

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA GEOGRAFIE

Bc. Hana ROUBALÍKOVÁ

**MĚSTO A VESNICE: ANALÝZA ROZDÍLŮ
ČASOPROSTOROVÉHO CHOVÁNÍ
OBYVATELSTVA**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Klapka, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Olomouci dne 22. dubna 2012

.....

Chtěla bych poděkovat PhDr. Danielu Dostálovi za pomoc při statistickém zpracování dat a PaedDr. Danuši Opletalové za textovou korekturu.

Především bych ale chtěla poděkovat Mgr. Pavlu Klapkovi, Ph.D. za vedení diplomové práce, podnětné rady, připomínky, trpělivost a věnovaný čas.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana ROUBALÍKOVÁ**
Studijní program: **N1501 Biologie**
Studijní obory: **Učitelství biologie pro střední školy**
Učitelství geografie pro střední školy
Název tématu: **Město a vesnice: analýza rozdílů časoprostorového chování
obyvatelstva**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analyzovat časoprostorové chování modelových typů městských a venkovských domácností v rámci funkčního regionu. Práce bude vycházet z teoreticko-metodologických základů geografie času.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bonke, J., McIntosh, J. (2005): Household time allocation - Theoretical and empirical results from Denmark. International Journal of Time Use Research 2 (1), 1 - 12. Chapin, F. S. (1974): Human Activity Patterns in the City. John Wiley and sons (New York). Ellegard, K. (1999): A time-geographical approach to the study of everyday life of individuals - a challenge of complexity. GeoJournal 48, s. 167 - 175. Hägerstrand, T. (1975): Survival and Arena. On the life history of individuals in relation to their geographical environment. The Monadnock, 49 Hägerstrand, T. (1982): Diorama, Path and Project. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 73:6, pp. 323 - 339. Ira. V. (2001): Geografia času: prístup, základné koncepty a aplikácie. Geografický časopis 53:3, s 221 - 246. Lennertorp, B. (1999): Time-geography - at the end of its beginning. GeoJournal 49, s. 155 - 158. Pred, A., Thrift, N. (1981): Time-Geography: A New Beginning. Progress in Human Geography, 5, pp. 277 - 286.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Pavel Klapka, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **24. listopadu 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. listopadu 2009

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		6
Abstrakt		7
1. Úvod		8
2. Cíle práce		10
TEORETICKÁ ČÁST		11
3. Město a vesnice v prostoru a čase		12
3.1. Vývoj osídlení v prostoru a čase		12
3.1.1. Pojmy související s osídlením		12
3.1.2. Stručný přehled vývoje osídlení.....		15
3.2. Vývoj obyvatelstva v prostoru a čase.....		22
3.2.1. Pojmy související s obyvatelstvem.....		22
3.2.2. Stručný přehled vývoje obyvatelstva		29
3.3. Zájmové obce v prostoru a čase		36
4. Stručný přehled geografie času		43
4.1. Vývoj geografie času.....		43
4.2. Princip geografie času		45
PRAKTICKÁ ČÁST		51
5. Teorie a metodologie		52
5.1. Metoda.....		52
5.2. Vzorek		54
5.3. Datový soubor		55
6. Diskuse		57
6.1. Časoprostorová analýza stanic		57
6.2. Časoprostorová analýza činností.....		63
6.3. Časoprostorová analýza horizontálních toků.....		70
7. Závěr		76
8. Summary		77
9. Seznam literatury		78
PŘÍLOHY		82

ABSTRAKT

This work is theoretically and practically built on the bachelor thesis *Time geography: approaches, methods, techniques* (Roubalíková 2009) and develops the time-space topic within time-geography. The aim of this study is to develop in detail the topic of stations from the previous work, focusing on possible correction of their classification according to their functions. Nevertheless, the study is preoccupied with a detailed analysis of time-space behaviour of urban and rural model households in the region of Olomouc. The method of time-space budgets was used in this study for collecting the data. The results of this thesis have a demonstration character and the obtained data will be used in the GAČR project: *Spatial models of behaviour in changing urban environment: a time geographical approach*.

Key words: Olomouc region, time-geography, time-space budgets, household, behaviour

Tato práce teoreticky i prakticky navazuje na bakalářskou práci *Geografie času: přístupy, metody, techniky* (ROUBALÍKOVÁ 2009) a dále rozvíjí časoprostorovou tematiku v rámci geografie času. Cílem práce je zaprvé podrobné rozvinutí tematiky stanic z práce předešlé, se zaměřením na možnou korekci jejich kategorizace podle funkce. Především však je cílem této práce detailní analýza časoprostorového chování modelových typů městských a venkovských domácností v rámci olomouckého regionu. Ke sběru dat pro tuto práci byla použita metoda časoprostorových harmonogramů. Výsledky diplomové práce mají demonstrační charakter, data získaná pro potřeby této práce budou dále využita v rámci projektu GAČR: *Prostorové modely chování v měnícím se urbánním prostředí z pohledu geografie času*.

Klíčová slova: Olomoucký region, geografie času, časoprostorový harmonogram, domácnost, chování

1. ÚVOD

Lidská společnost je odjakživa limitována prostorem a časem, který je schopna využívat. Sociální statut té či oné společnosti, komunity nebo skupiny je v podstatě dán prostorem její působnosti a dobou jejího trvání. Není v lidské moci být vždy a všude, neboť jak víme, lidská podstata je nedělitelná. Proto každý z nás dennodenně stojí před stovkami a tisíci malých rozhodnutí, jak naložíme s časem, který máme k dispozici, a kde a jak budeme tento čas trávit. Tato drobná rozhodnutí dávají naší osobnosti charakter, který se odráží v rozhodnutích, jejichž dopad není pouze lokální, ale ovlivňuje i naše okolí.

Do jaké míry ovlivňuje prostor a čas lidskou společnost a naopak, jak moc ovlivňuje lidská společnost prostor a čas, je věčná otázka. Úsvit lidských dějin byl modelován především prostorem, jako lovci a sběrači jsme byli závislí na našem okolí a jeho povaze. To se změnilo, když se z člověka stal zemědělec a chovatel, lidstvo začalo prostor přizpůsobovat svým potřebám a důležitým se stal čas. Rytmus života udávaly setby a sklizně a člověk se naučil čas sledovat a chápat, neboť tak zvyšoval své šance na přežití.

S tím, jak lidská populace procházela vývojem, se výrazně změnilo i chápání prostoru a času. Z dříve neuchopitelných veličin, jež budily respekt se staly veličiny lehké měřitelné a definovatelné. Prostor a čas jsou sice stále stejnou nedílnou a určující součástí našeho života, ale jejich chápání a využívání se velmi změnilo.

Dnes na počátku 21. století je jen málo míst, které člověk nezměnil nebo se o to alespoň nepokusil. Čas pro člověka sice stále zůstává limitním faktorem, ale díky možnostem naší technokratické doby neomezuje lidské konání takovou měrou jako v dobách před tisíci lety. Vraťme se nyní k otázce z úvodu této kapitoly: Jakou měrou ovlivňuje prostor a čas lidskou společnost a do jaké míry ovlivňuje lidská společnost prostor a čas? A ptajme se dál. Existují v dnešní lidské společnosti ještě různé vzorce chování a rozdílné strategie zvládání každodenního života? Souvisí naše rozhodování, konání a volby s příslušností k určité prostorem definované skupině nebo prostor nehraje v tomto ohledu žádnou výraznější roli? Na tyto otázky nám může dát odpověď analýza

vycházející z principu geografie času¹, neboť právě tento přístup nahlíží na člověka a jeho chování kontinuálně skrz dvě neoddělitelné veličiny – prostor a čas.

¹ Geografie času neboli time-geography je geografickým přístupem, který nakládá s prostorem a časem jako se zdroji, jež ovlivňují lidskou společnost (IRA 2001). V literatuře můžeme narazit i na pojem časoprostorová geografie, tento pojem lze považovat za synonymní k pojmu geografie času.

2. CÍLE PRÁCE

Tato práce vychází z principu geografie času, aplikuje její postupy a používá její metody, jejichž fungování bylo prakticky ověřeno v rámci předchozí bakalářské práce, jak jsme uváděli již výše. Práce staví na dotazníkovém šetření, které proběhlo v rámci projektu GAČR: *Prostorové modely chování v měnícím se urbánním prostředí z pohledu geografie času*. Výsledkem této diplomové práce by měla být komplexní analýza časoprostorových vzorců chování městského a vesnického obyvatelstva. Součástí práce je i stručná teoretická část, která se věnuje vývoji městského a venkovského osídlení a jeho obyvatelstvu a taktéž shrnuje poznatky z předchozí bakalářské práce. Stěžejní část práce pak tvoří studie vycházející z již výše zmíněného dotazníkového šetření.

Lze vymezit několik dílčích cílů práce, jedním z nich je také srovnání výsledků dotazníkového šetření s výsledky výzkumu provedeného v rámci předchozí bakalářské práce a jejich případné zpřesnění a korekce, a to především v otázce kategorizace stanic. Mezi stěžejní cíle práce pak patří:

- rozšíření a zpřesnění kategorizace stanic (stations) podle jejich funkce;
- rozlišení typu návštěvnosti stanic podle převládající populace obyvatel;
- katalogizace činností (activities) a jejich následná kategorizace na základě sociálních charakteristik;
- analýza horizontálních toků s důrazem na délku a trvání cest;
- analýza struktury přepravy podle použitých dopravních prostředků;
- komplexní srovnání chování jednotlivých respondentů, především s důrazem na rozdělení vesnice – město.

Souhrnným cílem práce je odhalit, zda v dnešní době existují rozdíly v časoprostorovém chování členů městských a vesnických domácností, jejich návycích, činnostech a v ostatním chování nebo zda je již naše sociální prostředí natolik unifikované, že nelze identifikovat žádné výrazné rozdíly.

TEORETICKÁ ČÁST

3. MĚSTO A VESNICE V PROSTORU A ČASE

Vzhledem k tomu, že již v názvu této práce se setkáváme s pojmy město a vesnice, je teoretická část práce věnována především problematice spjaté s těmito termíny. Základní myšlenkou analýzy, která následuje v části praktické a na níž je tato práce postavena, je vymezení dvou skupin obyvatelstva, a to obyvatelstva městského a obyvatelstva vesnického (venkovského²). Toto rozdělení vychází z rozdělení sídel (obcí) na sídla městská a venkovská. Z tohoto důvodu se v následující kapitole dotkneme tematiky sídelní geografie, ale také tematiky z geografie obyvatelstva.

Tato kapitola slouží jednak k upevnění a objasnění dále používaných termínů a pojmů a zároveň stručně shrnuje vývoj městských a venkovských sídel a jejich obyvatelstva v prostoru a čase. Následující kapitola rovněž obsahuje část věnovanou sídelnímu vývoji a vývoji obyvatelstva v zájmových obcích Olomouckého regionu, které mají vztah k následující analýze.

3.1. Vývoj osídlení v prostoru a čase

Následující kapitola se zabývá lidským osídlením a sídelními strukturami. Z tohoto důvodu uvádíme pro lepší pochopení tematiky nejprve stručný přehled pojmů, jichž se v textu dotkneme a jejich definice.

3.1.1. Pojmy související s osídlením

Osídlení³: je chápáno jako spojitý systém lidských sídel, který je podle určitých zákonitostí distribuován v krajině. VOTRUBEC (1980:33) dále rozlišuje osídlení soustředěné

² Obsah pojmu vesnice a venkov není zcela totožný, venkovem chápeme veškerou oblast, která není součástí měst. Vesnice je pak sídelní jednotka, která nesplňuje kritéria stanovená pro města. Pojem venkov lze tedy považovat za pojem do jisté míry nadřazený pojmu vesnice.

³ V literatuře lze narazit i na pojem sídelní prostor.

neboli koncentrické, jehož typickým představitelem je město, a osídlení rozptýlené neboli disperzní. Osídlení bývá vyjádřeno hustotou jako počet sídel na jednotku plochy.

Sídlo: je základní jednotkou sídelní struktury a je tvořeno skupinou lidských obydlí různého charakteru (VOTRUBEC 1980:33). Samotné sídlo se skládá ze sídelních jednotek, které jsou tvořeny prostorami sloužícími trvalému i dočasnému pobytu obyvatel (VOTRUBEC 1980:60).

Sídelní systém (struktura): jedná se o systém klasifikace a kategorizace jednotlivých sídel, a to s ohledem na jejich velikost, popřípadě počet obyvatel nebo s ohledem na vztahy mezi jednotlivými sídly. Sídelní struktura je tedy určována především převládajícím charakterem sídel, jejich rozmístěním a jejich vzájemnou konektivitou. Ač samotná sídla mají vývoj dynamický, sídelní systémy jsou poměrně stálé a podléhají změnám v delším časovém horizontu (MULÍČEK 2008).

BERRY (1964) definuje sídelní systém jako:

„ ... soubor vzájemně propojených městských míst. “

Obec: je ze Zákona č. 128/2000 sb. o obcích § 1 definována na PORTÁLU VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY (2000) jako:

„ ... základní územní samosprávné společenství občanů; tvořící územní celek, který je vymezen hranicí území obce. “

Nelze tedy zaměňovat pojem sídlo a obec, neboť sídlo je základní jednotkou sídelní struktury, tedy jednotkou prostorovou, oproti tomu obec je základní jednotkou územní samosprávy, tedy jednotkou statistickou. Obec se může skládat z několika sídel.

Česká republika měla k 1. 1. 2010 podle ČSÚ (2010) 6 250 obcí, z toho 1 543 obcí s méně než 200 obyvateli, 3 328 obcí s počtem obyvatel nepřesahujících 1 000 obyvatel. K témuž datu existovalo 63 měst nad 20 000 obyvatel a 6 měst s více než 100 000 obyvateli.

Město: existuje mnoho kritérií a způsobů jak definovat město. Neexistence jednotného celosvětového kritéria pro uznání obce městem komplikuje především srovnání měst a stupně urbanizace na mezinárodní úrovni. Obecně přijímaným kritériem je počet obyvatel, hodnoty nutné pro uznání obce městem jsou stát od státu různé. FREY a ZIMMER (2001:26) uvádí jako příklad populační hranice pro město mimo jiné např. Dánsko s 250 obyvateli

v protikladu s Japonskem s 30 000 obyvateli. V České republice je tato hranice stanovena zákonem, a to Zákonem č. 128/2000 sb. o obcích § 3 (PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY 2000), tento zdroj uvádí, že:

„Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“

Podle ČSÚ (2008) bylo k 1. 1. 2008 v České republice 587 obcí se statutem města. K 1. 1. 2010 to již bylo 593 měst (ČSÚ 2010).

Dalším kritériem, které poukazuje na statut obce, je jeho funkce a ekonomická aktivita, která by v případě města neměla mít převažující zemědělský charakter, jak uvádí MULÍČEK (2008:108, in CADWALLADER 1996) shodně s VOTRUBCEM (1980:166).

Za kritérium lze považovat i sociální statut obyvatelstva obce, který je dán především životním stylem. V dnešní době je však toto kritérium diskutabilní a lze ho chápat pouze jako jakýsi pomocný ukazatel, neboť životní styl městského obyvatelstva se již na první pohled nijak výrazně neliší od životního stylu obyvatel venkova, a to především venkovského obyvatelstva v blízkosti samotných měst. Tento rozdíl v životním stylu a chování se stává viditelným s rostoucí vzdáleností od města a nejvýraznější je na tzv. periferiích, což ovšem souvisí především právě se samotnou vzdáleností od města. Na závěr ještě uvádíme starší, ale poměrně komplexní definici města od VOTRUBCE (1980:166), která shrnuje fakta výše řečená.

„Podle geografického pojetí je město součástí zemského povrchu, jež se odlišuje od okolního venkovského prostředí strukturou, která vyplývá zejména z antropogenních přeměn geografického prostředí, kdežto podle sociologického výkladu je město seskupením lidí žijících životem odlišným od života venkovského.“

Vesnice: vzhledem k stupni urbanizace současného světa se setkáme spíše s negativním vymezením vesnického sídla. Obecně lze vesnické sídlo definovat jako sídlo s počtem obyvatel menším, než je potřebné k udělení statutu města. Historicky měly vesnice vztah především k zemědělské činnosti. VOTRUBEC (1980) uvádí i podrobnější rozdělení vesnického osídlení. Rozlišuje samotu jako nejmenší možnou sídelní jednotku, která je tvořena obytným domem, popřípadě hospodářskými budovami s pozemky. Mezi samoty lze mimo jiné řadit i speciální případy související především s výzkumnou činností (např. meteorologické stanice), ale i objekty rekreační povahy. Dalším typem je víska, tvořená

zhruba desítkou domů. Samoty i víscky patří vždy do kategorie rozptýleného (disperzního) osídlení, ne tak vesnice, které mohou nabývat i soustředěného (koncentrického) charakteru. Vesnice je pak prostorově nejvýraznějším a nejrozšířenějším typem vesnického osídlení.

3.1.2. Stručný přehled vývoje osídlení

Vývoj sídelní struktury je neoddiskutovatelně spjat s vývojem lidstva. V dobách předcházejících neolitické revoluci (viz Box 1) však nelze hovořit o trvalé sídelní struktuře, ale spíše o sídlech dočasných, jež podléhala selekčnímu tlaku prostředí a měnících se podmínkách.

Box 1: Neolitická revoluce

První vesnice se začaly podle VIDAL-NAQUETA (1999:7) formovat v době, která odpovídá geologicky konci pleistocénu, tedy konci doby ledové (konkrétně würmu) a nástupu interglaciálu, který s sebou nesl změnu klimatu, reprezentovanou především oteplením a nárůstem srážek. Jedná se o dobu přibližně před 12 000 lety, kterou spojujeme s počátkem holocénu (PAVÚK 1981:11). O dva tisíce let později došlo vlivem proměny klimatu k další významné změně v historii lidstva, lidé přešli od lovu a sběru k chovu domácích zvířat a pěstování kulturních plodin. Díky této změně začala vznikat první zemědělská sídliště. VIDAL-NAQUET (1999) poukazuje na fakt, že k tomuto vývoji nedošlo ve světě naráz, ale že se tyto změny šířily z několika pokrokových center, s čímž souhlasí i PAVÚK (1981:12), který uvádí, že poznatky neolitické kultury se do oblasti střední Evropy dostaly z Balkánu. Difuzi zemědělství směrem z Přední Asie přes Balkán do střední Evropy potvrzuje ve své práci i (HUSA 1961:17). Z historického hlediska hovoříme o této době jako o počátku neolitu.

Dřívější názor, že tyto změny proběhly poměrně rychle a lze proto hovořit o tzv. neolitické revoluci, ustoupily dnešnímu přesvědčení, že změny v lidské společnosti a sídelní struktuře byly výsledkem dlouhodobého vývoje, který vzešel z neustále se měnících přírodních podmínek, jež směřovaly až k současnému stavu (VIDAL-NAQUET 1999).

S přechodem člověka k usedlému způsobu života, který je spojen hlavně s rozvojem zemědělství, se začala formovat první sídla trvalejšího rázu (VIDAL-NAQUET 1999). První zemědělská sídla však podle HUSY (1961:19) měla pouze sezonní charakter a s vyčerpáním půdy se přesouvala na nové místo, přičemž toto tvrzení je vztaženo k oblasti střední Evropy. I tak tento způsob života nakonec vyústil v budování trvalých osad. Na konci

neolitu⁴ vznikají na našem území první hradiště, která již neměla funkci zemědělskou, ale fungovala jako obranný prvek a zároveň jako útočiště pro své okolí (HUSA 1961).

Díky přechodu k zemědělskému způsobu obživy začalo docházet k nadprodukcii, což následně umožnilo vznik měst, která se stala nositeli kultury a pokroku. Společně se změnou životního stylu došlo též k nárůstu lidské populace, což vyústilo v ekonomickou diferenciaci obyvatelstva (VOTRUBEC 1980). Za jedno z nejstarších městských sídel bývá považováno Jericho na území dnešní Palestiny (VOTRUBEC 1980), podle VIDAL-NAQUETA (1999) se toto město vyvinulo z původně zemědělského sídliště datovaného do doby 8 000 let př. n. l., které bylo specializováno na pěstování pšenice a ječmene. V období čtvrtého tisíciletí př. n. l. zažila města svůj první vzestup, v oblasti tzv. *Úrodného půlměsíce* vznikla jedna z nejznámějších kolébek lidské civilizace (VOTRUBEC 1980). Jednalo se o oblast na hranicích Afriky, Asie a Evropy, která zahrnovala úrodné území Palestiny, Egypta a především Mezopotámie. Z této oblasti difundoval zemědělský způsob života a následně městské osídlení do zbytku světa. I přes rozvoj civilizací jako byla Mezopotámie, Egypt, Čína, Indie a později i starověké Řecko a Řím, zůstával podíl městského obyvatelstva nízký, VOTRUBEC (1980) uvádí, že se jednalo o necelá dvě procenta obyvatel, přičemž městské obyvatelstvo zůstalo minoritní skupinou až do 19. stol. Zároveň však dodává, že již v této době zcela běžně existovala stotisícová města a některá z nich přesáhla hranici jednoho milionu (např. Řím, Babylon, Peking).

Vývoj městské sídelní struktury byl poprvé výrazně narušen v období 6. až 8. stol. n. l. VOTRUBEC (1980:49) uvádí jako hlavní důvody stěhování národů a šíření islámu. Podle tohoto autora následovalo téměř 700 let úpadku sídelní struktury, která po tuto dobu zůstávala ve stadiu malých izolovaných sídel.

S nástupem středověku se započal opětovný rozvoj městských sídel, ovšem charakter celkového osídlení zůstával až do počátku 19. stol. spíše venkovský, jak jsme zmiňovali již výše. Rozvoj měst byl v této době poměrně často narušován různými přírodními katastrofami, epidemiemi a především válečnými konflikty. Města v období raného středověku nerostla urbanizačními procesy jako dnes, ale výstavbou tzv. „nových“ měst

⁴ Období neolitu, neboli mladší doby kamenné je pro střední Evropu datováno zhruba do období mezi šestým a čtvrtým tisíciletím př. n. l., na jehož konci přešlo v eneolit, tzv. dobu měděnou (VIDAL-NAQUET 1999).

v bezprostřední blízkosti měst původních. Takto se v roce 1257 rozrostlo například Staré město Pražské o Malou Stranu (VOTRUBEC 1980:162). Období renesance pak znamenalo návrat k antickým ideálům města.

Na počátku 19. stol. došlo k dalším výrazným změnám ve skladbě sídelní struktury, MUSIL (1967:323) uvádí, že v roce 1800 žily 2 % světové populace ve stotisícových městech a existovalo kolem 900 měst s více než 5 000 obyvatel, o 150 let později však již existovalo 900 měst s více než 100 000 obyvateli. Tyto změny ve vývoji městských sídel bývají spojovány s procesy industrializace a urbanizace.

Za kolébkou industrializačních procesů bývá považována Anglie⁵ (GREGORY et al. 2009:378), odkud se tyto změny rozšířily do celého světa. Počátky industrializace bývají pro oblast západní Evropy a Severní Ameriky datovány na počátek 19. stol. Industrializace je vlastně řetězcem proměn v oblasti hospodářství, které vyústily ve změny v ostatních oblastech života lidské společnosti. MULÍČEK (2008:107) uvádí, že urbanizační procesy napojené na fázi industrializace souvisí s:

„ ... přechodem od tradiční zemědělské společnosti ke společnosti průmyslové.“

Mezi základní předpoklady industrializace patřil podle VOTRUBCE (1980:175) vynález parního stroje a s ním spojený útlum manufakturní výroby, která byla nahrazena moderní výrobou v továrnách (GREGORY et al. 2009:378), dále pak rozvoj železnic, který umožnil přepravu průmyslových surovin a také úspěšná mechanizace zemědělství, díky níž došlo k uvolnění pracovní síly pro průmysl (MULÍČEK 2008). Právě změny v zaměstnanosti odstartovaly první vlnu urbanizace⁶.

Vývoj sídelních systémů lze charakterizovat populační velikostí měst, jejich prostorovou distribucí a vzájemnou propojeností. Uvádíme zjednodušený model podle MULÍČKA (2008 in HERBERT AND THOMAS 1997):

⁵ Změny, které proběhly na počátku 19. stol. a které podpořily demografický růst a změnu sídelních systémů, obvykle nazýváme průmyslová revoluce (industrial revolution).

⁶ Tato etapa urbanizace bývá označována jako urbanizace industriální dle MULÍČKA (2008).

- Preindustriální (statická) fáze: většina sídel se řadí do kategorie malých, existuje pouze několik stotisícových měst. Jednotlivá sídla jsou velice slabě propojena, většinou pěší dopravou, popřípadě povozy. Města nemají speciální funkce a celý sídelní systém je silně ovlivňován přírodními podmínkami.
- Industriální (dynamická) fáze: lokalizace měst je závislá na rozmístění surovin, vazby mezi městy jsou silnější, a to především díky rozvoji železnice a vodní dopravy. Dochází k diferenciaci funkcí městských sídel a celý sídelní systém se polarizuje na města jako centrum a venkov jako periferii. Dochází též k hierarchizaci sídel.
- Postindustriální fáze: díky rozvoji nových technologií roste efektivita propojenosti sídel, konektivita již není pouze otázkou dopravy, k dispozici je telefonní spojení, internet, televizní přenos apod. Prostřednictvím těchto technologií společně s výkonnou dopravou se snižuje význam vzdáleností mezi sídly (viz také Box 2). Jednotlivá městská sídla se ještě úžeji profilují a do značné míry mizí rozdíl mezi městem a venkovem.

Box 2: Časoprostorová komprese

Zmínili jsme, že trendem závěrečné fáze urbanizace je mimo jiné i snížený význam vzdálenosti, která je jedním z hlavních limitních faktorů lidské společnosti. Jedná se vlastně o obecný trend ovlivňující celou naši společnost. S rozvojem efektivní, rychlé a spolehlivé dopravy a především s rozvojem informačně – komunikačních technologií přestává být vzdálenost překážkou našeho konání. Tento trend bývá označován jako časoprostorová komprese⁷ (time space compression).

Fungování každé společnosti je postaveno především na jednotlivých rozhodnutích každého daného jedince a na interakci těchto jedinců mezi sebou. V dřívějších dobách bylo každé takové rozhodnutí spojeno s fyzickou interakcí daných jedinců a každá interakce vyžadovala překonání určité vzdálenosti, což logicky zabralo i jistý čas. Prvním krokem ke změně tohoto systému byl rozvoj dopravy, neboť efektivní doprava umožnila stejné vzdálenosti zvládnout v kratší době.

(pokračování...)

⁷ Autorem termínu je David Harvey (GREGORY et al. 2009:757).

Box 2: Časoprostorová komprese (...dokončení)

Převratnou změnu systému však přinesl právě až rozvoj informačně – komunikačních technologií. Díky těmto technologiím se začala vytrácet potřeba kontaktu face to face. Jedním z prvních takovýchto přístrojů byl telegraf a telefon, ač tyto přístroje neumožňují vizuální kontakt, značně omezily lidskou potřebu setkávat se. Krokem k vizuálnímu přenosu informací, byl vynález televizního přijímače, který však neumožňuje přenos informací dle našeho výběru, potřeb a přání, neboť jako uživatelé nejsme s to aktivně ovlivňovat přenášenou skutečnost. V současné době, kdy jsou již běžně k dispozici služby mobilních operátorů, internetu a navigačních systémů, je tzv. časoprostorová komprese na svém vrcholu.

Díky těmto změnám se naše společnost transformovala na společnost informační, kde již k sociální interakci postačuje pouhý vizuální kontakt a kontakt fyzický ztrácí na významu (ELLEGÅRD, VILHELMSON 2004). V tomto případě vzdálenost s konečnou platností přestává limitovat lidské chování. Výše zmínění autoři ELLEGÅRD a VILHELMSON (2004) dávají tento fakt do souvislosti s dalším fungováním geografie⁸, neboť tato proměna chápání a využívání prostoru, reprezentovaného vzdáleností, silně ovlivňuje celou zájmovou oblast daného oboru.

Ač proces časoprostorové komprese do jisté míry utváří naši společnost, neznamena automatickou a stoprocentní proměnu komunikace, potažmo společnosti. Ač někteří technooptimisté považují za přirozené a jisté, že lidská společnost bude utvářena především „po síti“ a fyzický kontakt bude minimalizován, tak výzkumy a studie ukazují, že takovýto svět je pro současnou společnost nepředstavitelný a mnohdy nepřijatelný. Podle těchto výzkumů časoprostorová komprese sice oslabila intenzitu interpersonálních interakcí typu face to face, ale na úrovni základních životních potřeb a běžného života stále převládá potřeba fyzického kontaktu (ELLEGÅRD, VILHELMSON 2004). HOLLOWAY a HUBBARD (2001) k tomu uvádí, že současná společnost žije v jakési globální vesnici, kde je velmi jednoduché být v kontaktu téměř s kýmkoliv, ale že tato globální vesnice nadále funguje podle pravidel tradičního života a potřeba fyzického kontaktu tak zůstává nedílnou součástí každodenního lidského života.

Jak jsme již zmínili největší rozvoj sídelní struktury, potažmo měst, koresponduje s procesem industrializace. V současné době žije podle MULÍČKA (2008:107) zhruba polovina světové populace ve městech, přičemž některé oblasti dosahují mnohem vyššího

⁸ Hovoříme o oblasti geografie humánní nebo též socioekonomické, neboť studium v oblasti geografie fyzické je postaveno na zcela jiných principech, kde vzdálenost zůstává neměnnou veličinou.

stupně urbanizace (např. západní Evropa až 80 %). Samotný proces urbanizace se podle VOTRUBCE (1980:171) projevuje:

„ ... množstvím různých vývojových jevů kvantitativní a kvalitativní povahy, které se souhrnně projevují výraznou koncentrací obyvatelstva do měst a měnícím se způsobem života obyvatelstva ve městech i na venkově⁹.“

Poněkud úspornější definici nám nabízí MULÍČEK (2008 in MUSIL 2002), který uvádí, že urbanizace je:

„ ... změna sociálně-prostorových forem společnosti v důsledku společenské modernizace.“

Urbanizace jako taková bývá často v rámci demografie chápána jako růst měst, popřípadě růst počtu městského obyvatelstva (MULÍČEK 2008:107), tento pohled pak bývá obecně přejímán i širokou veřejností. V kontextu výše uvedených definic urbanizačních procesů, nelze s takovýmto tvrzením zcela souhlasit. Ač prostorový a populační růst měst patří mezi jeden z nejvýraznějších projevů urbanizace, především v jejích raných fázích, není jediným z faktorů tohoto procesu. HAMPL et al. (1987:45) uvádí, že územní koncentrace obyvatelstva je proces kvantitativní povahy, kdežto urbanizace s sebou nese i změny povahy kvalitativní a v konečném důsledku tento proces ovlivňuje nejen městské osídlení, ale i celý sídelní systém jako takový (viz nepřímá urbanizace¹⁰). MULÍČEK (2008:106) chápe urbanizaci jako složitý proces, který v sobě zahrnuje mnoho stránek a rozlišuje tak urbanizaci demografickou, která je odrazem zvyšování počtu městského obyvatelstva, urbanizaci ekonomickou, která souvisí se zvyšováním počtu zaměstnaných mimo zemědělský sektor, dále pak prostorovou urbanizaci a v neposlední řadě urbanizaci sociální, která v sobě nese šíření městského život i za hranice městských sídel.

⁹ Rozlišujeme přímou urbanizaci, která zahrnuje koncentraci obyvatel do měst a nepřímou urbanizaci, která se projevuje změnami životního stylu u městského i venkovského obyvatelstva (VOTRUBEC 1980).

¹⁰ V souvislosti s nepřímou urbanizací se lze setkat i s pojmem rurbanizace. Tento pojem lze považovat za synonymní k pojmu nepřímá urbanizace a vyjadřuje jednak přijetí městského způsobu života a zároveň změnu zaměstnanosti venkovského obyvatelstva.

Počátky urbanizačních procesů bývají spojovány s vrcholnou fází industrializace, z toho plyne, že proces urbanizace se započal nejprve ve vyspělých státech světa a až později ve státech méně rozvinutých. Průběh urbanizace vyjadřuje tzv. S-křivka, pro vyspělé země má mnohem pozvolnější tvar než pro země rozvojové, což souvisí s výše uvedeným. Proces urbanizace lze obecně rozdělit na dvě fáze, a to fázi koncentrační a dekoncentrační (MULÍČEK 2008:111). Koncentrační fáze odpovídá fázi tzv. klasické urbanizace, jedná se o fázi, v jejímž rámci prostorově a populačně posiluje oblast největších (vedoucích) měst. Po dosažení určité hranice převáží v oblasti vedoucích měst negativní vlivy urbanizace (růst cen potažmo životních nákladů, znehodnocení životního prostoru, přesycení pracovního trhu...) a urbanizační růst se přesouvá do středně velkých měst. Celý proces dekoncentrace pak končí u malých měst, která jsou ovlivněna prostřednictvím měst střední velikosti (MULÍČEK 2008:112). Přechod z koncentrační fáze do fáze dekoncentrační obvykle koreluje s přechodem od procesů urbanizačních k procesům deurbanizačním.

Výše popsany proces průběhu urbanizace se zaměřuje na průběh urbanizačních změn u jednotlivých velikostních kategorií městských sídel. Ovšem ani v rámci jednoho sídla nejsou urbanizační procesy lokalizovány rovnoměrně. Městská sídla podle MULÍČKA (2008:112) procházejí cyklickým vývojem se čtyřmi základními etapami: urbanizace, suburbanizace, deurbanizace a reurbanizace. Urbanizační fáze (označována často jako klasická urbanizace) je charakterizována populačním růstem městského centra a celkovým růstem městské aglomerace, následuje fáze suburbanizace, kdy městské centrum začíná populačně ztrácet ve prospěch okrajových částí města, celá městská aglomerace i nadále populačně roste. Tento trend se obrací během fáze deurbanizace, kdy dochází k populačnímu propadu městského obyvatelstva, neboť dochází k migraci za hranice města. Cyklus se uzavírá fází reurbanizace, která znamená populační oživení městského centra.

Podíváme-li se na vývoj lidského osídlení z historického hlediska, získáme řetězec proměn sídelních systémů, na jejichž počátku stála starověká města, která vznikala v kulturních centrech a jež se úspěšně rozvíjela až do počátku středověku. Následoval úpadek městské kultury a velká města, centra vzdělanosti a kulturního pokroku, byla nahrazena menšími a izolovanými sídly feudálního charakteru. Úpadek městských sídel pokračoval nepřetržitě až do 19. stol., a to pouze s jedinou výraznější přestávkou – renesancí, která oživila staré antické ideály. Nejvíce do proměny sídelních systémů zasáhl

přechod od zemědělské společnosti ke společnosti průmyslové, toto období nazýváme érou industrializace, jejíž pozdní fáze plynule přešly do prvotních fází urbanizace. V současné době je vývoj sídelních systémů určován především přechodem od průmyslové společnosti ke společnosti post-průmyslové a bude určován pravděpodobně rostoucí mobilitou a možnostmi nových technologií, jež hovoří ve prospěch dekoncentračních procesů.

3.2. Vývoj obyvatelstva v prostoru a čase

Analogicky k předchozí kapitole, která se zabývala vývojem lidského osídlení a sídelními strukturami, uvádíme krátký exkurz do populačního vývoje. Vlastní kapitole předchází opět výklad souvisejících pojmů, přičemž definované pojmy mají vztah i k praktické části práce.

3.2.1. Pojmy související s obyvatelstvem

Populace: termín původně náležící do oblasti biologických věd, jež pro své potřeby přejala geografie v podobě téměř nezměněné. V biologických publikacích se nejčastěji setkáme s definicí podobnou té od STORCHA a MIHULKY (2000:27), totiž že, populace je skupina konkrétních jedinců patřících k jednomu druhu, žijících společně na jednom místě v určitém časovém okamžiku. S touto definicí je v souladu i formulace od KALIBOVÉ et al. (1998:23), že populace je:

„...soubor jedinců určitého živočišného druhu žijících a reprodukcijících se na vymezeném území.“

Jediné, čím se výše uvedená definice odklání od biologické předlohy, je fakt, že tvorba populací je prisouzena pouze jedincům živočišného druhu a ne živým organismům obecně, což ovšem pro potřeby geografie není nutné, neboť se zabývá převážně lidskými populacemi. V současné době se ale termínu populace začalo užívat i ve spojení s neživými předměty a je možné se setkat např. vymezením populace strojů. IRA (2001) v rámci vymezení konceptů geografie času, mezi něž patří i populace (population), rozlišuje populace lidské, biologické a populace člověkem vyrobených věcí. Jak jsme již uváděli v předchozí práci (ROUBALÍKOVÁ 2009) posledně zmiňovaná kategorie vznikla především pro potřeby humánní geografie, protože velice často je sledováno časoprostorové rozmístění a cesty různých výrobků. Populace v tomto pojetí je pak spíše statistickým souborem.

Podle IRY (2001) se populace obecně:

„...skládá z různých jedinců, kteří existují v určitých specifických místech. Rodí se nebo jsou vytvořeni, přemísťují se či jsou přemísťováni mezi místy a umírají nebo jsou zničeni, někteří mohou být recyklováni.“

Vrátíme-li se zpět k lidským populacím, pak můžeme vyzorovat i některé sociální charakteristiky, které bývají s danou populací často spojeny. Podle KALIBOVÉ et al. (1998:23) mají jednotlivé lidské populace obvykle společný jazyk, kulturu a mentalitu. Titíž autoři uvádí, že jedinci jedné populace mohou tvořit samostatné etnikum, národ nebo dokonce stát a z tohoto důvodu bývá pojem populace často považován za výraz synonymní k pojmu obyvatelstvo, což ale není zcela přesné (viz níže).

Obyvatelstvo: KALIBOVÁ et al. (1998:24) uvádí, že:

„... obyvatelstvo je soubor lidí žijících na určitém území (státu, kraje, města apod.).“

Zmiňovali jsme, že často dochází k zaměňování obsahu pojmu populace a obyvatelstvo, porovnáme-li obě definice těchto pojmů, zjistíme, že oběma je společné místo, tedy územní vymezení daného pojmu. Obyvatelstvo i populace jsou mimo jiné dány především oblastí výskytu jednotlivých jedinců, kteří je tvoří. Trvalý výskyt na určitém území nás automaticky činí součástí místního obyvatelstva, příslušnost k místní populaci ovšem vyžaduje splnění dalších kritérií, jako například společný genofond. Obecně lze tedy obyvatelstvo považovat za pojem nadřazený populaci, není ovšem vyloučené, aby se v některých případech obsah pojmů překrýval. Častější však bývá, že obyvatelstvo určitého území je tvořeno více populacemi. Charakter obyvatelstva bývá obvykle méně trvalý než charakter populace (KALIBOVÁ et al.1998:24). Obyvatelstvo bývá charakterizováno především sociálními charakteristikami, jako jsou ekonomická aktivita, etnická a národní příslušnost, jazyk, vzdělání a zaměstnání apod.

Společnost: obecně používaný pojem, který je díky svému širokému rozsahu a mnoha přístupům jak společnost chápat, velice těžko definovatelný. Obyvatelstvo určitého území většinou tvoří společnost nebo společenství (KALIBOVÁ et al.1998:24). Společnost může být chápána jako způsob, jak popsat fungování a organizaci lidského bytí, společnost je utvářena životy jednotlivců, ale přesahuje individualitu a ustanovuje jakousi stabilitu a řád, v němž jednotlivci žijí (GREGORY et al. 2009:701). Společnost lze také chápat jako produkt

mezilidských vztahů, společnost je pak soubor jednotlivců, kteří sdílejí stejnou kulturu, politiku a ekonomiku.

Migrace: v širším slova smyslu je chápána jako pohyb obyvatelstva, který se skládá z tzv. přirozené měny obyvatelstva¹¹ a mechanického pohybu obyvatelstva, neboli migrace v užším slova smyslu. Migrace v užším slova smyslu se skládá ze dvou procesů, a to ze stěhování směrem do populace tzv. imigrace a analogicky ze stěhování z populace tzv. emigrace (KOSCHIN 2005:89). Jde vlastně o změnu bydliště za předpokladu, že změna místa trvalého pobytu znamená i změnu populace (pokud se stěhujeme v rámci obce nejde o migraci v pravém slova smyslu¹²). KALIBOVÁ et al. (1998:82) definuje migraci jako:

„... prostorové přemísťování osob přes libovolné hranice (zpravidla administrativní), spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo.“

Migrace je charakterizována rozdílem mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých za určitou dobu z určité územní jednotky tzv. migračním saldem. Přirozená měna a migrační saldo určují populační vývoj.

Manželství: vztah dvou (popřípadě i více) partnerů opačného pohlaví, který je společensky legalizovaný a lze předpokládat, že se v budoucnu stane základem rodiny. Manželství je formálně legalizováno sňatkem. Uzavřením manželství velmi často vzniká i nová domácnost (KALIBOVÁ et al. 1998).

Kohabitanace: v současné době silně rozšířený jev. Jedná se o nesezdané manželství, tedy o soužití dvou jedinců opačného pohlaví, kteří žijí ve svazku podobném manželství, ovšem tomuto svazku nepředcházela sňatek (KALIBOVÁ et al. 1998:41).

¹¹ Přirozená měna obyvatel neboli demografická reprodukce zahrnuje přirozenou obnovu populace s vyloučením migrace, jedná se tedy o proces rození a vymírání (porodnost a úmrtnost). Přirozená měna je tak určována buď přirozeným přírůstkem, nebo přirozeným úbytkem (KALIBOVÁ et al.1998:27).

¹² Z tohoto důvodu se lze setkat s pojmy vnější a vnitřní migrace, vnější migrací označujeme stěhování mezi jednotlivými populacemi a migrací vnitřní stěhování v rámci téže populace (KOSCHIN 2005:91).

Rodina: je obecně přijímanou institucí a funkčním prvkem společnosti, plní několik významných funkcí, mezi něž patří dle GRECMANOVÉ et al. (1998:11) funkce reprodukční, ekonomická, emocionální a výchovná. Rodinou zpravidla rozumíme:

„... svazek dvou rovnoprávných partnerů, společenskou jednotku, která vzniká na základě manželského nebo pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností (GRECMANOVÁ et al. 1998:7).“

Rodina v užším slova smyslu je tvořena rodiči a jejich dětmi, v širším slova smyslu jsou součástí rodiny i ostatní pokrevní příbuzní.

Domácnost: struktura, která historicky vznikla především z potřeby jedince, zachovat si v rozšiřujícím se veřejném sociálním prostoru, alespoň část svého teritoria, které by poskytovalo soukromí a ochranu jedinci a jeho blízkým (KALIBOVÁ et al. 1998). Obecně bývá domácnost charakterizována jako:

„... institucionalizovaný, obydlený, uspořádaný, fyzicky vymezený prostor a zároveň skupina lidí, která jej obývá a společně hospodaří (KALIBOVÁ et al. 1998:50).“

KALIBOVÁ et al. (1998) uvádí, že díky tomu, že domácnost je prostorově i ekonomicky jasně vymezená jednotka, figuruje v různých statistických přehledech a jiných výzkumech spíše domácnost než rodina. Z charakteru, složení, vybavenosti, příjmů atd. lze usuzovat na charakter jednotlivců tvořících domácnost, jejich sociální postavení a životní styl.

KOSCHIN (2005:101) rozlišuje tři typy domácností, a to domácnost bytovou, která je tvořena všemi osobami obývajícími jeden byt, dále pak domácnost společně hospodařící, kterou tvoří skupina osob sdružující své prostředky za účelem uspokojování svých potřeb, přičemž není nutné, aby byli daní jedinci v příbuzenském poměru. Posledním typem domácnosti je tzv. cenzová domácnost; jedná se o skupinu osob, které by spolu žily, i kdyby k tomu nebyly nuceny vnějšími okolnostmi. Cenzové domácnosti se vymezují z domácností společně hospodařících a od roku 1961 jsou používány pro potřeby sčítání lidu, domů a bytů (KALIBOVÁ et al. 1998:52). Podle ČSÚ (2003) rozlišujeme čtyři typy cenzových domácností (viz Tab. 1), které zohledňují rodinné a příbuzenské vztahy, společné hospodaření a také společné bydlení.

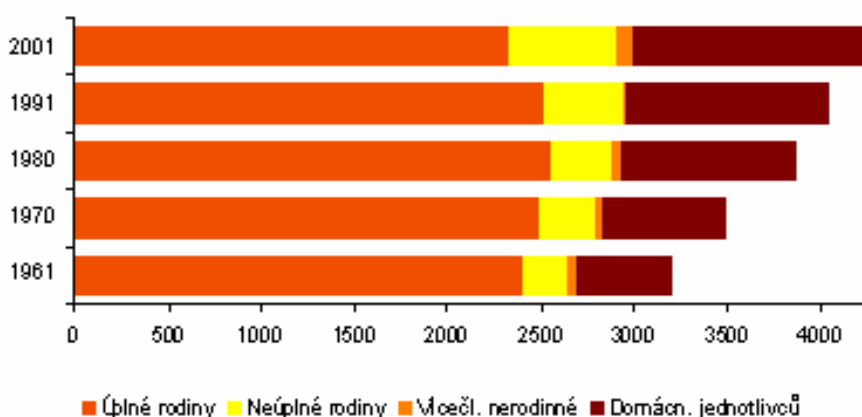
Tab. 1: Základní typy cenzových domácností

Rodinná domácnost	Úplná rodina	Pár (manželský nebo druh a družka) s dětmi, popřípadě bezdětný pár
	Neúplná rodina	Jeden rodič a alespoň jedno dítě
Nerodinná domácnost	Vícečlenná nerodinná domácnost	Dvě nebo více osob (příbuzných i nepříbuzných), společně hospodařících, které netvoří rodinnou domácnost
	Domácnost jednotlivce	Samostatně hospodařící jednotlivci, žijící sami nebo v jiné domácnosti

(Pramen: ČSÚ, Základní informace o rodinách a domácnostech v ČR 2003 a KOSCHIN 2005)

Vzhledem k tomu, že rozdělení domácností pro potřeby praktické části této práce vychází především z rozdělení cenzových domácností, které bylo stanoveno pro potřeby sčítání, uvádíme některá data, týkající se této problematiky. Sledování rodin a domácností v rámci sčítání lidu, domů a bytů probíhá v současné podobě kontinuálně od roku 1961. Vývoj struktury českých domácností lze jednoduše charakterizovat jako nárůst všech kategorií na úkor stagnující, až mírně deficitní kategorie úplných rodin (Obr. 1 a Tab. 2).

Obr. 1: Struktura českých domácností v letech 1961 – 2001 v tisících

(Pramen: ČSÚ, Základní informace o rodinách a domácnostech v ČR 2003)

Tab. 2: Struktura českých domácností v letech 1961 – 2001 v procentech

Typ domácnosti	1961	1970	1980	1991	2001
Úplné rodiny	74,8	71,0	66,0	62,0	54,6
Neúplné rodiny	7,8	8,8	8,4	10,7	13,5
Vícečlenné nerodinné dom.	1,4	1,1	1,4	0,4	2,0
Domácnosti jednotlivců	16,0	19,1	24,2	26,9	29,9
<i>Domácnosti celkem (%)</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

(Pramen: ČSÚ, Základní informace o rodinách a domácnostech v ČR 2003)

Podle SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2001 žilo v České republice k 1. 3. 2001 2 333 592 úplných rodin o průměrné velikosti 3,12 členů. Jedná se o dlouhodobě převažující typ domácnosti (v úplných rodinách žije v současnosti 71 % obyvatel České republiky), ovšem v období 1991 – 2001 tato kategorie zaznamenala historický úbytek čítající téměř 180 000 domácností. Lze očekávat, že tento trend bude i na dále pokračovat. V současné době je například jedna čtvrtina úplných rodin tvořena rodiči, z nichž alespoň jeden spadá do kategorie nepracující důchodce, lze tedy s pravděpodobností počítat posílení kategorie domácnost jednotlivců a vícečlenná nerodinná domácnost. V kategorii úplných rodin byl zaznamenán nárůst faktických manželství (soužití druha a družky). Obecně se také snižuje počet jedinců, kteří tvoří domácnost (viz Tab. 3), většinou se jedná o nejužší rodinu.

Ve stejném období, ve kterém došlo k historickému úbytku úplných rodin v rámci České republiky (1991 – 2001), došlo i k výraznému zvýšení počtu neúplných rodin (ČSÚ 2003), což koreluje se současným trendem zvyšující se rozvodovosti. V současné době ČSÚ (2003) uvádí, že k 1. 3. 2001 v České republice existovalo 576 420 neúplných rodin, to je 13,5 % ze všech domácností celkově. Oproti roku 1991 narostl počet neúplných rodin o více než 142 tisíc. Nejčastějším modelem neúplné rodiny je rozvedená žena živící jedno dítě (ČSÚ 2003).

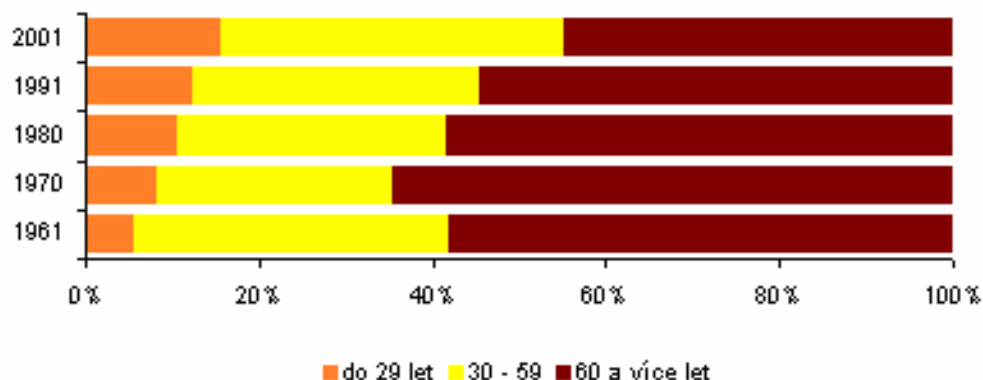
Tab. 3: Velikost domácností v ČR v letech 1961 - 2001

Počet členů domácnosti	1961		1970		1980		1991		2001	
	tis.	%	tis.	%	tis.	%	tis.	%	tis.	%
1 osoba	514,7	16,1	668,6	19,1	938,8	24,2	1089,6	26,9	1 276,2	29,9
2 osoby	898,2	27,9	975,6	27,9	1056,5	27,3	1125,5	27,8	1 251,4	29,3
3 osoby	720,5	22,4	810,7	23,1	732,3	18,9	752,3	18,6	823,9	19,3
4 osoby	642,7	20,0	701,6	20,0	842,8	21,8	827,2	20,4	733,1	17,1
5 osob	280,1	8,7	247,2	7,1	242,0	6,2	211,2	5,2	153,3	3,6
6 a více osob	158,1	4,9	99,0	2,8	63,3	1,6	45,8	1,1	32,8	0,8
Celkem	3 214,3	100	3 502,7	100	3 875,7	100	4 051,6	100	4 270,7	100

(Pramen: ČSÚ, Základní informace o rodinách a domácnostech v ČR 2003)

Druhým nejrozšířenějším typem domácnosti je podle ČSÚ (2003) domácnost jednotlivce. Tento typ domácností tvoří téměř jednu třetinu všech domácností v České republice a jejich počty kontinuálně narůstají, což souvisí především se stárnutím české populace. Ve většině případů se jedná o domácnost v níž žije starší, většinou ovdovělá, žena, v případě mužů pak jde o domácnost mladších svobodných mužů. Obecně zhruba polovinu domácností jednotlivce tvoří nepracující lidé v důchodovém věku (viz Obr. 2).

Obr. 2: Věkové složení domácností jednotlivců v letech 1961 – 2001 v procentech

(Pramen: ČSÚ, Základní informace o rodinách a domácnostech v ČR 2003)

3.2.2. Stručný přehled vývoje obyvatelstva

Vývoj obyvatelstva byl vždy středem zájmu mnoha vědních disciplín a každá na tento vývoj nahlížela specifickými postupy a metodami danými charakterem té či oné vědní disciplíny. Studium vývoje světové populace se především v období vzniku lidského druhu (viz Box 3) zabývá antropologie. S přechodem do období neolitu se studium vývoje obyvatelstva Země přesouvá do sféry zájmu historie, ke které se v průběhu, s přibývajícím hmotnými důkazy o rozmístění lidské populace, přidává demografie.

Box 3: Evoluce člověka

Člověka lze v systému organismů zařadit do třídy savců, řádu primátů a čeledě *Hominidae*. Podle HAJNA (2001:175) se první savci vyvinuli v období triasu a během následující křídly se objevili první hmyzožravci a na jejím konci již existovali první primáti. HAJN (2001:176) rozlišuje šest etap vývoje primátů, nás s ohledem na vývoj lidského druhu bude zajímat především poslední fáze, a to fáze hominidní, která vedla k primátům schopným vzpřímené bipední chůze.

Před 18 mil. lety se pravděpodobně vyvinul primát, který přešel od kvadrupedie (chůze po všech čtyřech končetinách) k brachiaci (používání rukou k pohybu na stromech), tato změna pohybu se promítla do změn ve stavbě hrudníku, horní končetiny a pažního pletence, která je vlastní všem hominidům (HAJN 2001:179) a označujeme ji jako nultý hominizační komplex. Existují další tři komplexy, které se týkají už jen rodu *Australopithecus* a *Homo*, tyto rody řadíme do podčeledě *Homininae*. Soubor nultého až třetího hominizačního komplexu nazýváme hominizací. Podle HAJNA (2001:179) se jedná o specializační proces, v němž se člověk oddělil díky postupným přeměnám svých předků od ostatních primátů. Tento proces proběhl zřejmě na rozhraní miocénu a pliocénu. První hominizační komplex v sobě spojuje vývojové změny pánve a dolních končetin, které vyústily v bipední chůzi. Jedná se především o esovitě prohnutí páteře, rozšíření pánve, narovnání stehenních kostí, vznik klenby nohou a ztrátu opozice palce na nohou. Druhý hominizační komplex je souborem změn ruky, díky nimž se přizpůsobila pro jemné úkony. Poslední komplex se týká zvětšování objemu a povrchu mozku, mozek se zvětšuje jako takový a zároveň se zvyšuje počet mozkových závitů (HAJN 2001:179).

(pokračování...)

Box 3: Evoluce člověka (...dokončení)

Za nejstaršího zástupce rodu *Homo* bývá považován *Homo ergaster*, který s největší pravděpodobností obýval Afriku v období před 1,9 – 1,5 mil. let (GAISLER a ZIMA 2007:599). V současné době panují jisté pochybnosti o příslušnosti tzv. člověka zručného k rodu *Homo*. Zatímco HAJN (2001:190) uvádí ještě *Homo habilis*, tak GAISLER a ZIMA (2007:599) již používá klasifikaci jako *Australopithecus habilis*. Oba autoři se však shodují, že člověk zručný dokázal používat jednoduché nástroje a zhruba na přelomu třetihor a čtvrtohor byl evolučně nahrazen člověkem vzpřímeným neboli *Homo erectus*. Populace člověka vzpřímeného pravděpodobně jako první expandovala mimo africký kontinent. První populace člověka rozumného (*Homo sapiens*) se podle fosilních nálezů vyvinula v Africe před 195 000 lety a velikost této populace bývá odhadována na 700 jedinců (GAISLER a ZIMA 2007:600). V současnosti převládá monocentrický názor šíření populace člověka rozumného, konkrétně model „*Out of Africa again and again*”¹³, tedy že světová populace se rozšířila z jednoho místa v Africe, a to v několika následných vlnách (GAISLER a ZIMA 2007:600).

Z výše uvedeného vyplývá, že rod *Homo* se od svých předků oddělil na rozhraní pliocénu a pleistocénu. Vznikem rodu *Homo* byl završen proces hominizace, na nějž, jak uvádí HAJN (2001:190), navazuje proces sapientace, který je především kulturně adaptačním procesem vedoucím k druhu *Homo sapiens*.

Stáří Země bývá udáváno na 4,5 mld. let, první jednoduché organismy prokaryotního¹⁴ charakteru byly přesvědčivě doloženy z období před 3,5 mld. let, více než čtvrtinu své existence byla tedy Země neobydlená jakýmkoliv formami života a zhruba pouhou dvacetinu je osídlena rodem *Homo*, přičemž samotný lidský druh *Homo sapiens* dosáhl svého plného rozvoje teprve před 100 000 lety (HAJN 2001). Stanovit celkový počet obyvatel Země pro předhistorické období je značně komplikované, KALIBOVÁ et al. (1998:104) uvádí dva postupy, které slouží ke stanovení alespoň kvalifikovaného odhadu. Jde o odhad úživnosti určeného území o známé rozloze nebo o odhad založený na

¹³ Autorem teorie je Alan R. Templeton, který v roce 2002 uveřejnil v časopise Nature stejnojmenný článek.

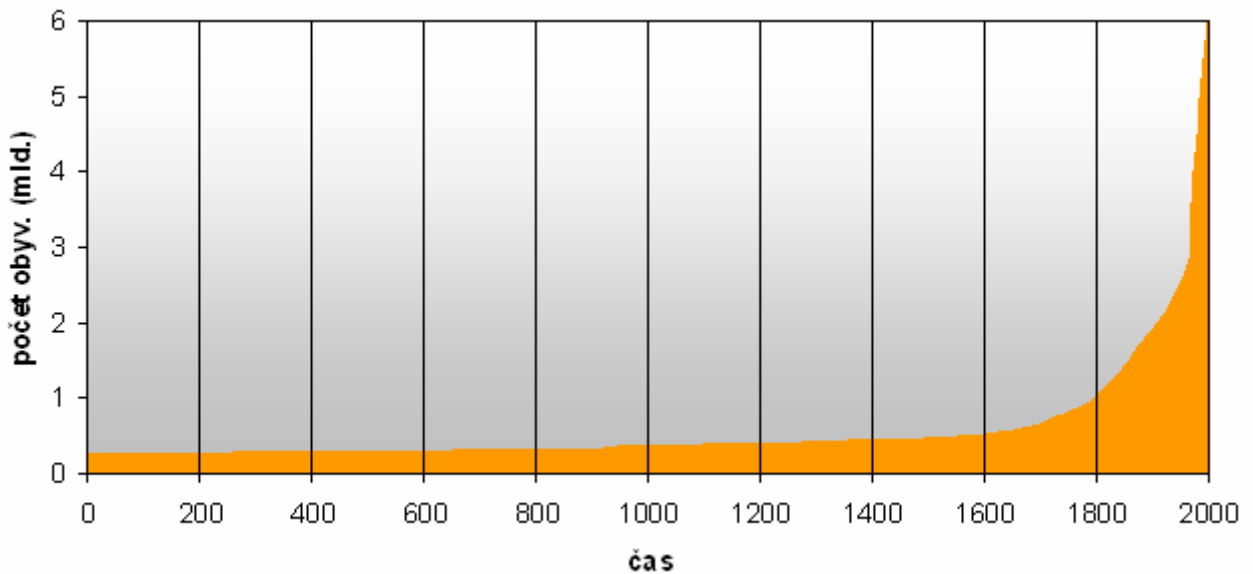
¹⁴ Jedná se o organismy jednobuněčné s jednoduchou vnitrobuněčnou stavbou, nemají klasické obalené jádro, ale pouze volně uloženou šroubovici DNA stočenou do kruhu a některé jejich další struktury (např. ribozomy nebo bičinky) se liší od týchž struktur složitějších a vývojově mladších buněk eukaryotních. Prokaryota se množí replikací. Do této skupiny patří např. bakterie.

paleontologických a archeologických nálezích. Výsledkem obou metod jsou však pouze orientační hodnoty.

Zpočátku se početnost lidské populace držela na dosti nízkých hodnotách, a to především díky velice nepříznivým podmínkám končící doby ledové, ale i díky nízké produktivitě lidské společnosti a mizivé sociální struktuře. KALIBOVÁ et al. (1998:104) dává první výraznější populační růst do kontextu s fenoménem neolitické revoluce, o které jsme se zmiňovali v kapitole 3.1.2. Připomeňme si jen, že jedním z přínosů neolitické revoluce byl vznik a šíření zemědělské výroby a s tím související produkce přebytků, která sekundárně umožnila například novou organizaci společnosti, vznik nezemědělských činností, technologický pokrok a vznik měst. Odhaduje se, že v dobách před neolitickou revolucí mohlo na Zemi žít 0,6 – 7 mil. lidí (KALIBOVÁ et al. 1998:104), na počátku našeho letopočtu to však již bylo kolem 250 mil. obyvatel (KUNC 2008:47). Tato hodnota nadále rostla jen pomalu. KALIBOVÁ et al. (1998:105) uvádí, že u velkých populací, které existují téměř výlučně na bázi zemědělské výroby, nejsou poklesy početnosti populace na poloviční hodnoty výjimkou. Tento předpoklad potvrzuje například i fakt, že světová populace v roce 1 000 n. l. byla odhadnuta na necelých 350 mil. obyvatel, což nepřesahuje maximální horní hranici stanovenou pro počátek letopočtu. Tato hodnota bývá v nejoptimističtějších odhadech stanovována na 380 mil. obyvatel (KALIBOVÁ et al. 1998:105).

Ke zdvojnásobení počtu obyvatel Země oproti počátku našeho letopočtu došlo až v období 17. století (viz také Obr. 3). KUNC (2008:47) udává, že v průběhu 17. století počet obyvatel Země vzrostl na 500 milionů. Tentýž autor také poukazuje na fakt, že do počátku 18. století měla křivka populačního vývoje světové populace orientaci spíše horizontální, tedy že počet obyvatel narůstal kontinuálně a dosti pomalu. Ke změně tohoto trendu došlo v 18. století, kdy počet obyvatel Země vzrostl na 800 milionů. Od této chvíle přibývají miliony obyvatel ročně a křivka populačního růstu získává vertikální orientaci, tzn. mění se z pozvolné na strmou. V roce 1900 na světě žilo 1,6 mld. obyvatel, o padesát let později to již bylo 2,5 mld. a o dalšího čtvrt století pak 4 mld. obyvatel (KUNC 2008:48). V současné době naši planetu obývá zhruba 7 mld. obyvatel, podle serveru POPULATION REFERENCE BUREAU to bylo v roce 2011 konkrétně 6,9 mld.

Obr. 3: Vývoj světové populace (období let 0 – 2000 n. l.)¹⁵

(Pramen: KALIBOVÁ 1998, KUNC 2008, vlastní výpočet)

Výše zmíněný přechod od horizontálního k vertikálnímu trendu populačního vývoje bývá obvykle nazýván jako demografický přechod¹⁶. Jedná se o změnu reprodukčního chování a KALIBOVÁ et al. (1998:107) definuje tento proces jako:

„... kvantitativně – kvalitativní změny v reprodukčním demografickém chování, které znamenají přechod od extenzivního charakteru demografické reprodukce k jejímu charakteru intenzivnímu.“

Výše uvedené lze tlumočit, jako přechod od trendu, kdy se rodí hodně dětí, ale v průměru se nedožívají příliš vysokého věku, k standartu, kdy se rodí méně dětí, ale téměř všechny se dožijí dospělosti a v průměru mají dlouhý život.

¹⁵ Pro přehlednost grafu uvádíme populační vývoj pouze od počátku našeho letopočtu, v období před rokem 0 populace narůstala jen velice pomalu.

¹⁶ V literatuře se lze setkat i se starším a dříve používanějším synonymním pojmem demografická revoluce. Autorem tohoto termínu je Adolph Landry. V tomto textu se nadále budeme držet pojmu demografický přechod.

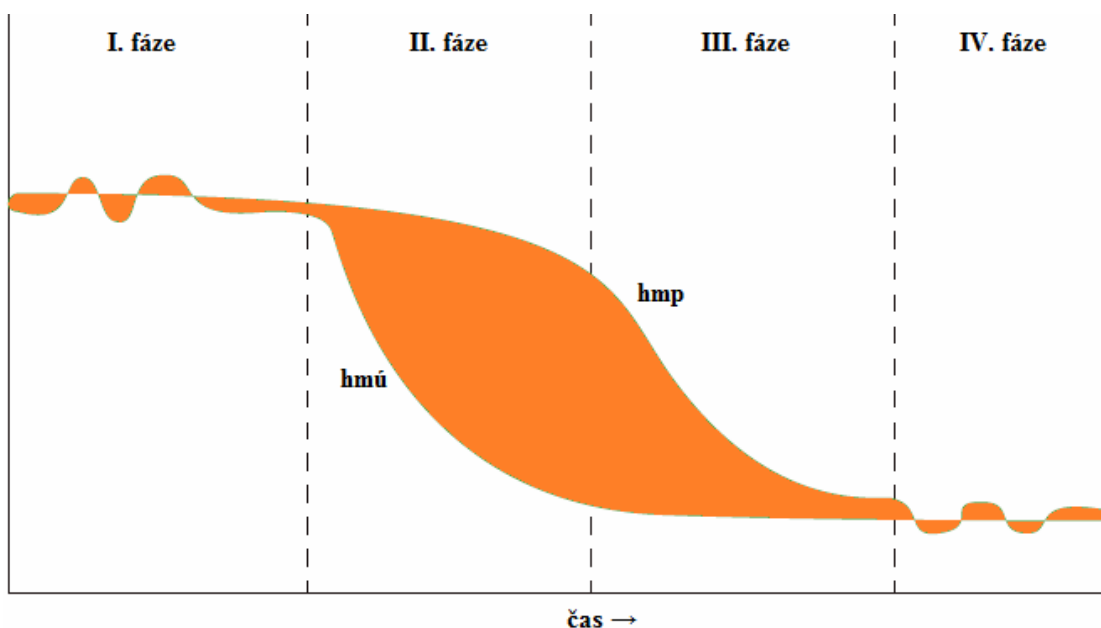
Demografický přechod je proces historický a má svůj začátek a konec (KALIBOVÁ et al. 1998:107). Na počátku tohoto procesu se v populaci udržuje vysoká úmrtnost, přičemž především kojenecká úmrtnost je velice vysoká a naděje na dožití je obecně nízká, často kolem 35 let, naopak porodnost se v této fázi pohybuje vysoko a úhrnná plodnost činí 5 a více dětí. Po skončení demografické revoluce se úmrtnost včetně kojenecké zdatelně snižuje a naděje na dožití dosahuje 65 – 70 let a nadále roste, naopak porodnost trvale klesá pod 20 ‰ a úhrnná plodnost se snižuje pod hranici 2,5 dětí (KALIBOVÁ et al. 1998:107). Demografický přechod je, jak uvádí KUNC (2008:83), vlastně přechodem mezi dvěma obdobími, které vykazují v podstatě rovnovážný přirozený pohyb obyvatelstva (viz také Obr. 4). Za první zemi, kde se započal demografický přechod, bývá obvykle považována Francie. KALIBOVÁ et al. (1998:108) datuje jeho počátek do období okolo roku 1780 a ukončení pak do roku 1930. Z Francie se geografickou difuzí demografická revoluce postupně rozšířila do zbytku světa. Lze vysledovat trend zkracování doby potřebné pro ukončení procesu demografického přechodu, čím později tento proces v dané zemi započal, tím kratší dobu trval. KUNC (2008:83) uvádí tři typy demografického přechodu:

- Francouzský typ: k poklesu porodnosti a úmrtnosti dochází téměř současně, populace vykazuje malý nárůst.
- Anglický typ: úmrtnost se snižuje, ale porodnost zpočátku neklesá, což je příčinou nárůstu populace, k poklesu porodnosti dochází až v druhé půli procesu.
- Japonsko – mexický typ: úmrtnost se snižuje, ale porodnost se na počátku zvyšuje, dochází k silnému, ale krátkodobému populačnímu růstu. Typický pro rozvojové země.

Samotný průběh demografického přechodu lze rozdělit do čtyř fází (viz Obr. 4) . Podle KUNCE (2008:84) v první fázi populační růst stagnuje a porodnost i úmrtnost jsou vysoké a dochází u nich k prudkým výkyvům. Na tuto fázi navazuje období, ve kterém dochází k postupnému snižování úmrtnosti, a to především díky zkvalitnění medicíny, lékařské

péče a hygieny. Díky neklesající porodnosti dochází k populačnímu růstu. Během třetí fáze¹⁷ se pomalu ustaluje míra úmrtnosti a dochází k rychlému poklesu porodnosti. V této fázi se populační růst zpomaluje a míry porodnosti a úmrtnosti se téměř vyrovnávají. V poslední fázi dochází ke stabilizaci populace, porodnost i úmrtnost se ustalují na nízkých hodnotách. Země, které již prošly touto fází, mají ukončen tzv. druhý demografický přechod¹⁸.

Obr. 4: Průběh demografické revoluce

(Upraveno podle: World Population Data Sheet, 2011)

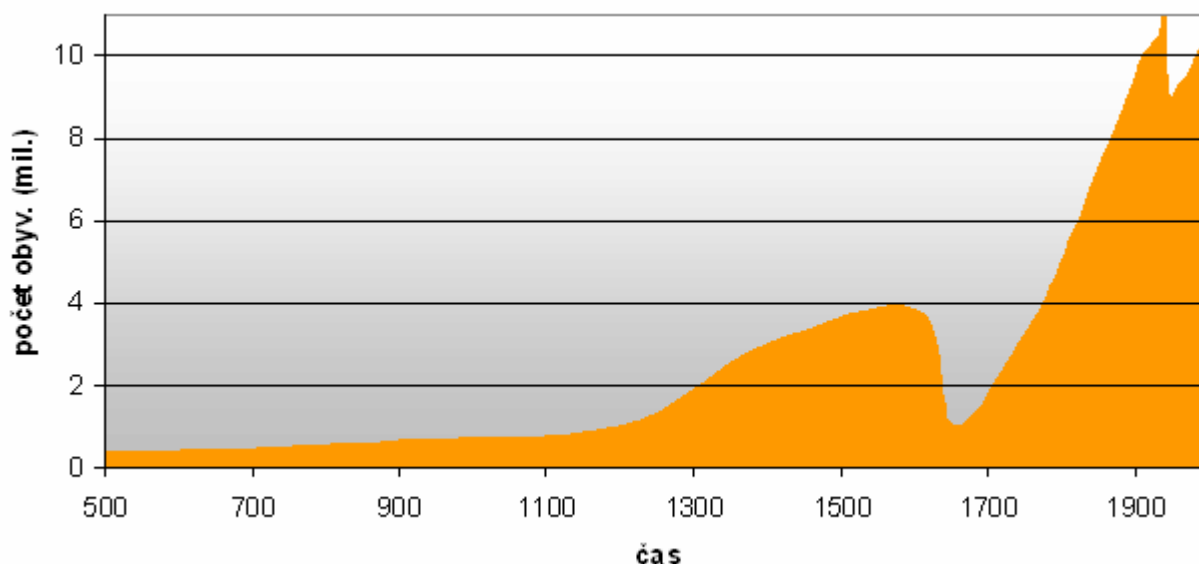
Vývoj lidské populace by nastartován před deseti tisíci lety, a to především díky procesu neolitické revoluce. Tisíce let lidská populace pozvolna narůstala, tento trend byl zvrácen až procesem demografické revoluce, v jejímž důsledku narostla lidská populace za posledních necelých 400 let téměř sedminásobně.

¹⁷ Druhou a třetí fází demografické revoluce někdy označujeme jako první demografický přechod.

¹⁸ Jedná se o stav, kdy úhrnná plodnost v populaci poklesne pod hodnotu 2,1. Tato hodnota je hranicí populačního růstu, pokud populace vykazuje nižší hodnoty, tak není sama o sobě schopná se dlouhodobě udržet a dochází k vymírání populace.

Vývoj světové populace se zrcadlí i v populačním vývoji obyvatelstva žijícího na území dnešní České republiky (viz Obr. 5). První populační odhady pro území našeho státu spadají do období po skončení stěhování národů, kdy se zde trvale usídlili Slované. V šestém století na našem území žilo zhruba 350 000 obyvatel (KOSCHIN 2005:109). Následovalo období poměrně pomalého populačního růstu, což bylo mimo jiné způsobeno nestabilitou společnosti v důsledku výše zmíněného stěhování národů. Populace žijící na našem území dosáhla jednoho milionu někdy v průběhu 13. století. Následoval rychlejší populační růst, způsobený osvícenou vládou Karla IV. a tzv. německou kolonizací (SRB 2004). Díky migrační vlně, která posílila příhraniční oblasti německým obyvatelstvem, dosáhl počet obyvatel českých zemí na počátku 15. století tří milionů. Během 15. století byl populační růst mírně zpomalen husitskými válkami, ale na konci 16. století již na našem území žilo 3,8 milionu lidí (KOSCHIN 2005:109). Následovalo období třicetileté války, SRB (2004) uvádí, že o výši populačních ztrát této historické události se dosud vedou spory, předpokládá se 30 – 60% úbytek obyvatelstva. Tento úbytek je zřetelný taktéž z Obr. 5.

Obr. 5: Populační vývoj na území České republiky v období let 500 - 2000

(Pramen: KOSCHIN 2005, SRB 2004, vlastní výpočet)

Rokem 1754, kdy proběhla první tereziánská konskripce, počíná období spolehlivějších statistických údajů o obyvatelstvu. K tomuto datu České země obývalo, jak uvádí KOSCHIN (2005:109), 3 360 000 obyvatel. Od této doby se populační růst stabilizuje a počet obyvatel na našem území poměrně rychle narůstá. Na počátku 19. století již česká populace čítá 5 milionů obyvatel a o sto let později je překonána hranice 10 milionů. Projevují se pochody demografického růstu společnosti spojené s růstem sociálním a ekonomickým. Populační růst byl krátkodobě zpomalen první světovou válkou, která ovšem nijak výrazně nezasáhla počty obyvatel (SRB 2004:28). Česká populace dosáhla svého maxima v roce 1940, kdy na území České republiky žilo 11 milionů obyvatel. Obr. 5 odhaluje poslední výrazný populační pokles, který je spojen s koncem druhé světové války. Odsun německého obyvatelstva z pohraničí znamenal pokles obyvatel pod 9 milionů (KOSCHIN 2005:109). První poválečné sčítání lidu, které proběhlo v roce 1950, stanovilo počet obyvatel našeho území na 8,8 milionu. Od té doby až do roku 1994 trvá populační růst ovšem jeho dynamika se zpomaluje SRB (2004:30). Od roku 1994 Česká republika vykazuje přirozený úbytek, v současné době se tento trend přechodně zastavil, nicméně populační prognózy ČSÚ do roku 2050 podle střední varianty předpokládají snížení počtu obyvatel na 9,44 milionu.

3.3. Zájmové obce v prostoru a čase

Analýza časoprostorového chování obyvatelstva, která je součástí následující praktické části této práce, se zaměřila především na hledání rozdílů mezi vzorci časoprostorového chování městského a vesnického obyvatelstva. Tato kapitola slouží jako krátký přehled vývoje zvolených obcí pro následný výzkum.

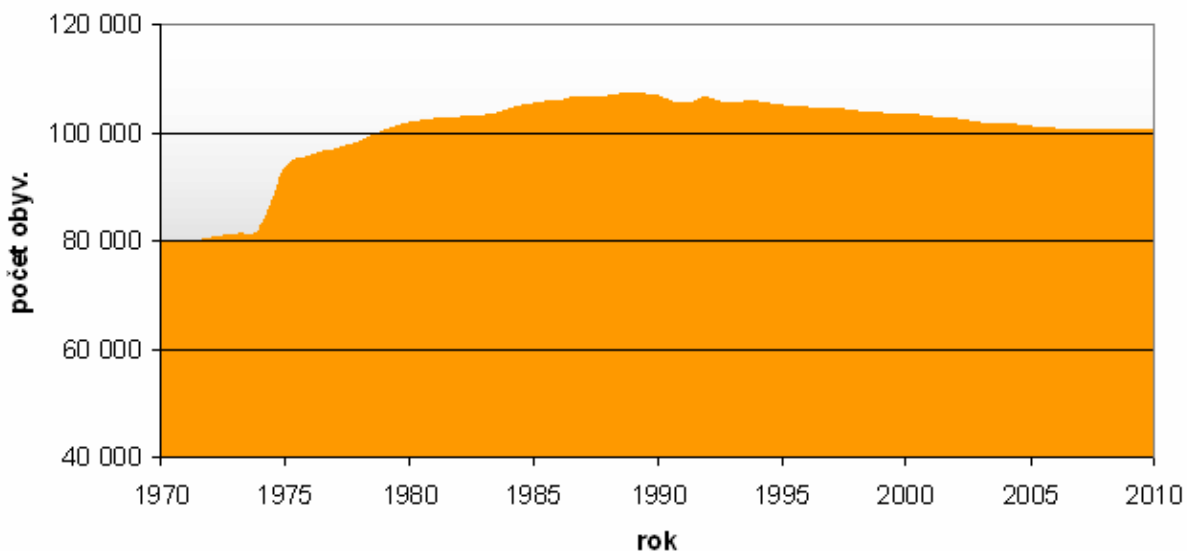
S ohledem na oblast, v níž výzkum probíhal (Olomoucko), byla za městské sídlo zvolena Olomouc. Vesnické obyvatelstvo bylo reprezentováno občany čtyř různých obcí zahrnujících dohromady pět sídelních jednotek (místních částí). Jednalo se o obce Těšetice (s místními částmi Těšetice a Vojnice), Kožušany-Tážalaly (místní část Tážaly), Charváty (místní část Charváty) a obec Štarnov. Přehled katastrálních území zmíněných obcí viz příloha 1 (Obr. 21, 22, 23, 24 a 25).

Olomouc:

V současné době je statutární město Olomouc krajským městem Olomouckého kraje. Počtem obyvatel se řadí ke stotisícovým městům České republiky, ovšem populační vývoj města se již několikátý rok udržuje těsně nad hranicí 100 000 a neustále klesá. Lze tedy předpokládat, že pokud nedojde k náhlému obratu populačního vývoje, tak Olomouc kategorii stotisícových měst brzy opustí. K 1. 1. 2011 měla Olomouc podle krajské správy ČSÚ v Olomouci 100 233 obyvatel.

Vývoj populace města Olomouc přibližuje Obr. 6. Největší populační přírůstky Olomouc zaznamenala v letech 1974 – 1975. Důsledkem populačního růstu byla územní změna, v tomto období bylo k městu správně přičleněno 13 okolních obcí. Až do počátku 90. let 20. století vykazuje město populační růst, ztráty způsobené územními změnami po odtržení některých obcí byly kompenzovány přirozeným přírůstkem a kladným migračním saldem. Od roku 1995 vykazuje podle ČSÚ (2011) Olomouc trvalý úbytek obyvatel, tento trend byl dočasně přerušen jen v letech 2007 – 2008 a nyní nadále pokračuje.

Obr. 6: Populační vývoj Olomouce v letech 1971 – 2010

(Upraveno podle: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

Olomouc je centrem kultury a vzdělání s dlouhou historií. První osídlení oblasti města spadá podle GRIBOVSKÉHO a PŘICHYSTALA (1982) již do doby kamenné. Sídlní struktura se zde zformovala díky příhodnému reliéfu (jako první byly osídleny skalnaté výchozy, které se vypínají nad řekou Moravou), druhým faktorem podporujícím osídlení byla

existence obchodní stezky, která spojovala Baltské moře s jihem Evropy (SMAHEL et al. 1990:8). Olomouc jako sídlo je poprvé zmiňována v Kosmově Kronice české z roku 1055 a na počátku 11. století, v době spojení Čech a Moravy v jednu státní jednotku, se Olomouc stala sídlem moravských knížat (SMAHEL et al. 1990:8), město však bylo především duchovním centrem (v roce 1063 zde bylo zřízeno biskupství). Od počátku 13. století, kdy byla Olomouci udělena městská práva, město sílilo na významu, a to především po duchovní, ale také obchodní stránce. Na dalších několika staletích určovala růst a prosperitu města především vzrůstající se měšťanská vrstva (GRIBOVSKÝ, PŘICHYSTAL 1982). Roku 1573 byla v Olomouci ustanovena jezuitská univerzita a město tak posílilo svou pozici centra kultury a vzdělání.

Až do 17. století byla Olomouc moravskou metropolí, tento statut ztratila po skončení třicetileté války. Švédskou okupací Olomouc utrpěla velké škody, které paralyzovaly kulturní rozvoj města a centrální městskou funkci pro Moravu definitivně převzalo Brno (GRIBOVSKÝ, PŘICHYSTAL 1982). Po skončení třicetileté války bylo rozhodnuto o přeměně Olomouce ve vojenskou pevnost. Toto rozhodnutí zpomalilo rozvoj města v podstatě až do počátku 19. století. Díky tomuto faktu byl populační i hospodářský rozvoj města utlumen na úkor sousedních městských sídel. Průmyslový rozvoj se Olomouce výrazněji dotkl až na přelomu 19. a 20. století, kdy na předměstí začaly vznikat první, převážně potravinářské závody a později i železárenské podniky (GRIBOVSKÝ, PŘICHYSTAL 1982).

V dnešní době je Olomouc městem s rozvinutou průmyslovou základnou, v níž přetrvává silná vazba na potravinářství a strojírenství. Zároveň je unikátním historickým městem, v němž funguje druhá nejstarší univerzita v České republice. Město je od roku 1971 městskou památkovou rezervací (SMAHEL et al. 1990:7) a v roce 2000 byl zdejší barokní sloup Nejsvětější Trojice zapsán na seznam kulturního dědictví UNESCO.

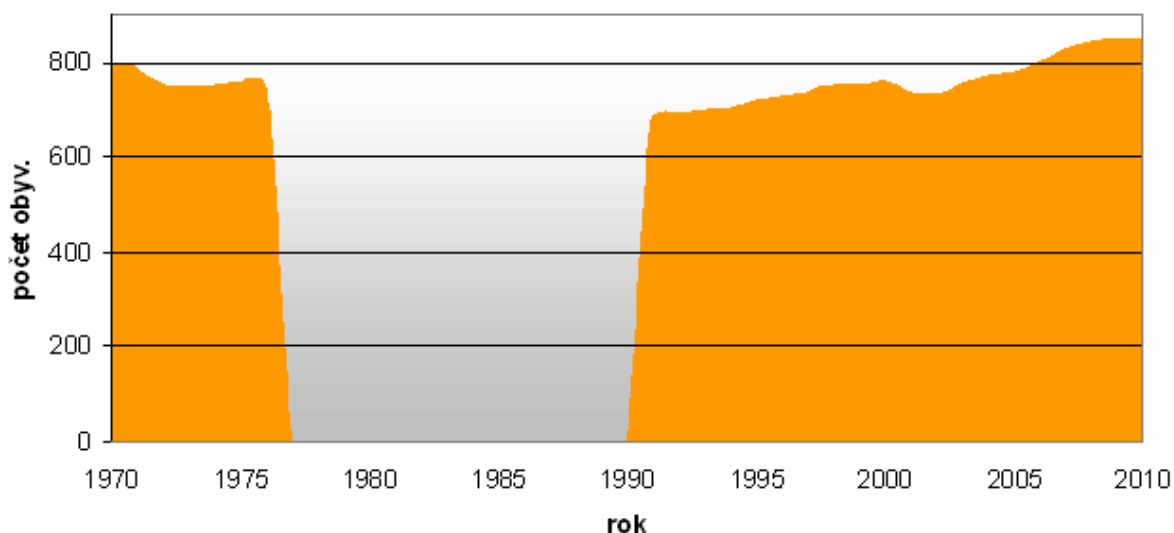
Charváty:

Obec Charváty se nachází 10 km jižně od Olomouce a sestává se ze tří místních částí, a to Charváty, Drahlov a Čertoryje. Obec je součástí mikroregionu Království. Nejstarší zmínka o obci pochází podle oficiálních stránek obce z roku 1234 a vztahuje se k místní části Čertoryje, zbylé části obce jsou pak o zhruba 100 let mladší.

K 1. 1. 2011 měla podle ČSÚ (2011) obec 856 obyvatel. Populační vývoj obce dokumentuje Obr. 7. Pomineme-li období let 1977 – 1990, kdy byla obec správní součástí obce Dub nad Moravou, vykazuje obec stabilní populační vývoj, kdy počet obyvatel

osciluje kolem trvalé hranice. V posledním desetiletí lze však vysledovat mírný populační růst.

Obr. 7: Populační vývoj Charvát v letech 1971 – 2010

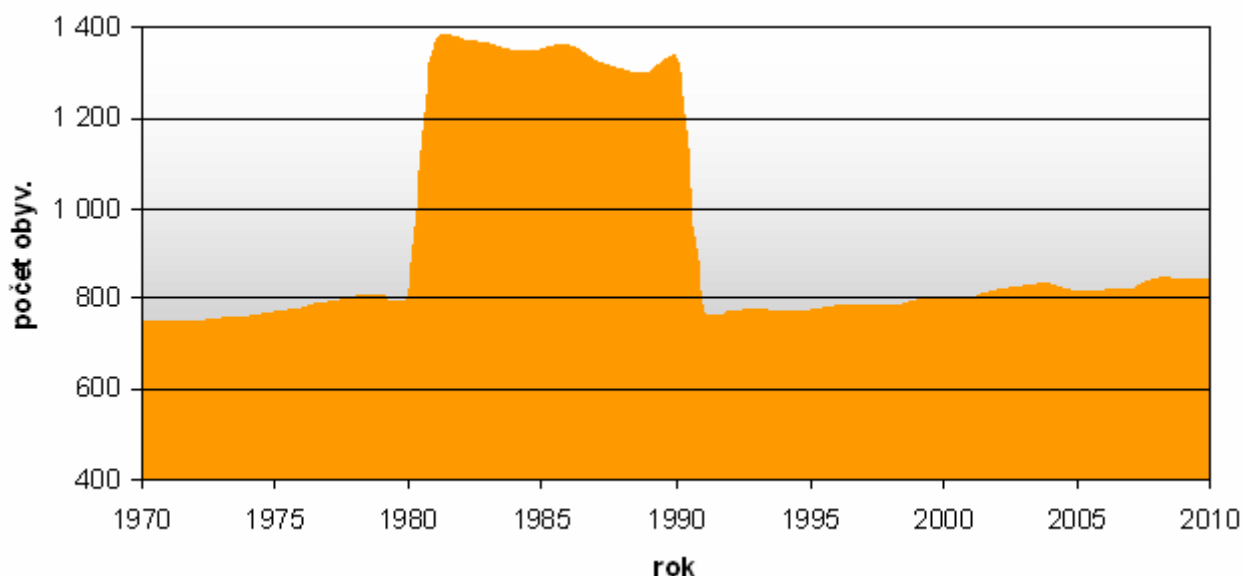
(Upraveno podle: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

Kožušany-Tážaly

Obec se nachází necelých deset kilometrů jižně od Olomouce a jak napovídá název, jedná se o dvě původně nezávislé obce, které se podle oficiálních stránek obce spojily až v roce 1960. Obec je taktéž součástí mikroregionu Království. První zmínka o obci Tážaly pochází z roku 1078, kdy byla darována klášteru na Hradisku. Obec zůstává majetkem různých klášterů až do roku 1782. První zmínka o obci Kožušany je o 200 let mladší a pochází z roku 1297. Až do roku 1782 byla obec majetkem kláštera dominikánek. Až do první světové války byly obě obce součástí lichtensteinského panství.

K 1. 1. 2011 měla obec podle ČSÚ (2011) 860 obyvatel. Pomíneme-li období 1981 – 1990, kdy byla součástí obce Kožušany-Tážaly i obec Blatec, má obec vyrovnaný populační růst dlouhodobě oscilující kolem hranice 800 obyvatel (viz Obr. 8).

Obr. 8: Populační vývoj Kožušan - Tážal v letech 1971 – 2010

(Upraveno podle: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

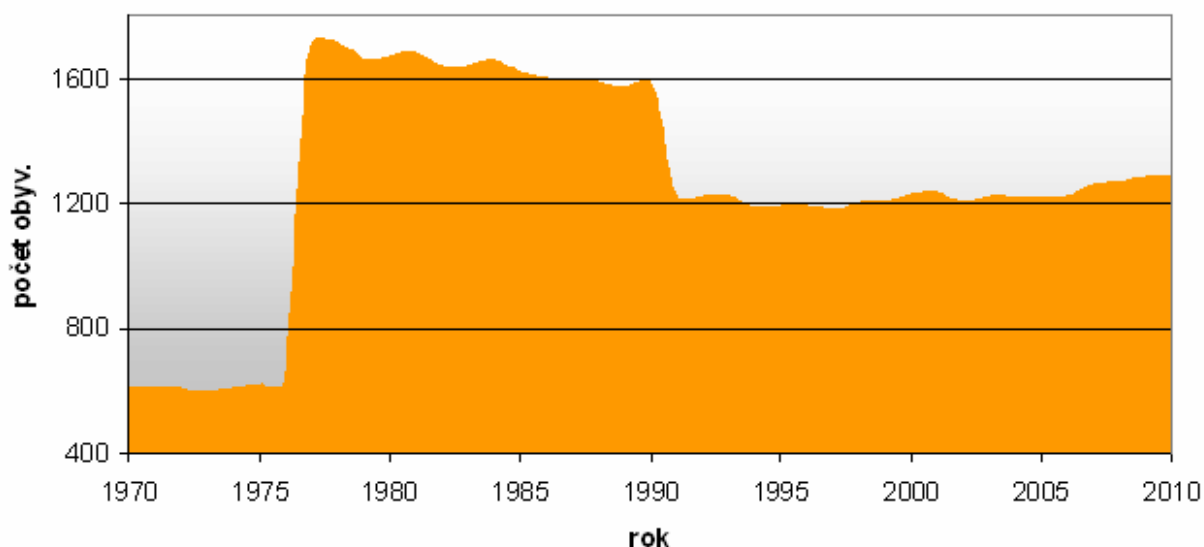
Těšetice:

Obec se nachází necelých 10 km západně od Olomouce a skládá se ze tří místních částí: Těšetice, Vojnice a Rataje. První zmínka o obci Těšetice pochází z roku 1078, jak uvádějí oficiální webové stránky obce, Rataje jsou zmiňovány zhruba o padesát let později a Vojnice pak v roce 1275. Historicky se jedná o zemědělské obce. Tento charakter přetrvává do současnosti, je ovšem silně ovlivněn blízkostí krajského města. Obec je součástí mikroregionu Kosířsko.

Podle ČSÚ (2011) měla k 1. 1. 2011 obec 1 300 obyvatel. Výrazný výkyv v populačním růstu obce znamenal rok 1976, kdy byly k obci správně přičleněny obce Rataje, Vojnice a Ústín. Od tohoto roku až do roku 2005 vykazuje obec střídavě populační přírůstek a populační úbytek, celkový trend má ovšem charakter trvalého úbytku. Z Obr. 9 je patrný ještě jeden populační propad v roce 1991, který byl způsoben osamostatněním obce Ústín. Od roku 2005 dochází k obratu populačního propadu v populační růst a obec opětovně získává především díky migračnímu přírůstku z blízkého města.

Vzhledem ke skutečnosti, že místní část Vojnice je součástí následného výzkumu, uvádíme zde i populační vývoj obce do roku 1976 (viz Tab. 4), kdy se stala součástí obce Těšetice.

Obr. 9: Populační vývoj Těšetic v letech 1971 – 2010

(Upraveno podle: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

Tab. 4: Populační vývoj Vojnic v letech 1971 – 1976

Rok	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Počet obyv.	481	484	462	459	469	467

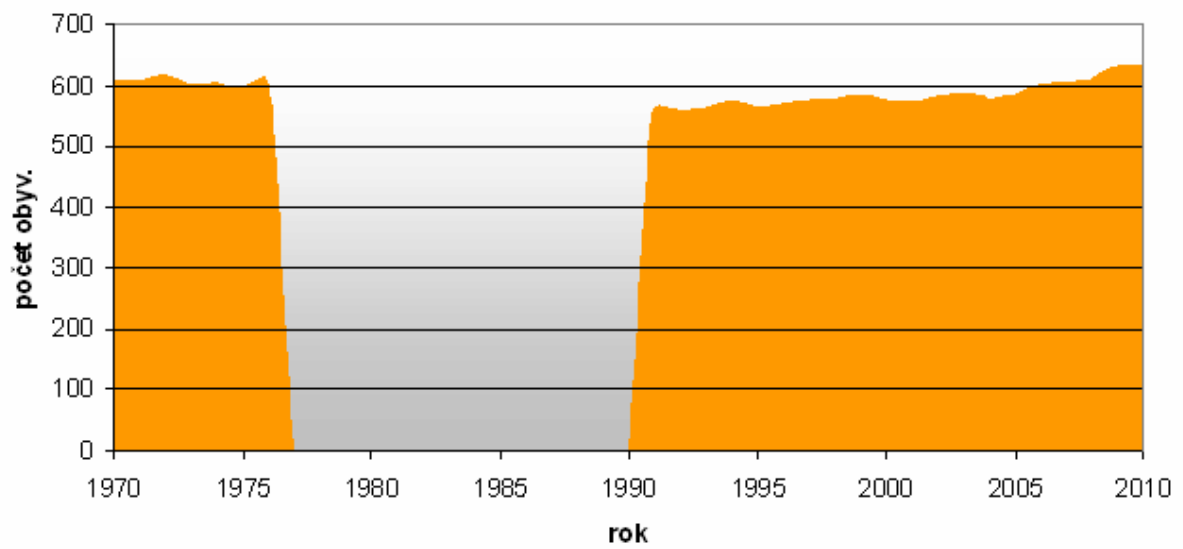
(Pramen: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

Štarnov:

Katastrální území obce se nachází mezi městy Olomouc a Šternberk, samotná obec leží v podhůří Nížkého Jeseníku asi 15 km od Olomouce. Historicky je obec poprvé zmiňována podle svých oficiálních stránek v roce 1269.

K 1. 1. 2011 v obci podle ČSÚ (2011) žilo 653 obyvatel. Zaměříme-li se na dlouhodobý populační vývoj obce, který graficky znázorňuje i obrázek 10, zjistíme, že v období 1977 – 1990 byl Štarnov správní součástí jiné obce, v tomto případě blízkých Bohuňovic. Osamostatnění v roce 1991 znamenalo oproti roku 1976 populační ztrátu 50 obyvatel, což odpovídá následnému trendu snižování až zastavení populačního růstu obce. Do roku 2004 se počet obyvatel pohybuje kolem průměrné hodnoty 570, v následujících letech dochází k mírnému nárůstu a počet obyvatel překračuje díky kladné migraci hranici 600 obyvatel.

Obr. 10: Populační vývoj Štarnova v letech 1971 – 2010

(Upraveno podle: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm)

4. STRUČNÝ PŘEHLED GEOGRAFIE ČASU

Již v úvodu jsme se zmínili, že tato práce především metodologicky navazuje na bakalářskou práci H. ROUBALÍKOVÉ (2009). V předchozích kapitolách jsme se několikrát okrajově dotkli tematiky geografie času, z tohoto důvodu nyní uvádíme krátký přehled, který se týká tohoto přístupu a jeho pojmosloví.

4.1. Vývoj geografie času

Geografie času je neodmyslitelně spjata se jménem švédského geografa Torstena Hägerstranda a Lundskou školou, která se zformovala v 50. letech 20. století a v jejích počátcích hrála roli kvantitativní revoluce. Prvním Hägerstrandovým známějším dílem je *Innovation diffusion as a spatial process* z roku 1967, ve kterém shrnuje výsledky výzkumu zaměřeného na šíření inovací ve Švédsku, který probíhal na přelomu 50. a 60. let 20. století. Po skončení tohoto výzkumu si Hägerstrand a jeho kolegové uvědomili konceptuální slabost zaměření geografie pouze na prostor a sílící potřebu zohlednit čas, lidský faktor, konečnost a limitovanost, jak uvádí BUTTIMER (1976, in IRA 2001). Geografie do té doby pracovala s časem pouze jako s jednotkou umožňující srovnání zkoumaných veličin. Když zeslábly prvotní popisné potřeby geografie, staly se středem zájmu lidské činnosti, které je možno vztáhnout k určitému prostoru, mapy proto byly nejčastějším vyjádřením využití tohoto prostoru (IRA 2001:232). Výsledkem jakéhokoliv geografického výzkumu byly tedy různé prostorové systémy, které mezi sebou byly jen velmi těžko srovnatelné. Z tohoto důvodu vznikl projekt *Využití času a ekologická organizace*, který měl tento problém odstranit a zároveň předznamenal rozvoj geografie času.

Co to tedy geografie času je, čím se zabývá a co se stalo objektem jejího studia? DANĚK (2008:31) uvádí, že:

„Geografie času je přístup, který chápe čas a prostor jako zdroje, které jsou přímou součástí utváření společenského života. (...) Vychází z přesvědčení, že čas a prostor společně vytvářejí rámec, který poskytuje lidem příležitost vstupovat do kontaktu s jinými lidmi a institucemi.“

Stejně tak i IRA (2001:232) hovoří o přístupu integrujícím geografické informace o prostoru a čase. Geografie času podle něj pojednává:

„ ... o tom, jak produkce a reprodukce společenského života závisí na učenlivých lidských subjektech, které vytvářejí cesty v prostoru a čase a uskutečňují projekty, jejichž realizace je ohraničená určitými strukturami.“

Geografie času je tedy spíše než dílčí disciplína humánní geografie jedním z přístupů, jak na jednotlivé skutečnosti v rámci humánní geografie nahlížet. ROUBALÍKOVÁ (2009:16) ve své práci uvádí, že geografie času je vlastně myšlenkový proud, který prostor a čas považuje za zdroje, které ovlivňují společnost, která je tvořena lidskými jedinci. Člověka lze tedy chápat jako jakýsi stavební prvek, který je nositelem informace. Lidský jedinec je vlastně základním atomem geografie času. Z tohoto faktu Hägerstrand vyvozuje, že pochody v humánní geografii lze zrekonstruovat na základě systematického přehrávání časoprostorových událostí v krajině (GREGORY et al. 2009).

V druhé polovině 20. století přijala geografická praxe časově-geografické postupy, ovšem z počátku tyto postupy nenašly širší uplatnění, a to především kvůli komplikovanému sběru dat. Metody a postupy geografie času byly proto nejprve využívány při územním plánování a řešení dopravní sítě a dopravních spojení (LENNTORP 1999).

V 70. letech 20. století začala sílit kritika geografie času a jejího mechanické nakládání s objekty (LENNTORP 1999). Právě tento fakt, tedy že geografie času ve svém postoji k člověku preferuje jakýsi model částic, kterým není přisuzováno vlastní rozhodování, se stal jedním z hlavních pilířů kritiky tohoto geografického přístupu (ROUBALÍKOVÁ 2009:17). 80. léta 20. století se nesla v duchu reakce na výše zmíněnou kritiku. Hlavní osobností snahy o „polidštění“ geografie času a odpoutání se od přílišné fyzikálnosti byl Hägerstrandův žák Allan Pred.

Díky rozvoji techniky jsou dnes částečně odbourány hlavní překážky pro využití postupů geografie času. Americká geografka Mei-Po Kwan uvádí, že metoda geografie času nebyla až do 90. let 20. století rozšířena, především pro náročný zisk dat a následné komplikace při jejich zpracování a prezentaci. Dále udává důvody, díky nimž jsou tyto problémy překonány. Jedná se o systém GPS, který umožňuje přesnou lokalizaci a geografické informační systémy (GIS), které umožňují kvalitní a přesné zpracování dat (KWAN 2004). S expanzí tohoto myšlenkového proudu zesílila také jeho kritika. Geografii

času je i nadále vytýkáno, že zobrazuje prostor transparentně, neproblematicky a pochopitelně (GREGORY et al. 2009) společně s faktem, že člověk je pojmán jako univerzální částice, které je odňata její kulturní specifičnost (ROSE 1993, in GREGORY et al. 2009). Podle nejkrajnějších názorů jsou předmětem geografie času společenstva, která ve skutečnosti neexistují (ROUBALÍKOVÁ 2009:18).

V současnosti se metod geografie času využívá např. při studiu migrace a migračního chování, v otázce zdravotních rizik nebo při sledování každodenního života různých zájmových skupin, ať už se jedná o děti, matky nebo sociální menšiny (KWAN 2004).

4.2. Princip geografie času

V předchozí kapitole byl zachycen stručný vývoj geografie času, ovšem samotný vývoj tohoto přístupu nám neobjasňuje příliš jeho samotné fungování. Objasnění základních principů a vysvětlení pojmů, které mají přednostně vztah k praktické části této práce, se věnuje tato kapitola. Pro hlubší pochopení doporučujeme práci *Geografie času: přístupy, metody, techniky* od ROUBALÍKOVÉ (2009), z níž obsah této kapitoly vychází.

HÄGERSTRAND (1976, 1984, in GREGORY et al. 2009) ve své koncepci geografie času klade důraz na:

„... kontinuitu a propojenost sekvencí událostí, které se podílí na situacích vázaných na čas a prostor, jejichž důsledky jsou tudíž vzájemně modifikovány jejich společným umístěním.“

Princip geografie času se od všech ostatních geografických metod liší přístupem k faktoru času. Ten je považován za zdroj informací a ne jak je tomu u metod ostatních za prostředek k pochopení a srovnání informací. Chceme-li v geografii zachytit vývoj určitého jevu, pak obvykle používáme časovou řadu složenou z hodnot daného jevu v určitých časových okamžicích (ať už se jedná u pouhé číselné vyjádření nebo jeho grafickou variantu, např. graf nebo mapu). Tento postup nám sice poskytuje určitou představu o obecném vývoji jevu, ale nejsme schopni určit nic o jeho vývoji mezi danými časovými obdobími, neboť informace se vždy vztahují pouze ke konkrétnímu zachycenému okamžiku. Vývoj reality v prostoru a čase nemusí tedy dokonale odpovídat zjištěnému vývoji, protože známe právě jen těch několik okamžiků, ale nevíme, jak probíhal vývoj v časových intervalech mezi nimi. Klasický princip je proto možno

aplikovat při zjišťování jevů velkého plošného rozsahu obvykle za určité populace, protože v takovém případě nám obvykle stačí znát obecný trend, charakter a objem zjištěných dat totiž kompenzuje do jisté míry možné odchylky od obecného trendu.

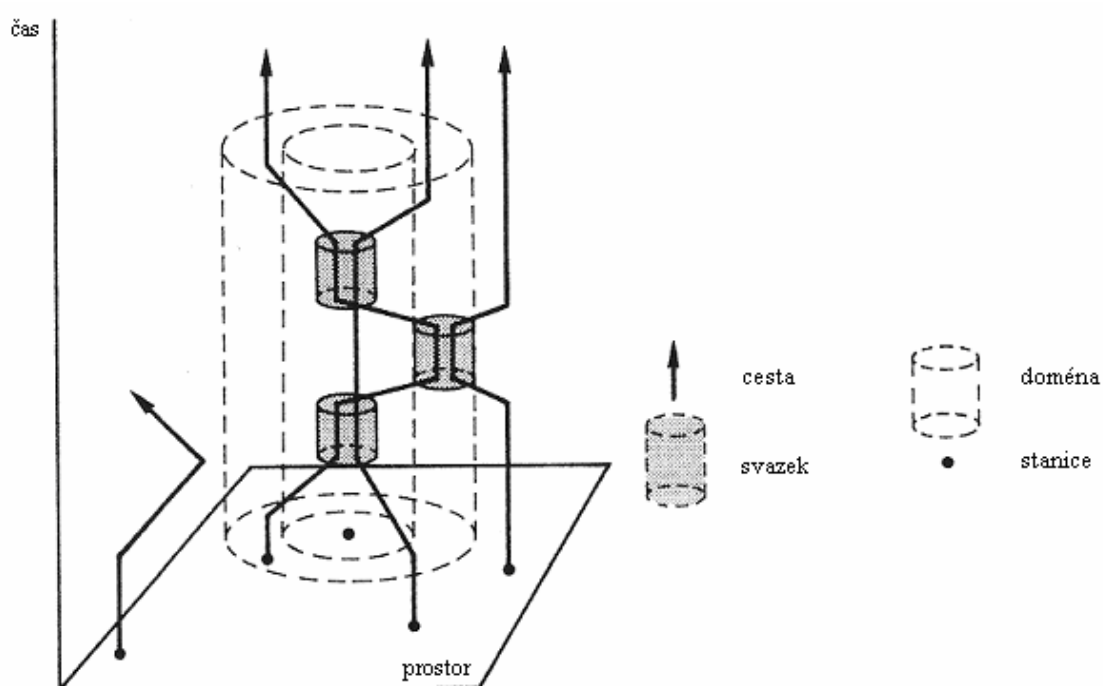
V současné době nás ale čím dál více zajímá, jak se projevuje prostorově jedinec jako individualita. V takovém případě potřebujeme k zjištění informací o chování jedince mnohem dynamičtější data, než jaká nám jsou schopny nabídnout metody klasické geografie. Na úrovni jednotlivců bychom potřebovali znát chování jedince v co nejvíce časových okamžicích, v ideálním případě, aby se předešlo zkreslení skutečnosti, v každém časovém okamžiku. Tím se dostáváme k myšlence zachycení plynulého vývoje událostí v čase a prostoru. Tato myšlenka je vlastně základním principem, na kterém pracuje geografie času. Pohyb každého jednotlivce (nebo jednotky, nemusí se vždy jednat o živého jedince) vytváří dráhu ve formě spojitě čáry s počátkem v místě narození a koncem v místě úmrtí a pro každý časový okamžik lze stanovit, kde se právě jedinec nachází. Tyto lidské dráhy mohou být pozorovány po různě dlouhou dobu, lze mluvit například o denních, ročních či celoživotních dráhách (IRA 2001).

Postavíme-li proti sobě princip klasické geografie a geografie času, pak první nám poskytuje obecný, ale komplexní pohled na situaci, kdežto druhý reprezentuje individuální pohled, který se jedinec od jedince liší.

Základním konceptem geografie času je síťový model (Obr. 11), který se podle HÄGERSTRANDA (1973, 1975, in GREGORY et al. 2009) řídí těmito pravidly:

- Čas a prostor jsou zdroji, které jedinci využívají pro realizaci svých projektů.
- Realizace projektů je podřízena třem omezením, a to omezením daným schopnostmi, vazbou a řádem či mocenskou strukturou.
- Tato omezení jsou interaktivního charakteru a vymezují prostor pro cesty vedoucí k naplnění jednotlivých projektů.
- Mezi jednotlivými projekty existuje konkurence.

Obr. 11: Hägerstrandův síťový model

(Pramen: Robinson 1998)

HÄGERSTRAND (1975, in IRA 2001) také vymezuje soubor základních podmínek, které vytvářejí limity a ovlivňují lidskou společnost. Jedná se o:

- nedělitelnost lidské bytosti a jakýchkoliv živých a neživých entit;
- omezenou délku lidského života a ostatních živých i neživých entit;
- omezenou schopnost lidské bytosti zúčastňovat se více než jedné úlohy v čase;
- skutečnost, že každá činnost má své trvání;
- skutečnost, že pohyb mezi body v prostoru spotřebovává čas;
- omezenou schopnost prostoru pojmout jen určitý počet lidí;
- skutečnost, že každá situace je nevyhnutelně zakotvená v minulých situacích.

ROUBALÍKOVÁ (2009) geografii času definuje jako přístup, který:

„... propojuje jedinečnost místa s jedinečností časového okamžiku a umožňuje zkoumat dynamiku každodenního prostředí, které je tvořeno právě individuálními rozhodnutími jedince, neboť každé takové rozhodnutí má časoprostorový dopad.“

LENNTORP (1999) popsal padesát dva různých konceptů, s nimiž pracuje geografie času. Tyto koncepty jsou důležité pro pochopení projevu určitých událostí a sociálních interakcí. Dále uvádíme některé z těchto konceptů, a to především ty, které souvisejí s výzkumnými cíli této práce.

Populace (population)

Jedním ze základních konceptů, který je vlastní i dalším oblastem geografie, je koncept populace. Tematikou populací se zabýváme v kapitole 3.2.1., více bylo tedy řečeno na stranách 22 a 23.

Stanice (stations)

Stanice jsou podle IRY (2001) místa, v nichž jedinci tráví svůj čas a mezi nimiž se pohybují a posílají si zprávy. Stanicí se může stát jakékoliv místo, na němž se po určitou dobu zdržíme. Rozmístění stanic v prostoru není rovnoměrné, v tomto ohledu záleží na sídelní struktuře (městská sídla vykazují vyšší koncentraci stanic), časovém horizontu (některé stanice nemají celodenní aktivitu a na určitou část dne zanikají, jiné mají pouze sezonní charakter). PRED (1977) upozorňuje, že také záleží na měřítku pohledu, v dlouhodobém časovém horizontu při globálním pohledu se město jeví jako jedna stanice, ovšem z pohledu krátkodobějšího a regionálně pojatého se město stává doménou obsahující velké množství stanic.

Cesty (paths)

Jednou z limitních podmínek v rámci geografie času, kterou vymezil Hägerstrand, je nedělitelnost lidské podstaty, jedinec se proto může nacházet vždy jen na jednom místě v prostoru a čase. Existence jedince je kontinuálním procesem, který je započat zrozením a ukončen smrtí. Z těchto dvou faktů plyne koncept cesty, tedy že život jedince se promítne do prostoru jako trajektorie s počátkem v místě narození a koncem v místě skonu (ROUBALÍKOVÁ 2009:24). Těmto trajektoriím říkáme cesty. Jeví-li se cesta jednotlivce jako linie, pak cesty více jednotlivců vytváří v prostoru a čase síť. Tento fakt je patrný

z Hägerstrandova síťového modelu. Místa, kde se dvě nebo více cest střetne, označujeme jako svazky - bundles (IRA 2001). Typickým svazkem je bezesporu domácnost.

Činnosti (activities)

Všechna lidská rozhodnutí ústí v určité konání, které je vázáno na určitý prostor a čas. Jednotlivé operace, ze kterých se dané konání sestává považujeme za činnosti. ROUBALÍKOVÁ (2009:25) uvádí, že člověk subjektivně rozeznává činnosti různého významu. Existují činnosti samozřejmé, které člověk vykonává z fyziologických potřeb a jsou spojeny s přežitím, ale většina činností je závislá na lidském rozhodnutí. Stane-li se z činnosti reflexní návyk, který se periodicky opakuje, nazýváme takovou činnost pravidelným postupem - routines (IRA 2001).

Lidé mnohým činnostem přisuzují větší význam než jiným, z lidského hlediska se např. práce nebo jídlo jeví mnohem důležitější než třeba čekání. Z pohledu geografie času jsou i takovéto činnosti důležité, neboť jimi trávíme mnohdy až nečekané množství času.

ELLEGÅRD (1996, in IRA 2001) uvádí tři různé typy činností podle sociální interakce, a to činnosti vykonávané v totální izolaci, činnosti vykonávané v sociální izolaci a činnosti vykonávané společně s ostatními jedinci. Posloupnost činností, které na sebe nemusí nutně navazovat a vedou k naplnění vytčeného cíle, nazýváme projekty - projects (IRA 2006:59).

Omezení (constraints)

Člověk si je vědom různých limitů, které musí dodržovat pro zachování své existence. Tyto limity se v rámci geografie času promítají do konceptu omezení. Omezením se podle ROUBALÍKOVÉ (2009:29) stává každá překážka, která nám brání v uskutečnění daného cíle.

Podle ROBINSONA (1998) rozlišujeme tři typy omezení. Prvním je omezení dané schopnostmi (capability constraints), to zahrnuje především fyziologické limity lidského těla, ale také kapacitní možnosti předmětů (např. maximální počet cestujících v dopravním prostředku). Druhé omezení dané schopností setkat se (coupling constraints) odkazuje na skutečnost, že pokud má dojít k interakci jedinců a vytvoření svazku, je nutné, aby se setkali. Význam tohoto omezení v současnosti není příliš intenzivní, protože díky existenci komunikačních technologií je naše schopnost setkávat se oproti minulosti posílena. Posledním omezením je omezení dané předpisy (authority constraints), sem spadají všechna psaná pravidla, ale také pravidla nepsaná, která jsou ovšem v populaci hluboce zakořeněna a jsou základem etiky dané společnosti.

Časoprostorový harmonogram (time-space budgets)

Jde o nejčastěji používanou metodu pro realizaci výzkumu v oblasti geografie času. Metoda samotná je převzata ze sociologie a oproti své původní sociologické předloze je rozšířena o geografický kontext (IRA 2001).

ROUBALÍKOVÁ (2009:30) ve své práci uvádí, že časoprostorové harmonogramy slouží k zaznamenávání kontinuálních činností daného jedince po určité časové období (většinou se jedná o kratší časové úseky, den, týden). Tyto harmonogramy vypovídají o způsobu, jakým jednotlivci využívají a spotřebovávají svůj čas, přičemž srovnáním harmonogramů různých jedinců nebo skupin jedinců lze postihnout jednotlivé rozdíly a vzorce chování.

Nedílnou součástí každého časoprostorového harmonogramu jsou informace o době trvání dané činnosti, v rozsahu každodenního kontextu tyto činnosti tvoří souvislý řetězec vyplňující bezezbytku jeden den. Harmonogram také zjišťuje informace o charakteru probíhající činnosti, místní lokalizaci (geografický kontext) a většinou harmonogram obsahuje dotaz i na kontext sociální. Bývá zjišťována skutečnost, zda činnost provádíme sami nebo v interakci s ostatními jedinci. Harmonogram může dále obsahovat další nástavbové komponenty, které se týkají konkrétního výzkumu, je ovšem nutné mít na paměti, že každá další položka činí časoprostorový harmonogram složitějším a náročnějším na vyplnění.

Použití této metody je limitováno právě charakterem harmonogramu. Pro získání srovnatelných dat je nutné koordinovat dokonale průběh celého výzkumu, což je pro větší území a početnější populaci značně náročné. Z toho důvodu se tato metoda prozatím využívá pro kratší časové období a menší populace. Nespornou výhodou metody časoprostorových harmonogramů je objem a variabilita získaných dat. Tyto datové soubory jsou cenným a komplexním zdrojem o chování dané populace.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. TEORIE A METODOLOGIE

5.1. Metoda

Ke sběru dat potřebných pro následnou analýzu byla použita metoda časoprostorového harmonogramu (viz kapitola 4.2.). Harmonogram byl jednotlivými respondenty vyplňován sedm dnů v týdnu, počínaje vždy pondělkem a konče nedělí. Sběr dat proběhl třikrát, a to v průběhu roku 2010 v termínech uvedených v tabulce č. 5. Březnový a červnový termín byl zvolen tak, aby sběr dat nebyl narušen žádnými událostmi typu prázdnin, státních svátků apod. Zimní termín byl pak stanoven na měsíc prosinec, především s předpokladem zachycení typických vzorců chování, které by mohly souviset s vánočními svátky.

Tab. 5: Termíny sběru dat

	1. sběr	2. sběr	3. sběr
Termín	8. – 14. 3. 2010	14. – 20. 6. 2010	6. – 12. 12. 2010

(Pramen: vlastní návrh)

Oproti předchozímu výzkumu z roku 2009 se poněkud změnila podoba použitého časoprostorového harmonogramu, jehož grafickou podobu uvádíme v přílohách (Obr. 26, 27 a 28). Nejvýraznější změnou je pravděpodobně oddělení statické a dynamické části harmonogramu. Časoprostorový harmonogram použitý pro tuto práci obsahuje dvě oddělené tabulky, první z nich se věnuje právě statické problematice stanic a činností, druhá se pak zabývá otázkou cest, v našem případě konkrétně otázkou cestování a dopravy.

Věnujme se nyní první části harmonogramu, která se, jak jsme již zmínili, zabývá otázkou stanic a také činností. Respondenti do první části časoprostorového harmonogramu zaznamenávali čas trvání dané činnosti (sloupec č. 1), místo, kde se činnost odehrávala, z našeho pohledu tedy stanici (sloupec č. 2) a dále pak konkrétní činnost (sloupec č. 3). V dalších čtyřech sloupcích respondenti zaznamenávali informace vztahující se k dané činnosti. Časoprostorový harmonogram obsahoval otázku na sociální a interpersonální kontext, neboli otázku s kým je daná činnost provozována (sloupec č. 4), přičemž respondenti své odpovědi zaznamenávali číselným kódem: 1 = se členy

domácnosti, 2 = s kolegy, 3 = s přáteli a známými, 4 = sami, 5 = s někým jiným. Dále byla zjišťována subjektivní míra povinnosti respondentů (sloupec č. 5), tato charakteristika byla zaznamenávána analogicky jako v předchozím případě: 1 = bezpodmínečně musím dělat, 2 = musím, i když bych chtěl(a) dělat něco jiného a 3 = chci dělat. Otázka na emoční rozpoložení, která byla zjišťována v předchozí studii, byla pro potřeby výzkumu přetransformována na subjektivní vnímání přímo dané činnosti (sloupec č. 6) a pětibodová škála hodnocení zúžena na škálu třibodovou. Poslední dotaz souvisí především s trváním činnosti, tentokrát však byla zjišťována subjektivní míra trvání (sloupec č. 7), respondenti vybírali z možností: 1 = to to ale trvá a 2 = to to ale uteklo. Kromě změn v zjišťování emočního pozadí prováděných činností byla z harmonogramu vypuštěna otázka na počet účastníků činnosti, tato otázka byla do jisté míry nahrazena dotazem na statut zúčastněných (viz sloupec č. 4).

Druhá část časoprostorového harmonogramu byla tvořena taktéž tabulkou, která se detailněji zaměřila na cestování. V sloupci č. 1 a 2 byl zjišťován čas a místo, v němž započala cesta, v sloupci č. 3 a 4 respondenti uváděli čas a místo ukončení cesty. Další sloupec (č. 5) sloužil pro upřesnění průběhu cesty, zaznamenávala se do něj trasa daná hlavními ulicemi nebo číslem prostředku hromadné dopravy. Poslední tři sloupce využívaly opět číselného hodnocení a vztahovaly se ke způsobu dopravy (sloupec č. 6), přičemž: 1 = pěšky, 2 = kolo, 3 = veřejná doprava, 4 = auto, 5 = jiné. Sloupec č. 7 byl analogický sloupci č. 6 z předchozí tabulky, opět se jednalo o třibodovou škálu, která odrážela subjektivní preference použitého dopravního prostředku.

Asi největší komplikací při sběru dat byl jejich objem, celý sběr byl náročný na koordinaci. KWAN (2004) zmiňuje, že sběr dat zjednodušuje a zkvalitňuje použití systému GPS. Zajistit tuto techniku pro desítky respondentů na dobu tří týdnů nebylo možné. Z toho důvodu se data sbírala za pomoci papírového harmonogramu, který čítal nejméně dvě strany pro každý den. Samotné vyplnění harmonogramu bylo dosti časově náročné, takže se vyskytl problém s nalezením dostatečného množství respondentů, ochotných se výzkumu zúčastnit. Tento fakt byl znesnadněn také tím, že samotný výzkum nebyl zaměřen na jednotlivce, ale modelové domácnosti, takže bylo nutné najít vždy celou domácnost ochotnou se stát na tři týdny součástí výzkumu. Došlo k situaci, kdy po prvním provedeném sběru dat z výzkumu odstoupily dvě modelové domácnosti, čímž se zredukoval výsledný počet respondentů.

Další komplikací byl požadavek, že daný respondent nesmí během průběhu celého výzkumu (10 měsíců) změnit své bydliště. K této situaci bohužel v jednom případě došlo, jednalo se o poslední týden a jednoho respondenta, který změnil práci, rodinný stav a odstěhoval se mimo oblast výzkumu. Data toho respondenta byla zaevidována, ovšem do vyhodnocení byla zahrnuta pouze data získaná v rámci olomouckého regionu.

Náročné, především časově, bylo také následné převedení časoprostorových harmonogramů do konečné podoby datového souboru, který se stal podkladem pro statistické vyhodnocení. Bylo nutné převést informace od 12 modelových domácností, čítajících dohromady 34 respondentů, z nichž každý odevzdal tři časoprostorové harmonogramy. Výsledný datový soubor nakonec čítal neuvěřitelných 8 976 záznamů, přičemž každý záznam je nositelem alespoň šesti dalších proměnných.

5.2. Vzorek

Výzkum probíhal v rámci modelových domácností (viz Tab. 6), polovina domácností reprezentovala obyvatelstvo města Olomouce a druhá polovina domácností, které odpovídaly svou strukturou a charakterem těm městským, reprezentovala venkovské obyvatelstvo. Snažili jsme se pokrýt převládající typy domácností obvyklé v České republice.

Tab. 6: Typy domácností účastníků se výzkumu

<i>Město</i>	<i>Venkov</i>
Rodinné domácnosti	
Čtyřčlenná domácnost (2 + 2)	
Vícegenerační domácnost (2 + 2 + 2)	
Neúplná domácnost (1 + 2)	
Nerodinné domácnosti	
Domácnost jednotlivce (1 žena)	
Domácnost jednotlivce (1 muž)	
Dvoučlenná nerodinná domácnost (2)	

(Pramen: vlastní návrh)

Po vyřazení neplatných harmonogramů, zbylo šest dvojic komparačních domácností čítajících dohromady 34 respondentů. S ohledem na konstrukci vzorku, který je založen na existenci vždy dvou domácností stejného typu, z nichž jedna je městská a jedna vesnická, je výsledný soubor respondentů pestrý, ale zároveň vyvážený. Výzkumu se zúčastnilo 34 respondentů s věkovým průměrem 37,5 let (směrodatná odchylka 19,29), z toho 19 žen (průměrný věk 38,8 let, směrodatná odchylka 19,13) a 15 mužů (průměrný věk 35,8 let, směrodatná odchylka 19,35). Nejmladšímu respondentovi bylo 14 let a nejstaršímu 77 let. Vesnické obyvatelstvo dosáhlo věkového průměru 36,71 let a městské obyvatelstvo 37,71 let. Z hlediska ekonomické aktivity tvořili 47 % studenti, 35 % zaměstnaní a 18 % důchodci. 53 % respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání, 32 % středoškolského a 15 % mělo pouze základní vzdělání, respektive nedokončenou střední školu.

Výzkum proběhl v rámci Olomouckého regionu v pěti obcích a šesti sídelních jednotkách. Městské sídlo bylo reprezentováno městem Olomouc a venkovská sídla sídelními jednotkami Charváty, Tážaly, Těšetice, Vojnice a Štarnov, více k těmto sídlům v kapitole 3.3.

5.3. *Datový soubor*

Jak už jsme zmiňovali výše, primárním výstupem sběru dat byla vždy trojice časoprostorových harmonogramů od každého z 34 respondentů, tedy 102 řádně vyplněných harmonogramů. Pro další statistické vyhodnocení bylo nutné papírovou podobu harmonogramu převést do šablony v programu Microsoft Office Excel. Výchozí datový soubor čítal, jak jsme již uváděli, 8 976 záznamů. Tato elektronická data byla následně vyhodnocena pomocí statistického programu SPSS 17.

Srovnávací analýza zjišťovala signifikantnost rozdílů mezi průměry jednotlivců z městské a vesnické populace¹⁹. Data byla nejprve testována pomocí Leveneova testu na rozdíl mezi rozptyly a následně vyhodnocena prostřednictvím příslušného t-testu, pomocí něhož lze stanovit statistickou významnost rozdílu průměru. V rámci srovnávací analýzy

¹⁹ Byla použita parametrická statistika. Předpoklad normálního rozdělení nebyl sice bezevýtku naplněn, ale vzhledem k rozsahu souboru předpokládáme působení centrálního limitního teorému. Výsledky proto můžeme považovat za nezkreslené (viz HENDL 2004).

výsledků za městské a vesnické obyvatelstvo pracujeme s třemi hladinami pravděpodobnosti (tzv. α), jedná se o ukazatel, který upozorňuje na signifikantní rozdíl mezi dvěma soubory dat. Je-li výsledná hodnota menší než 0,05 hovoříme o statisticky významném rozdílu, hodnota menší než 0,01 poukazuje na vysoce statisticky významný rozdíl a hodnota menší než 0,001 značí velmi vysoce statisticky významný rozdíl²⁰.

V rámci ochrany dat vystupuje každý z respondentů v datovém souboru pod přiděleným číselným kódem, např. kód 11222 znamená, že respondent č. 1 je žena, studentka, žijící na vesnici, ve věku 22 let. Při řešení problematiky stanic je ze stejného důvodu v přehledech vypouštěno č.p. místa bydliště všech respondentů.

²⁰ V následné analýze budeme pro všechny tyto kategorie používat pro úspornost buď termínu signifikantní rozdíl, popřípadě statisticky významný rozdíl.

6. DISKUSE

Na počátku práce jsme si stanovili několik výzkumných cílů, kterým se budeme postupně věnovat v rámci této kapitoly. Celou kapitolu jako souhrn dílčích cílů lze považovat za komplexní časoprostorovou analýzu chování městského a vesnického obyvatelstva.

Analýza je částečně inspirována výzkumem amerického geografa P. Hansona, který se zaměřil na otázku činností a cestování a jako modelové skupiny mu sloužili ekonomicky aktivní obyvatelé a důchodci. Výsledky výzkumu shrnuje v článku *The Activity Patterns of Elderly Households* (HANSON 1977).

6.1. Časoprostorová analýza stanic

Stanici jsme v kapitole 4.2. vymezili jako místo, kde jedinci tráví svůj čas. Stanicí se tedy stává každé místo, ve kterém se vyskytujeme po určitou dobu.

Výzkum trval celkem 504 hodin, z této doby tvořil čas strávený ve stanicích různými činnostmi v průměru 94 % (zhruba 472 hodin), je tedy zřejmé, že dominantním prvkem lidského chování je statická časoprostorová fáze, kdy se nacházíme ve stanicích.

V předešlém výzkumu jsme na vzorku olomouckých vysokoškoláků identifikovali sedm typů stanic podle jejich funkce, jednalo se o stanice s funkcí: obytnou, vzdělávací, stravovací, sportovní, zábavní a kulturní, nákupní a zdravotnickou (ROUBALÍKOVÁ 2009). Naším cílem je zjistit, zda rozšířením vzorku na celou populaci neobjevíme další typy stanic, které nejsou mezi populací studentů tolik rozšířeny.

Prostřednictvím časoprostorových harmonogramů bylo identifikováno celkem 369 míst, které během výzkumu vykázaly výskyt alespoň jednoho respondenta. Jejich kvalitativním rozborem jsme došli k následnému rozdělení stanic podle jejich funkce (jedná se o revizi předešlého rozdělení):

Stanice s obytnou funkcí

Do této kategorie spadají veškeré byty a vysokoškolské koleje. Identifikovali jsme 46 stanic s touto funkcí. Za stanici s obytnou funkcí byla označena všechna místa, která byla

uvedena jako trvalé bydliště respondentů a dále všechny byty a koleje, v nichž se některý z respondentů zdržel po delší dobu nebo zde přespal.

Je zcela logické, že zhruba polovina těchto stanic je využívána městským obyvatelstvem a polovina obyvatelstvem vesnickým, což plyne z konstrukce vzorku respondentů. Seznam stanic s obytnou funkcí uvádíme v přílohách (Tab. 13).

Stanice se vzdělávací a pracovní funkcí

Zahrnují veškeré stanice, ve kterých probíhá vzdělávací proces respondentů, ať už kolektivní, nebo individuální. Jedná se tedy o všechny typy škol, ale též třeba knihovny a studovny nebo soukromé jazykové školy. Oproti předchozímu výzkumu byla tato kategorie rozšířena o stanice, v nichž respondenti vykonávají své zaměstnání, neboť studium lze považovat za činnost, která je u studentů analogická výkonu zaměstnání. Dále sem spadají také veškeré stanice, které souvisejí s brigádami. Dohromady bylo rozpoznáno 47 stanic náležících do této kategorie. Především stanice pracovní jsou dány charakterem povolání, a tak se stanic s touto funkcí může stát téměř jakékoliv místo.

Taktéž u této kategorie je bezpředmětné sledovat rozdělení návštěvnosti stanic mezi městským a venkovským obyvatelstvem, a to ze stejného důvodu jako u předešlé kategorie. Seznam stanic s vzdělávací a pracovní funkcí viz přílohy (Tab. 15).

Stanice se stravovací funkcí

Zahrnují 25 různých zařízení, povětšinou se jedná o restaurace, školní jídelny a vysokoškolské menzy. Polovina těchto stanic je opět navštěvována městským obyvatelstvem a polovina venkovským. Seznam stanic se stravovací funkcí uvádíme v přílohách (Tab. 14).

Stanice se sportovní funkcí

Do kategorie stanic se sportovní funkcí patří veškerá sportoviště, tělocvičny, sportovní centra, ale i přírodní areály a některé vodní plochy. Stanic s touto funkcí bylo identifikováno 22, jejich seznam opět uvádíme v přílohách (Tab. 16).

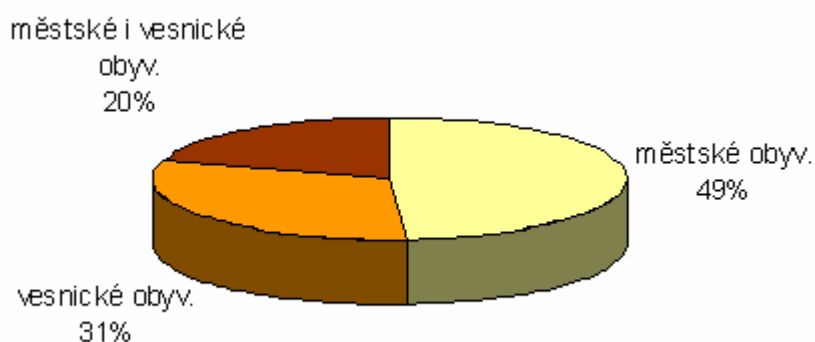
Stanice se zábavní a kulturní funkcí

Kategorie čítající druhý největší počet stanic. Jedná se o 56 míst, která velmi často slouží jako místa setkání s přáteli a známými. Patří sem velký počet zařízení restauračního charakteru, mnoho kaváren a cukráren, ale také místa konání kulturních akcí, historické

památky, hřbitovy, městské parky a zařízení pro volný čas. Obecně se jedná o místa určená pro relaxaci a trávení volného času.

Rozložení jednotlivých stanic mezi městské a vesnické obyvatelstvo není již tak rovnoměrné jako u předchozích kategorií. Dochází ke zvýšení počtu stanic navštívených pouze městskými respondenty (viz Obr. 12). Seznam stanic se zábavní a kulturní funkcí viz přílohy (Tab. 17), v tabulce jsou stanice navštívené pouze obyvateli města označeny zeleně a stanice navštívené pouze vesnickým obyvatelstvem oranžově. Stanice se zábavní a kulturní funkcí, které jsou v tabulce č. 17 označeny hvězdičkou, byly v této kategorii klasifikovány již v předchozím výzkumu.

Obr. 12: Procentuální zastoupení stanic se zábavní a kulturní funkcí ve vztahu k typu obyvatelstva

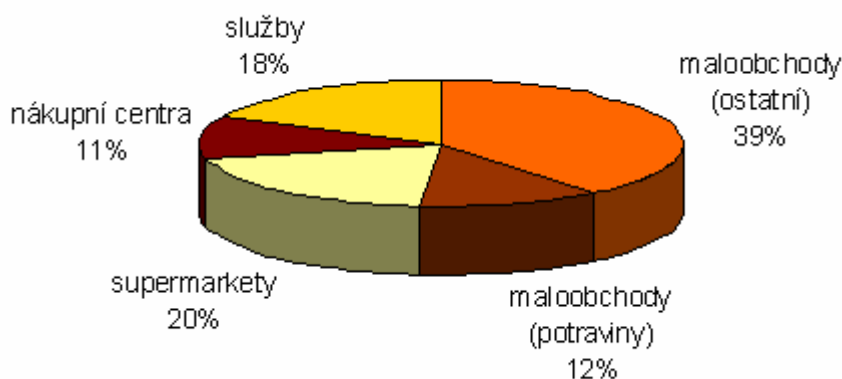

(Pramen: vlastní výpočet)

Stanice s nákupní funkcí

Nejpočetnější kategorie stanic čítající 102 různých lokalizací. Do této kategorie logicky patří veškeré obchodní prodejny od drobných obchodů, přes supermarkety až po obchodní centra (složení kategorie viz Obr. 13). Dále sem patří také všechny služby (např. kadeřník, různé opravy, servisní služby). Otázkou zůstává zařazení lékáren, my jsme se rozhodli pro zařazení tohoto typu prodeje ke stanicím s nákupní funkcí, ale dalo by se též uvažovat o přiřazení ke stanicím se zdravotnickou funkcí. Kompletní seznam stanic s nákupní funkcí je k dispozici v přílohách (Tab. 19).

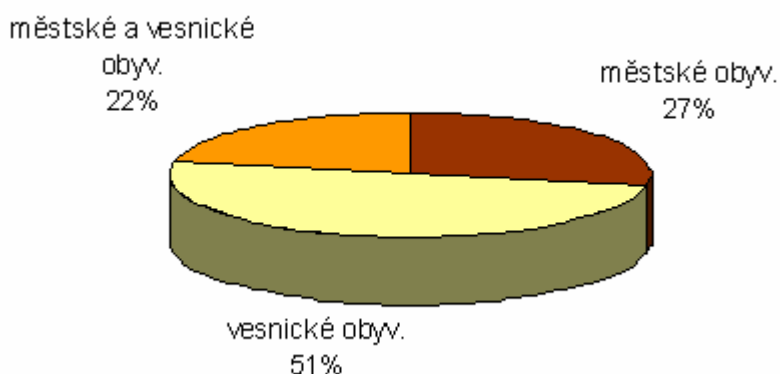
Obr. 13: Procentuální zastoupení jednotlivých typů stanic s nákupní funkcí

(Pramen: vlastní výpočet)

I tato kategorie vykazuje nerovnoměrné rozložení využívání stanic jednotlivými skupinami obyvatel (viz Obr. 14). Více než jednu polovinu stanic s nákupní funkcí navštívili pouze příslušníci vesnického obyvatelstva. Tento jev lze vysvětlit kupříkladu absencí specializovaných prodejen a zároveň i velkých univerzálních prodejen v místě bydliště. Městské obyvatelstvo uspokojuje většinu svých potřeb prostřednictvím velkoobchodů, které jsou v dosahu jejich bydliště, také využívají více různých služeb. Naopak vesnické obyvatelstvo uspokojuje své potřeby skrz širokou paletu drobnějších prodejen v rámci svého domova i v rámci města. Stanice navštívené pouze městským obyvatelstvem jsou opět označeny v tabulce č. 19 zeleně a oranžově jsou označeny stanice navštívené pouze obyvateli vesnic. Stanice označené hvězdičkou byly identifikovány již v předchozím výzkumu.

Obr. 14: Procentuální zastoupení stanic s nákupní f-cí ve vztahu k typu obyvatelstva

(Pramen: vlastní výpočet)

Stanice se zdravotnickou funkcí

Tato kategorie zahrnuje kromě nemocnic, zdravotních středisek a ordinací doktorů také rehabilitační centra, včetně lázní. V této kategorii bylo identifikováno 14 stanic, jejichž přehled uvádíme v přílohách v rámci tabulky č. 20.

Stanice s dopravní funkcí

Nově identifikovaná kategorie stanic, která se projevila především díky rozšíření zájmové oblasti za hranice města Olomouce. Vzhledem k tomu, že polovinu respondentů tvořili obyvatelé vesnic, kteří vykazují mobilitu mezi městem a vesnicí, je logické, že se tento fakt promítl i do struktury stanic.

Do této kategorie spadá 28 různých stanic (seznam viz přílohy, Tab. 21). Jedná se především o zastávky MHD, zastávky dálkových autobusů, železniční stanice a nádraží. Do této kategorie řadíme i parkoviště. Tento typ stanic je jasnou doménou vesnického obyvatelstva. Z 28 stanic jen dvě byly využity pouze městským obyvatelstvem, tento fakt souvisí i s fenoménem čekání (viz dále).

Stanice s úřední funkcí

Další novou kategorií jsou veškeré stanice, které souvisí listovními službami, bankovníctvím, státní správou a úřady obecně. V rámci výzkumu bylo do kategorie zahrnuto 15 stanic, jejichž seznam uvádíme v přílohách (Tab. 22).

Stanice s rekreační funkcí

Poslední nově zavedená kategorie stanic, která zohledňuje druhé bydlení. Jedná se o typ stanic, které se týkají pouze městského obyvatelstva. Žádná z pěti identifikovaných stanic s touto funkcí nebyla navštívena v průběhu výzkumu vesnickým respondentem. Přehled stanic s rekreační funkcí viz přílohy (Tab. 18).

Známe-li jednotlivé kategorie stanic, můžeme sledovat kromě jejich návštěvnosti jednotlivými typy obyvatelstva také dobu strávenou v určitém typu stanice. Výsledky v Tab. 7 jsou přepočítány vždy na jednotlivce pro dobu tří týdnů. Na začátku této kapitoly jsme uváděli, že každý respondent měl po dobu výzkumu k dispozici 504 hodin, z této sumy strávili zástupci města i vesnice více než 90 % ve stanicích. Městské obyvatelstvo konkrétně 471,5 hodin a vesnické obyvatelstvo 472,46 hodin (uváděn průměr na jednotlivce). V tomto ohledu není tedy mezi městem a vesnicí žádný rozdíl. Podíváme-li se

však na rozdělení času stráveného v jednotlivých typech stanic, můžeme odhalit drobné odchylky, které souvisí s již výše zmíněnými fakty.

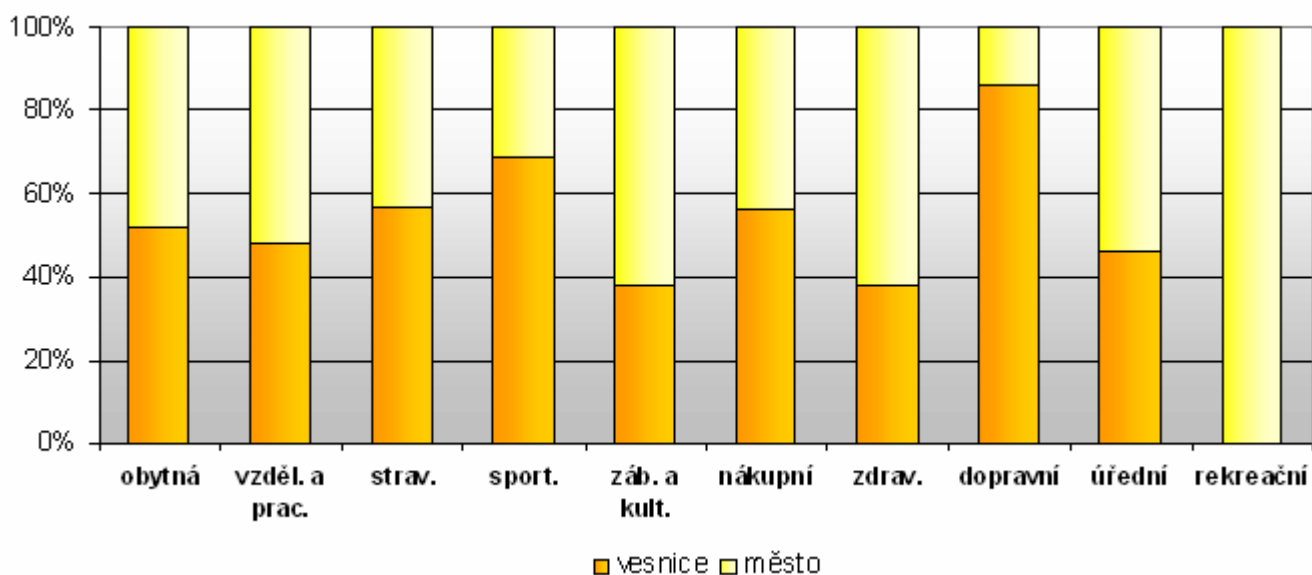
Tab. 7: Počet hodin strávený v jednotlivých typech stanic

funkce stanice	průměr		sm. odch.		Leveneův test		T-test		d
	vesnice	město	vesnice	město	F	p	t	p	
obytná	373,27	349,45	69,01	60,03	1,08	0,31	1,07	0,29	0,38
vzdělávací a prac.	64,04	68,76	51,85	49,02	0,22	0,64	-0,27	0,79	-0,10
stravovací	2,38	1,81	3,74	1,84	4,33	< 0,05	0,56	0,58	0,20
sportovní	10,68	4,76	15,78	7,48	7,87	< 0,01	1,40	0,18	0,49
zábavní a kulturní	12,57	20,26	11,06	12,40	0,59	0,45	-1,91	0,07	-0,67
nákupní	6,62	5,15	7,09	5,61	0,14	0,71	0,67	0,51	0,24
zdravotnická	1,03	1,67	1,72	3,79	2,13	0,15	-0,63	0,54	-0,22
dopravní	1,56	0,25	1,76	0,34	16,96	< 0,001	3,03	< 0,01	1,07
úřední	0,30	0,35	0,54	0,57	0,46	0,50	-0,26	0,80	-0,09
rekreační	0,00	19,04	0,00	27,15	13,79	< 0,001	-2,89	< 0,05	-1,02

(Pramen: vlastní výpočet)

S ohledem na výsledky uvedené v tabulce č. 7 vyšel významný statistický rozdíl u kategorie stanic s dopravní a rekreační funkcí (označeno červeně). Lze tedy tvrdit, že vesnické obyvatelstvo stráví výrazně více času ve stanicích s dopravní funkcí a naopak, že městské obyvatelstvo tráví o 100 % více času ve stanicích rekreačních (ve smyslu míst druhého bydlení). Toto zjištění koresponduje s návštěvností stanic převažujícím typem obyvatelstva, které jsme rozebírali již u charakteristiky stanic podle funkce. U stanic s obytnou, vzdělávací a pracovní, stravovací, nákupní a úřední funkcí je doba strávená ve stanici městským a vesnickým obyvatelstvem velmi podobná (viz Obr. 15). U zbylých kategorií je doba strávená ve stanici vždy vychýlena ve prospěch jedné skupiny obyvatel, ale nelze prokázat signifikantní rozdíl.

Obr. 15: Procentuální vyjádření doby strávené v jednotlivých typech stanic

(Pramen: vlastní výpočet)

Na počátku kapitoly jsme vyslovili předpoklad, že rozšířením populace respondentů oproti předchozímu výzkumu dojde i k rozšíření počtu kategorií stanic podle jejich funkce. Sedm již dříve identifikovaných kategorií se rozrostlo o tři kategorie nové, což je méně než jsme předpokládali. Jedná se o stanice s dopravní, úřední a rekreační funkcí. Kategorie stanic se vzdělávací funkcí byla rozšířena o stanice s funkcí pracovní, neboť charakter studia a zaměstnání je podobný.

Zajímavé bylo také sledovat návštěvnost stanic jednotlivými skupinami respondentů. Zhruba stejnou návštěvnost vesnickým i městským obyvatelstvem vykazují stanice s funkcí obytnou, vzdělávací a pracovní, stravovací, sportovní, zdravotnickou a úřední. Zbylé typy stanic, tedy s funkcí zábavní a kulturní, rekreační, dopravní a nákupní, byly častěji navštěvovány pouze jedním typem obyvatelstva. První dvě zmíněné jsou typickou doménou městského obyvatelstva a druhé dvě jsou typicky navštěvovány obyvateli venkova.

6.2. Časoprostorová analýza činností

V každé ze stanic probíhá široké spektrum činností. Činnosti jsme si definovali jako dílčí operace, které mohou být součástí větších celků (plánů) a jejichž souvislý tok dává charakter našemu konání. Aby bylo možné s činnostmi statisticky nakládat, je nutné provést jejich katalogizaci a kategorizaci. Tyto dva úkoly jsou dílčími cíli této kapitoly.

Analýzou časoprostorových harmonogramů bylo identifikováno 115 různých činností, které bylo nutné zařadit do systému. HANSON (1977) ve své práci činnosti rozděljuje do pěti kategorií, a to jako nákupy (shopping), práci (work), odpočinek (recreation), osobní záležitosti (personal business) a společenský život (social). Toto rozdělení jsme použili jako výchozí pro kategorizaci činností, které proběhly v rámci našeho výzkumu. Konečné rozdělení uvádíme v Tab. 8.

Nakonec jsme ustanovili šest kategorií, přičemž kategorie práce a nákupy byla v podstatě zachována. Další tři kategorie (domácí činnosti, volnočasové aktivity a fyziologické potřeby) se v různých sférách prolínají se zbylými Hansonovými kategoriemi (odpočinkem, osobními záležitostmi a společenským životem). Poslední nově vytvořenou kategorií činností je čekání (kategorie obsahuje pouze tuto jednu činnost). Na fenomén čekání jsme již narazili ve spojitosti se stanicemi s dopravní funkcí, více bude uvedeno dále. Následuje stručný komentář k jednotlivým kategoriím činností (detailní seznam činností za stanovené kategorie viz přílohy, Tab. 23). První kategorií je právě čekání, o kterém jsme se již zmiňovali. Další kategorie jsou:

Práce a studium: zahrnuje všechny činnosti vedoucí k získání vzdělání, zvyšování kvalifikace a naplnění pracovních povinností.

Domácí činnosti: jsou veškeré činnosti nutné k udržení chodu domácnosti, jedná se především o úklid a údržbu.

Nákupy a služby: patří sem veškeré činnosti, při nichž dochází ke koupi (ať již věci či služby), včetně internetových nákupů a dále všechny interakce probíhající v rámci oficiálních institucí. Teoreticky bychom do této kategorie řadili i služby neplacené.

Fyziologické potřeby: zahrnují všechny činnosti nutné k fungování lidského organismu (spánek, příjem potravy, hygiena), tyto činnosti často patří mezi pravidelné rutinní postupy.

Volnočasové aktivity: jedná se o soubor činností, které jsou vykonávány dobrovolně, bez vnějších příčin, mimo pracovní dobu a studijní rozvrh, za účelem zábavy a odpočinku.

Tab. 8: Kategorie činností

Kategorie činností	
1.	Čekání
2.	Práce a studium
3.	Domácí činnosti
4.	Nákupy a služby
5.	Fyziologické potřeby
6.	Volnočasové aktivity
	a. pasivní individuální činnosti
	b. aktivní individuální činnosti
	c. návštěva kult. akcí a volnočas. zařízení
	d. pohybové činnosti
	e. čas s přáteli a známými

(Pramen: vlastní návrh)

Nejširší kategorií je soubor činností volnočasových, z tohoto důvodu jsme v této kategorii ustanovili ještě pět dalších podkategorií podle charakteru dané činnosti (viz Tab. 8 a také přílohy Tab. 24). Jedná se o:

Pasivní individuální činnosti: v tomto případě je člověk pouhým příjemcem podnětů a nevytváří žádnou přidanou hodnotu.

Aktivní individuální činnosti: výsledkem těchto činností je změna oproti výchozímu stavu. Jedná se o aktivity vesměs kreativní povahy, jejichž produktem je nějaká přidaná hodnota.

Návštěvy kulturních akcí a volnočasových zařízení: oproti pasivním činnostem je pro tuto kategorii typická nutnost návštěvy speciálního zařízení, které zprostředkuje nějaký zážitek. Nezáleží, zda činnost provozujeme sami nebo s někým, neboť v tomto případě je vždy hlavním motivem právě činnost a ne její sociální kontext.

Pohybové činnosti: do této kategorie náleží především všechny činnosti sportovního charakteru.

Čas strávený s přáteli a známými: činnosti patřící do této kategorie vyžadují vždy přítomnost alespoň jednoho dalšího jedince, který se také podílí na činnosti. Uvedli jsme, že hlavním motivem návštěv kulturních akcí a volnočasových zařízení je samotná činnost, naopak motivem této kategorie je právě sociální kontext a samotná činnost je spíše pozadím.

Následně nás bude zajímat, jak se liší složení činností městského a vesnického obyvatelstva. Pokusíme se též zodpovědět otázku: Do jaké míry ovlivňuje místo bydliště objem činností vykonávaných v rámci domovské oblasti? Lze předpokládat, že vesnické obyvatelstvo je z různých důvodů nuceno cestovat za určitými činnostmi za hranice své obce.

Z Obr. 16 je zřejmé, že složení činností městského a venkovského obyvatelstva se nijak výrazně neliší, a to na jedinou výjimku, kterou je již tolikrát zmiňované čekání. Podíváme-li se do Tab. 9 (která uvádí průměrnou dobu činnosti na jednotlivce), zjistíme, že právě tato kategorie činnosti vykazuje statisticky významný rozdíl mezi sledovanými populacemi. Lze tedy říct, že vesnické obyvatelstvo stráví čekáním výrazně více času než obyvatelstvo měst.

Abychom vyloučili znehodnocení výsledku existencí několika jedinců, kteří identifikovali čekání jako činnost, provedli jsme detailní rozbor dat získaných z časoprostorových harmonogramů. Zjistili jsme, že čekání je široce rozšířenou činností a ne pouhou lokální zvláštností, tuto činnost uvedlo 88 % vesnického obyvatelstva a 71 % městského obyvatelstva. Významný rozdíl je však v četnosti této činnosti u jednotlivých typů obyvatelstva. Zatím co obyvatelé měst uvedli čekání v průměru dvakrát za sledovanou dobu, u vesnického obyvatelstva to bylo osmkrát za stejné období.

Lze předpokládat, že hlavním důvodem této skutečnosti je fakt, že vesnické obyvatelstvo je při snaze dosáhnout určité stanice více odkázáno na cestování dopravními prostředky, na které je mnohdy nutné čekat. Naopak městské obyvatelstvo díky koncentraci identifikovaných stanic v městské oblasti volí častěji jinou formu cestování. K této myšlence nás vede i skutečnost, že čekání probíhalo především ve stanicích s dopravní funkcí.

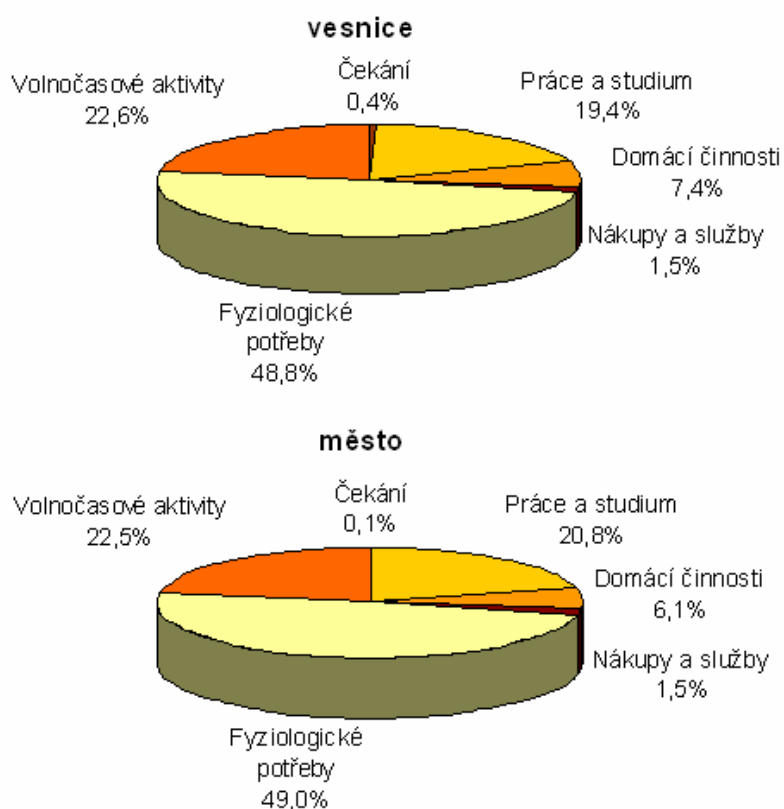
Zajímavým faktem, který vyplynul z časoprostorových harmonogramů, je existence opakujícího se vzorce čekání u části vesnické populace. Až na jednu výjimku se jedná o studenty, u těchto respondentů je čekání součástí rutinního chování, které se opakovalo ve všech třech částech výzkumu. Toto zjištění lze dát do kontextu s nutností překlenout vzdálenost mezi místem bydliště a místem studia.

Tab. 9: Počet hodin strávený jednotlivými typy činností

typ činnosti	průměr		sm. odch.		Leveneův test		T-test		d
	vesnice	město	vesnice	město	F	p	t	p	
Čekání	2,00	0,46	1,97	0,61	15,29	< 0,001	3,09	< 0,01	1,09
Práce a studium	91,72	98,48	49,07	46,16	0,03	0,86	-0,41	0,68	-0,15
Domácí činnosti	34,93	28,77	21,81	19,46	0,27	0,61	0,87	0,39	0,31
Nákupy a služby	7,21	7,13	4,30	7,37	2,49	0,12	0,04	0,97	0,01
Fyziologické potřeby	231,02	232,32	25,42	22,35	0,02	0,90	-0,16	0,87	-0,06
Volnočasové aktivity	106,92	106,61	33,60	39,44	0,02	0,89	0,02	0,98	0,01

(Pramen: vlastní výpočet)

Obr. 16: Procentuální zastoupení jednotlivých typů činností

(Pramen: vlastní výpočet)

Ve složení volnočasových aktivit, jsme neidentifikovali žádné rozdíly mezi městským a vesnickým obyvatelstvem, což je patrné i z Tab. 10 (opět udává přepočten na jednotlivce).

Tab. 10: Počet hodin strávený jednotlivými typy volnočasových činností

volnočasová činnost	průměr		sm. odch.		Leveneův t.		T-test		d
	ves.	město	ves.	město	F	p	t	p	
individuální činnosti pasivní	61,34	58,89	25,77	36,51	0,57	0,46	0,23	0,82	0,08
individuální činnosti aktivní	16,00	12,61	10,59	13,93	0,65	0,43	0,80	0,43	0,28
návštěva kult. akcí a vlč. zař.	3,99	5,91	4,07	5,21	1,81	0,19	-1,20	0,24	-0,42
pohybové činnosti	12,39	8,73	15,61	10,40	2,61	0,12	0,80	0,43	0,28
čas s přáteli a známými	13,21	20,47	13,10	11,35	0,01	0,92	-1,73	0,09	-0,61

(Pramen: vlastní výpočet)

Již dříve jsme naznačili, že většina identifikovaných stanic se nachází v městské oblasti zájmového území. Lze tedy předpokládat, že vesnické obyvatelstvo je častěji než městské nuceno pro uskutečnění určité činnosti, která je vázána na určitou stanici, opustit svou domovskou oblast²¹. Předpokládáme, že domovská oblast je vesnickým obyvatelstvem opouštěna především kvůli práci a studiu, dále kvůli nákupům a volnočasovým aktivitám.

Z tabulky č. 11 lze vyčíst statisticky významný rozdíl pro celkovou dobu strávenou v domovské oblasti. Zatím co obyvatel vesnice strávil v průběhu výzkumu v této oblasti zhruba 363 hodin, obyvatel města se v domovské oblasti zdržoval téměř 427 hodin. Tento rozdíl ovlivnily především dvě kategorie činností, které taktéž vykazují signifikantní rozdíl. Jde o práci a studium a nákupy a služby (viz Tab. 11). Strukturu činností vykonávaných v rámci domovské oblasti přibližuje Obr. 17.

Náš předpoklad se ukázal jako z větší části správný, vesnické obyvatelstvo tráví ve své domovské oblasti méně času než obyvatelstvo městské. Tento rozdíl je způsoben především cestováním do městské oblasti za účelem pracovních, studijních a nákupních činností.

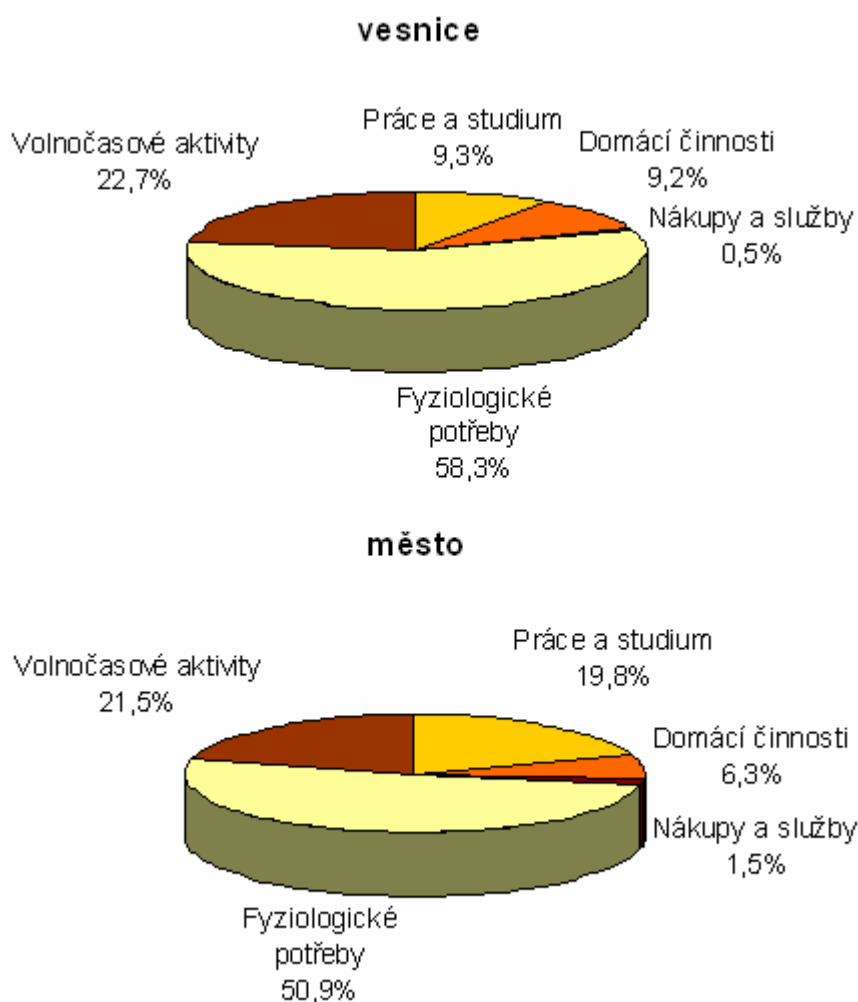
²¹ Za domovskou oblast považujeme prostor o poloměru 3 km se středem v místě bydliště respondenta. Hranice tří km je zvolena tak, aby v rámci města oblast pokryla městskou čtvrť s bydlištěm respondenta a přilehlé městské centrum. Na vesnici obsáhne tato oblast celou obec se všemi jejími místními částmi.

Tab. 11: Počet hodin strávený jednotlivými typy činností v rámci domovské oblasti

typ činnosti	průměr		sm. odch.		Leveneův test		T-test		d
	vesnice	město	vesnice	město	F	p	t	p	
Domovská obl. celkem	363,26	426,94	95,50	56,40	2,09	0,16	-2,37	< 0,05	-0,84
Práce a studium	33,95	84,47	38,32	48,08	0,73	0,40	-3,39	< 0,01	-1,20
Domácí činnosti	33,38	27,03	22,82	18,41	1,58	0,22	0,89	0,38	0,32
Nákupy a služby	1,78	6,40	1,86	7,03	7,60	< 0,01	-2,62	< 0,05	-0,93
Fyziologické potřeby	211,62	217,01	50,16	27,44	0,78	0,39	-0,39	0,70	-0,14
Volnočasové aktivity	82,35	91,66	42,37	44,91	0,05	0,83	-0,62	0,54	-0,22

(Pramen: vlastní výpočet)

Obr. 17: Struktura činností vykonávaných v rámci domovské oblasti

(Pramen: vlastní výpočet)

6.3. Časoprostorová analýza horizontálních toků

Jedna z částí časoprostorového harmonogramu byla celá věnována horizontálním tokům (konkrétně cestování a dopravě). Vybrali jsme některé aspekty, na které jsme se zaměřili. Jedná se o dobu trvání a délku cest se zaměřením na četnost jednotlivých vzdálenostních kategorií a také o způsob přepravy.

K předpokladu, že vesnické obyvatelstvo procestuje více kilometrů, nás vedou předchozí zjištění, tedy že většina navštívených stanic se nachází v městském prostředí a že obyvatelé vesnic tráví ve své domovské oblasti méně času než obyvatelé měst. Lze zároveň předpokládat, že k procestování větší celkové vzdálenosti bude zapotřebí více času.

S ohledem na skladbu použitých dopravních prostředků předpokládáme, že vesnické domácnosti budou častěji využívat linkové autobusy, auto a kolo a městské domácnosti spíše využijí MHD a pěší chůzi.

Z Tab. 12 je patrné, že náš prvotní předpoklad o počtu procestovaných hodin a kilometrů²² je pravdivý jen zpočátku. Obyvatel vesnice sice procestoval během doby výzkumu v průměru o zhruba 150 km více než obyvatel města, ovšem celková doba strávená cestováním je pro obě skupiny respondentů totožná. Vesnické obyvatelstvo tedy za stejnou dobu procestovalo více kilometrů než městské obyvatelstvo.

Tato skutečnost by se dala vysvětlit tzv. „okružní a radiální“ strategií cestování. Jedná se o potenciaální prostorové chování určitého typu populace v závislosti na domovské oblasti. Je-li domovskou oblastí jedince město, pak prostorové vyjádření jeho cest bude mít převládající radiální charakter se středem v místě bydliště. Takový jedinec má většinu navštěvovaných stanic v bezprostředním dosahu a nemusí se tak zabývat časovou náročností cestování. Naopak jedinec s domovskou oblastí na vesnici by se mohl snažit časovou náročnost cestování kompenzovat okružní strategií. Prostorové vyjádření cest

²² Z důvodu statistické korektnosti, byly všechny cesty delší než 30 km ve vyhodnocení započítány jako cesty o délce 30 km, protože několik dálkových cest by mohlo znehodnotit datový soubor. Hranice 30 km byla zvolena subjektivně, jako hranice po jejímž překročení respondent opouští zájmovou oblast (okres Olomouc).

takového jedince bude mít charakter okruhu s počátkem a koncem v místě bydliště (hlavní okruh se popřípadě může skládat z menších okruhů).

Tab. 12: Souhrnné údaje o přepravě

	průměr		sm. odch.		Leveneův t.		T-test		d
	vesnice	město	vesnice	město	F	p	t	p	
celková doba přepravy (h)	30,20	30,23	14,16	8,54	4,70	< 0,05	-0,01	0,99	0,00
celkově procestovaná vzdálenost (km)	372,16	218,78	229,54	172,19	0,79	0,38	2,20	< 0,05	0,78

(Pramen: vlastní výpočet)

Pokusili jsme se ověřit teorii radiální a okružní strategie cestování na základě dat získaných z časoprostorových harmonogramů. Analýzou těchto dat jsme dospěli k několika zajímavým závěrům, které v podstatě naši teorii okruhů a radiál potvrzují.

Obyvatelé měst doopravdy opouštějí svůj domov za účelem navštívení konkrétní stanice. Jen zřídka, v době od opuštění domova po návrat, navštíví více než tři stanice, většinou se jedná o jednu nebo dvě stanice a následuje návrat domů. Tento model se obvykle neopakuje více než dvakrát denně. Promítneme-li cesty uskutečněné městským respondentem v průběhu jednoho týdne do prostoru, dostaneme doopravdy paprscité schéma se středem v místě bydliště (viz přílohy Obr. 29). Zmíněné schéma z obrázku 29 zobrazuje týdenní cesty uskutečněné olomouckým pedagogem, silnější čarou je znázorněna periodicky se opakující cesta do zaměstnání, tenkými barevně odlišenými čarami jsou znázorněny cesty v rámci drobných okruhů.

U vesnického obyvatelstva navržená okružní teorie neplatí pro celou populaci. Zjistili jsme, že v tomto případě záleží na ekonomické aktivitě obyvatel. Platnost okružní strategie cestování se potvrdila u studentů s místem bydliště mimo Olomouc. U těchto respondentů má schéma cest pro jednotlivé dny tento průběh: cesta se započíná ráno a směřuje většinou přímo do stanice se studijní funkcí, později je tato stanice opuštěna a následuje návštěva několika dalších stanic, jejichž počet může být značný, ale v průměru se pohybuje kolem pěti, následuje návrat do místa bydliště. Celý okruh se z velké části odehrává na území města.

Naopak u důchodců žijících na vesnici, byla potvrzena strategie radiální. Cesty těchto respondentů mají charakter různě dlouhých a ne příliš častých výsadek, a to především do

stanic s nákupní a zdravotnickou funkcí. Obecně lze tedy předpokládat, že radiální strategie je vlastní všem seniorům.

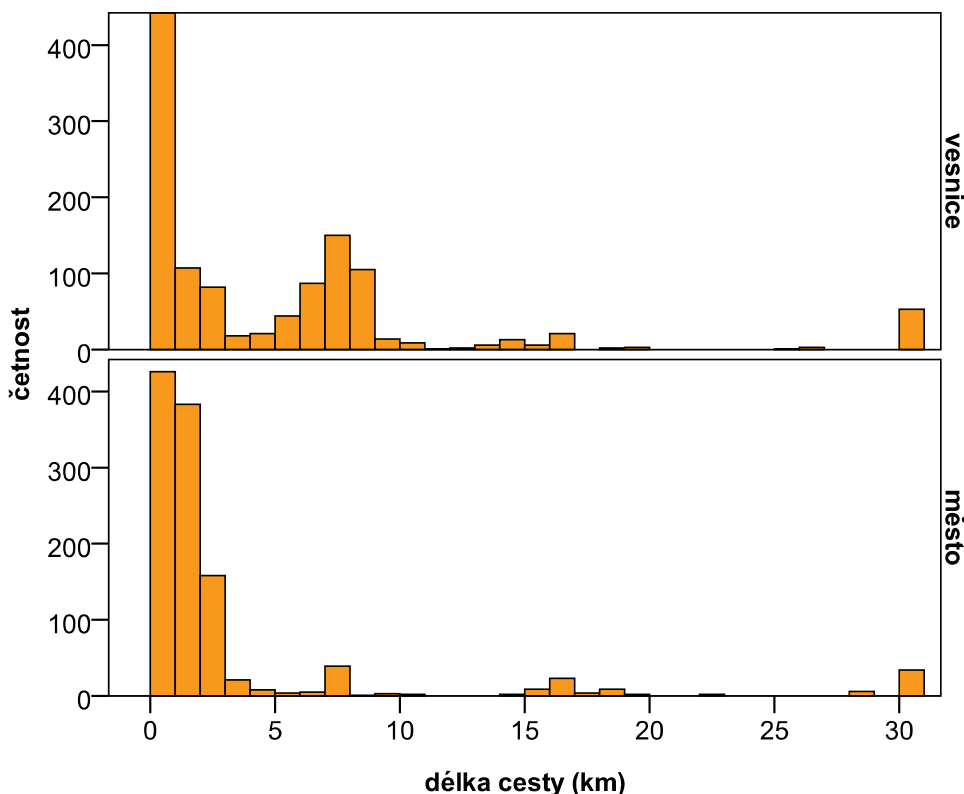
U zaměstnaných respondentů žijících na vesnici záleží strategie cestování na místě výkonu zaměstnání. Okružní teorie byla potvrzena u respondentů pracujících v centru města. Schéma cest těchto respondentů má charakter řetězce okruhů, které vychází z místa zaměstnání, popřípadě ze stanice s dopravní funkcí, přes kterou respondenti město navštěvují a opouští. Jako příklad uvádíme schéma cest pedagoga bydlícího na vesnici poblíž Olomouce, který pracuje v centru města (viz přílohy Obr. 30). Pro přehlednost uvádíme pouze okružní cesty, které proběhly v rámci intravilánu města Olomouce, okruhy za jednotlivé dny jsou barevně odlišeny, oranžová přerušovaná čára naznačuje směr, kterým je město pravidelně navštěvováno a opouštěno. U obyvatel vesnic zaměstnaných na periferii Olomouce nebo mimo město, bylo zjištěno směšování zmíněných dvou strategií (viz přílohy Obr. 31). U vesnických respondentů pracujících mimo město funguje radiální strategie, je-li však nutné navštívit město, chová se respondent podle úsporného režimu strategie okružní. Zmíněný fakt dokládá i obrázek 31, který je zobrazením týdenních cest pedagoga žijícího na vesnici a pracujícího mimo Olomouc. Intenzivní radiální pohyby mezi místem bydliště a zaměstnání se v tomto měřítku jeví jako jednoduše tlustá čára. Jednotlivé okružní cesty v rámci města Olomouce jsou pro každý den vyznačeny odlišnou barvou, tloušťka čáry odráží počet cest vykonaný po dané trase.

Fungování okružní a radiální strategie by pomohlo vysvětlit skutečnost, že vesnické obyvatelstvo vykoná velké množství velmi krátkých cest do 1 km (viz Obr. 18). Z analýzy časoprostorových harmonogramů jsme zjistili, že zatímco obyvatel vesnice vykonal během výzkumu 1 520 cest do jednoho kilometru, obyvatel města těchto cest vykonal jen 426, což je třiapůlkrát méně cest o této vzdálenosti. Prostudujeme-li grafické vyjádření četnosti cest, tak u vesnického obyvatelstva identifikujeme dva vrcholy²³. První značně dominantní by mohl souviset s výše zmíněnou strategií a druhý pak dáváme do kontextu s dojížděnkou do

²³ Z důvodu přehlednosti obrázku 18 byl první vrchol u vesnického obyvatelstva uměle zkrácen, jeho průběh by normálně pokračoval až k hodnotě 1 520. Díky tomuto zásahu vynikly drobnější nuance u ostatních kategorií vzdáleností.

škol a zaměstnání. U městského obyvatelstva druhý vrchol chybí a první není tak dominantní jako u předešlé skupiny respondentů.

Obr. 18: Četnost jednotlivých cest podle jejich délky

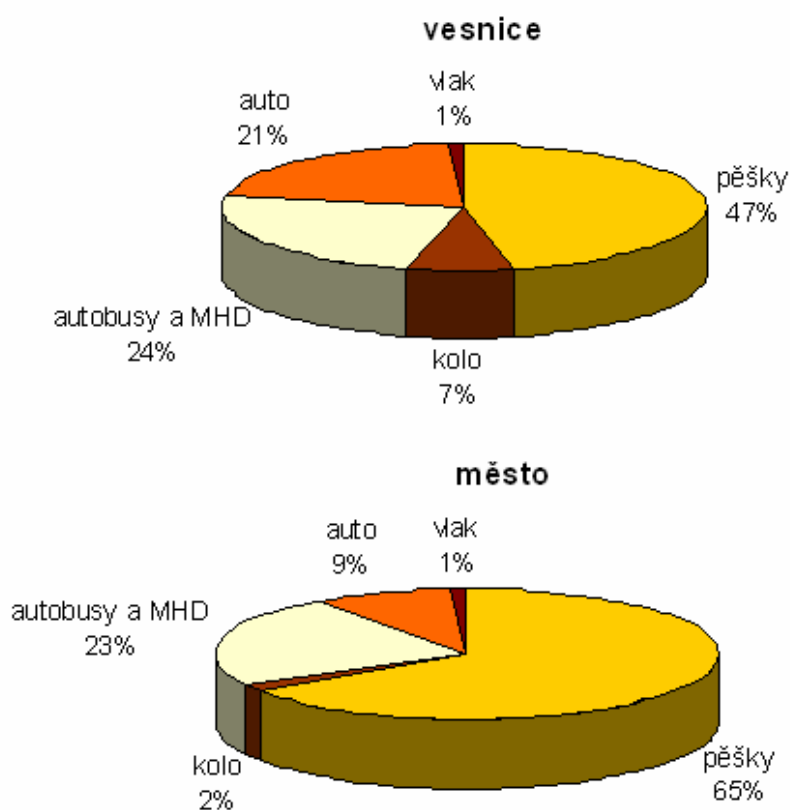
(Pramen: vlastní výpočet)

Časoprostorový harmonogram zjišťoval i druh použitého dopravního prostředku. Respondenti vybírali z možností: pěšky, kolo, veřejná doprava, auto a jiné. Do poslední jmenované kategorie respondenti zařadili pouze jediný druh dopravního prostředku, a to vlak. I přesto, že vlak je veřejným dopravním prostředkem, je zřejmé, že železniční přeprava je vnímána odlišně. Z tohoto důvodu jsme kategorii jiné přejmenovali na kategorii vlak. Z obrázku 19 jsou patrné preference dopravních prostředků pro respondenty z města a vesnice.

Skladba dopravních prostředků pro vesnici a město odpovídá našim předpokladům. Venkovské obyvatelstvo doopravdy ve zvýšené míře k přepravě využívá automobilu a kola, u městského obyvatelstva jsme zaznamenali vyšší procento pěší chůze. Předpoklad,

že linkové autobusy jsou doménou respondentů z vesnice a MHD naopak respondentů z města, nemohl být ověřen, neboť tyto typy dopravy byly samotnými respondenty směřovány.

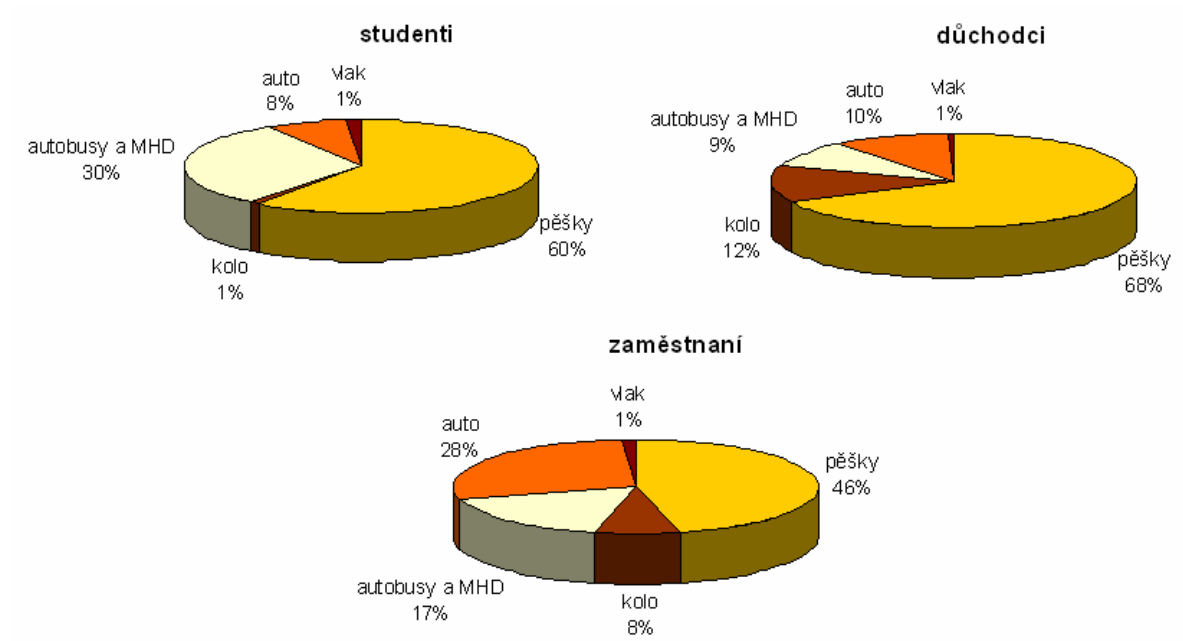
Obr. 19: Struktura přepravy podle typu dopravního prostředku

(Pramen: vlastní výpočet)

Pro zajímavost ještě uvádíme skladbu použitých dopravních prostředků za jednotlivé kategorie obyvatel podle ekonomické aktivity (viz Obr. 20). Zajímavé je, že studenti a důchodci mají skladbu přepravy podobnou skladbě městského obyvatelstva a zaměstnaní spíše inklinují k vesnickému typu skladby.

**Obr. 20: Struktura přepravy podle typu dopravního prostředku
(vztaženo k ekonomické aktivitě obyvatel)**

(Pramen: vlastní výpočet)

7. ZÁVĚR

Na začátku této práce jsme si položili otázku: Do jaké míry je současná společnost modelována prostorem a časem? A zda existují i v dnešní době nějaké rozdíly mezi využíváním těchto dvou veličin? Předmětem našeho zájmu byly rozdíly mezi obyvateli měst a venkova.

Ač tradiční venkovský život provázel lidstvo po většinu existence, dnes je to především městská kultura, která utváří naše chování, plány a cíle. Z globálního pohledu se naše životy podřizují univerzálnímu rytmu měst a tradiční způsob života, spjatý s půdou a jedinečnými tradicemi, se stal jen jakýmsi folklórním pozadím, které si čas od času připomínáme. Na regionální úrovni však lze stále narazit na drobné odlišnosti v chování městského a venkovského obyvatelstva.

I přesto, že tradiční venkovský život již není v naší populaci příliš rozšířen, lze stále vyzorovat jisté vzorce chování vlastní pouze obyvatelům venkova. Vzhledem ke složení vesnického obyvatelstva, které bylo značně ovlivněno urbanizačními procesy, konkrétně procesy deurbanizace a rurbanizace, nejsou tyto rozdíly v chování dány historickým kontextem, neboť je přijalo za své i původně městské obyvatelstvo. Z tohoto důvodu je třeba příčinu v rozdílech chování městské a venkovské populace hledat jinde.

Podíváme-li se detailně na výsledky časoprostorové analýzy chování městského a vesnického obyvatelstva, zjistíme, že většina odlišností v chování souvisí přímo či nepřímo s prostorovou lokalizací města a vesnice. Hlavní rozdíly mezi sledovanými populacemi jsou vlastně dány snahou vesnického obyvatelstva, překonat prostorovou izolaci mezi městem a vesnicí. Eliminace této izolace umožňuje vesnickému obyvatelstvu dosáhnout městského způsobu života.

Lze tedy říct, že na regionální úrovni jsou rozdíly v chování obyvatel měst a vesnic určovány především prostorovým rozměrem. Vzhledem k tomu, že v dnešní době překonání vzdálenosti mezi městem a jeho bezprostředním okolím zabere minimum času, není pro obyvatele venkova problém identifikovat se s městskou kulturou.

8. SUMMARY

The character of the settlement structure is a result of centuries-old development in which the country has been dominated by town. Towns gained their importance during the ancient time and also in the middle age. It was industrialisation and urbanization that crowned this process. Nowadays urban lifestyle have spread even beyond the boundaries of towns.

Changes of the settlement structure also concern changes of the structure of population. Rural population was prevailing till the beginning of the 19th century; the ratio got quickly changed during the 20th century. Currently the urban population prevails and very few populations are not affected with the urban lifestyle.

The method of time-geography could be used to find the differences between urban and rural population. It is mainly the method of time-space budgets which collects information on continual movement of the individual in space and time and on their behaviour. This method generates the data primarily focused on stations, activities and paths. It enables us to get an idea how different the behaviour of urban and rural population is.

Mainly on the outskirts the time management, activities and ways to get achievements are not different from those living in towns. If any differences in behaviour of urban and rural population occur they concern the very distance of the village to the town and the necessity to overcome this distance so that the inhabitants could meet the goals and satisfy the needs.

9. SEZNAM LITERATURY

- BERRY, B. J. L., (1964): Cities as systems within systems of cities. Papers of the Regional Science Association 13, s. 147 – 163.
- BUTTIMER, A. (1976): Grasping the dynamism of lifeworld. Annals of the Association of American Geographers 66, s. 277 – 292.
- CADWALLADER, M. T. (1996): Urban Geography: an analytical approach. Prentice Hall, London.
- ČSÚ (2003): Základní informace o rodinách a domácnostech v České republice [online]. c2012, [cit. 2012-03-24]. URL: <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/41n2-02>
- ČSÚ (2004): Populační prognóza ČR do r. 2050 [online]. c2012, [cit. 2012-04-07]. URL: <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4025-04>
- ČSÚ (2008): Statistický lexikon obcí České republiky [online]. c2011, [cit. 2011-12-23]. URL: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4116-08>
- ČSÚ (2010): Malý lexikon obcí ČR 2010 [online]. c2011, [cit. 2011-12-23]. URL: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1302-10>
- ČSÚ (2011): Databáze demografických údajů za obce ČR [online]. c2012, [cit. 2012-04-12]. URL: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm
- DANĚK, P. (2008): Vývoj moderního geografického myšlení. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 9 – 36.
- ELLEGÅRD, K. (1996): Reflection over routines in time and space – actor's interaction and control in work place context. Österreichische Zeitschrift für Soziologie 21, s.1 – 32.
- ELLEGÅRD, K., VILHELMSON, B. (2004): Home as a pocket of local order: Everyday activities and the fiction of distance. Geogr. ann. 86 B (4), s. 281 – 296.
- FREY, W. H., ZIMMER, Z. (2001): Defining the City. In Geyer, H. eds. Handbook of Urban Studies. Sage Publications, London, s. 14 – 35.
- GAISLER, J., ZIMA, J. (2007): Zoologie obratlovců. Academia, Praha.

- GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. (1998): *Obecná pedagogika II*. Hanex, Olomouc.
- GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G., WATTS, M. J., eds. (2009): *The Dictionary of Human Geography*. Blackwell, Oxford.
- GRIBOVSKÝ, A., PŘICHYSTAL, A. (1982): Olomouc. Osveta, Maritn.
- HAJN, V. (2001): *Antropologie II*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Univerzita Karlova, Praha.
- HANSON, P. (1977): The Activity Patterns of Elderly Households. *Geografiska Annaler* 59 (2), s. 109 – 124.
- HÄGERSTRAND, T. (1973): The domain of human geography. In R. J. Chorey, ed., *Directions in geography*. Methuen, London, s. 67 – 87.
- HÄGERSTRAND, T. (1975): Space, time and human conditions. In A. Karlquist, ed., *Dynamic allocation of urban space*. Saxon House, Lexington, s. 3 – 14.
- HÄGERSTRAND, T. (1976): Geography and the study of interaction between society and nature. *Geoforum* 7, s. 329 – 334.
- HÄGERSTRAND, T. (1984): Presence and absence: a look at conceptual choices and bodily necessities. *Regional Studies* 18, s. 373 – 380.
- HENDL, J. (2004): *Přehled statistických metod*. Portál, Praha.
- HERBERT, D. T., THOMAS, C. J. (1997): *Cities in Space, Cities as Place*. David Fulton Publisher, London.
- HOLLOWAY, L., HUBBARD, P. (2001): *People and Place. The extraordinary geographies of everyday life*. Prentice Hall. Harlow.
- HUSA, V. (1961): *Dějiny Československa*. Orbis, Praha.
- IRA, V. (2001): Geografia času: prístup, základné koncepty a aplikácie. *Geografický časopis* 53 (3), s. 231 – 246.
- IRA, V. (2006): Každodenné aktivity člověka z pohľadu geografie času. *Acta Geographica Universitatis Comenianae* 47, s. 57 – 66.

- KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. (1998): Demografie (nejen) pro demografy. Sociologické nakladatelství, Praha.
- KOSCHIN, F. (2005): Demografie poprvé. Oeconomica, Praha.
- KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI (2011): Počet obyvatel v obcích Olomouckého kraje k 1. 1. 2011 [online]. c2012, [cit. 2012-04-12]. URL: http://notes2.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_v_obcich_olomouckeho_kraje_k_1_1_2011
- KUNC, J. (2008): Geografie obyvatelstva. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 47 – 48, 83 – 94.
- KWAN, M-P. (2004): GIS Methods in Time-Geographic Research: Geocomputatio and Geovisualization of Human Aktivity Patterns. Goegr. Ann. 86 (4), s. 267 – 280.
- LENNTORP, B. (1999): Time-Geography – at the end of its beginning. GeoJournal 49, s. 155 – 158.
- MAPY GOOGLE (2012): Google Maps [online]. c2012, [cit. 2012-04-12]. URL: <http://maps.google.cz/>
- MULÍČEK, O. (2008): Geografie sídel. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 100 – 129.
- MUSIL, Z. (1967): Sociologie soudobého města. Svoboda, Praha.
- OBEC CHARVÁTY (2008): Oficiální stránky obce Charváty [online]. c2008, [cit. 2012-04-12]. URL: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=2>
- OFICIÁLNÍ STRÁNKY OBCE KOŽUŠANY-TÁŽALY (2012): Historie [online]. c2012, [cit. 2012-04-12]. URL: <http://www.kozusanytazaly.cz/index.php?nid=1244&lid=cs&oid=120114>
- OFICIÁLNÍ STRÁNKY OBCE TĚŠETICE (2012): Obec Těšetice [online]. c2012, [cit. 2012-04-12]. URL: <http://obec-tesetice.cz/index.php?nid=7141&lid=cs&oid=1188990>
- OFICIÁLNÍ STRÁNKY OBCE ŠTARNOV (2010): Obec Štarnov [online]. c2010, [cit. 2012-04-12]. URL: <http://www.starnov.cz/>
- PRED, A. (1977): The Choreography of Existence: Comments on Hägerstrand's Time-Geography and its Usefulness. Economic Geography 53 (2), s. 207 – 221.

- PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY (2000): Zákon o obcích [online]. c2003 – 2011, [cit. 2011-12-23].
URL: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/_s.155/699/place
- PAVÚK, J. (1981): Umenie a život doby kamennej. Tatran, Bratislava.
- PRB (2011): World Population Data Sheet 2011 [online]. c2012, [cit. 2012-04-03]. URL: <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2011/world-population-data-sheet/data-sheet.aspx>
- ROBINSON, G. M. (1998): Methods and Techniques in Human Geography. Wiley and sons, Chichester.
- ROSE, G. (1993): Feminism and geography: the limits of geographical knowledge. Polity press, Cambridge.
- ROUBALÍKOVÁ, H. (2009): Geografie času: přístupy, metody, techniky. Bakalářská práce, Katedra geografie, Univerzita Palackého.
- SMAHEL, R., SMAHELOVÁ, J., VOTOČEK, J., DVOŘÁK, F. (1990): Olomouc ve fotografii. Panorama, Olomouc.
- SRB, V. (2004): 1 000 let obyvatelstva Českých zemí. Karolinum, Praha.
- STORCH, D., MIHULKA, S. (2000): Úvod do současné ekologie. Portál, Praha.
- VIDAL-NAQUET, P., eds. (1999): Dějiny lidstva, od pravěku do konce dvacátého století. Mladá fronta a Argo, Praha.
- VOTRUBEC, C. (1980): Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě. Academia, Praha.

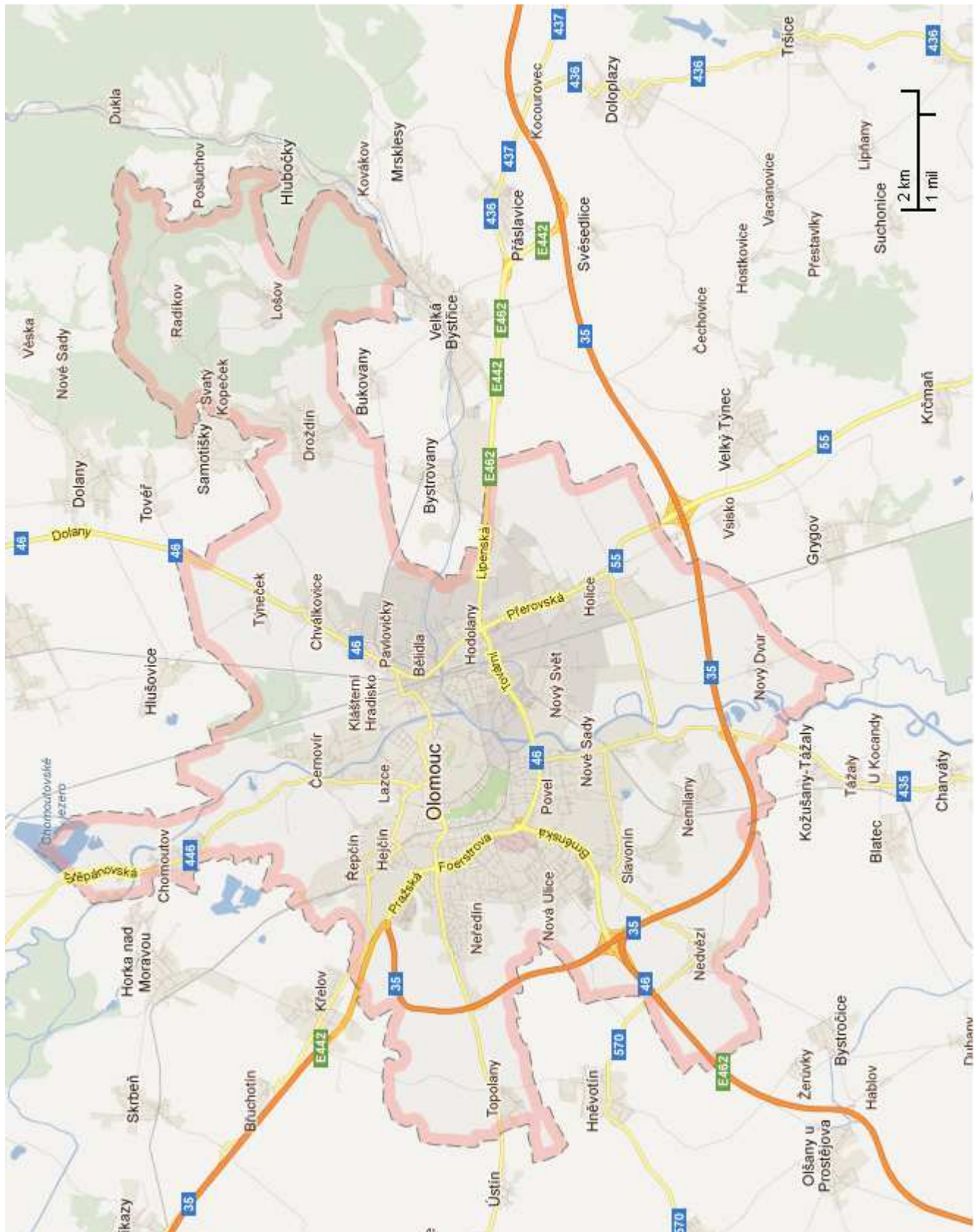
PŘÍLOHY

Seznam příloh:

<i>Příloha 1.</i>	Katastrální území zájmových obcí
<i>Příloha 2.</i>	Časoprostorový harmonogram
<i>Příloha 3.</i>	Seznamy stanic podle funkce
<i>Příloha 4.</i>	Seznamy činností a jejich kategorie
<i>Příloha 5.</i>	Schémata cest

Obr. 21: Katastrální území města Olomouce

Příloha 1.

(Pramen: <http://maps.google.cz>)

Obr. 22: Katastrální území obce Charváty

(Pramen: <http://maps.google.cz>)

Obr. 23: Katastrální území obce Kožušany-Tážaly

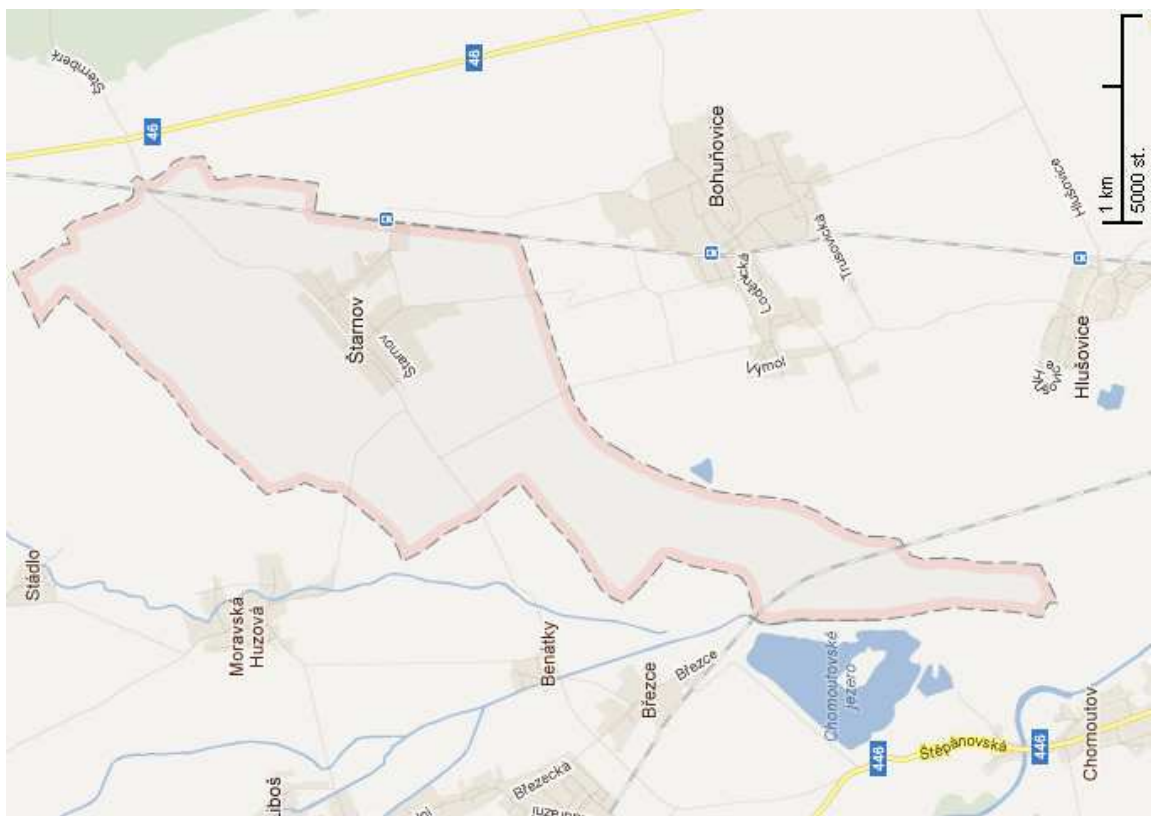
(Pramen: <http://maps.google.cz>)

Obr. 24: Katastrální území obce Těšetice

(Pramen: <http://maps.google.cz>)

Obr. 25: Katastrální území obce Štarnov

(Pramen: <http://maps.google.cz>)

Obr. 26: Časoprostorový harmonogram - zadání

Děkujeme Vám za účast ve výzkumu časoprostorových aktivit! Přečtěte si, prosím, nejdříve instrukce k záznamníku, který budete vyplňovat ve dnech 6. prosince, 8. prosince a 11. prosince 2010. Nejjednodušším způsobem jeho vyplnění je nosit záznamník u sebe a zaznamenávat místa svého pobytu a činnosti průběžně během dne. Záznamník má dvě tabulkové části, z nichž první je zaměřena na místa a činnosti a druhá na dopravu. Zaznamenávána by měla být všechna během dne navštívená místa (včetně tras cest) a jednotlivé činnosti, které vykonáváte podle následujícího návodu.

INSTRUKCE K VYPLNĚNÍ „ZÁZNAMNÍKU DENNÍCH ČINNOSTÍ“

Popis jednotlivých položek záznamníku

- Výsvětlivky k tabulce č. 1:**
- Čas - Od-do (přesná hodina a minuta)?**
- Místo - Kde se přitom nacházíte?**
- Činnost - Co konkrétně děláte?**
- Činnost – S kým činnost děláte?**
- Činnost – Míra povinnosti**
- Tuto činnost bych rád(a) dělal(a):**
- Tuto činností vnímám takto:**
- Uveďte přesné časové rozpětí trvání činnosti (např. 10:30-11:45, časové údaje zaokrouhlete na 5 minut)
 - Popište místo, kde se právě nacházíte a jeho přesné určení [např. domov- ulice Masarykova 21, škola – třída 17, listopadu 12, restaurace „U Drápala“, Pošta – Horní nám. 27, DM drogerie – Kateřinská, Prior apod.]
 - Co nejpřesněji a nejstručněji popište Vaši činnost (např. nakupování, sport, kino, studium, odpočinek, vaření, spánek, péče o ostatní, zaměstnání, domácí práce apod.)
 - Uveďte jednu z možností (za člena domácnosti se považují nejen rodinní příslušníci ale i ostatní osoby, se kterými sdílíte domácnost; za kolegy považujte spolupracovníky, spolužáky apod.) (číslem)
 - Uveďte jednu z možností (číslem)
 - Uveďte jednu z možností (číslem)
 - Uveďte jednu z možností (číslem)
- Výsvětlivky k tabulce č. 2:**
- Počátek cesty (čas a místo)**
- Konec cesty (čas a místo)**
- Trasa cesty**
- Uveďte přesnou dobu a místo počátku cesty (např. 8:20, Domov - Masarykova 21)
 - Uveďte přesnou dobu a místo konce cesty (např. 9:00, Supermarket Billa – Prior, 8. května 24)
 - Popište přesně vaši cestu - hlavní ulice na trase, v případě jízdy veřejnou dopravou konkrétní číslo dopravního prostředku (např. pěšky přes Masarykovu ulici, třídu 1. máje, Denisovou a Ostružnickou ulici na Horní náměstí, nebo z nádraží tramvají č. 2 k Prioru a pěšky ulicí 28. října na Horní náměstí)
 - Uveďte jednu z možností, jak jste cestovali (pěšky, kolo, veřejná doprava, auto, jiné) (číslem)
 - Uveďte jednu z možností (číslem)
 - Uveďte jednu z možností (číslem)
- Způsob dopravy**
- Tímto způsobem bych cestoval(a)**
- Tento způsob dopravy vnímám takto**

Výzkum je realizován ve spolupráci Masarykovy univerzity v Brně, Ústavu geoniky Akademie věd v Brně, Univerzity Palackého v Olomouci, Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích a Ostravské univerzity v Ostravě; v rámci projektu „Prostorové modely chování v měnícím se urbánním prostředí z pohledu geografie času“ (GA403/09/0885).

Obr. 27: Časoprostorový harmonogram – tabulka stanic a činností

ZÁZNAMNÍK DENNÍCH ČINNOSTÍ

muž / žena věk: _____
jak dlouho v místě bydliště: _____

dne: 6. prosinec 2010

Tabulka č.1

Čas (Hod:min) (od - do)	Místo, kde se nacházíte (určení místa, ulice, číslo)	Činnost (Co konkrétně děláte?)	Činnost (s kým činnost děláte?) 1 - se členy domácnosti 2 - s kolegy 3 - s přáteli a známými 4 - sami 5 - s někým jiným (kým?)	Činnost (míra povinnosti) 1 - bezpodmínečně musím dělat 2 - musím, i když bych chtěl(a) dělat něco jiného 3 - chci dělat	Tuto činnost bych rád(a) dělal(a): (vnímání činnosti) 1 - častěji 2 - méně často 3 - vůbec	Tuto činnost vnímám takto: 1 - to to ale trvá! 2 - to to ale uteklo!

(Pramen: vlastní návrh)

Obr. 28: Časoprostorový harmonogram – tabulka cestování

ZÁZNAMNÍK DENNÍCH ČINNOSTÍ
 muž / žena věk: _____
 jak dlouho v místě bydliště: _____

dne: 11. prosinec 2010

Tabulka č.2

Počátek cesty		Konec cesty		Trasa cesty <i>kudy ? přes co ?</i>	Způsob dopravy	Tímto způsobem bych cestoval(a)	Tento způsob dopravy vnímám takto: <i>(vnímání činnosti)</i>
Čas <i>Hod:min</i>	Místo <i>(určení místa, ulice, číslo)</i>	Čas <i>Hod:min</i>	Místo <i>(určení místa, ulice, číslo)</i>				
				Vypsat hlavní ulice na trase cesty V příp. veřejné dopravy číslo doprav. prostředku	1 - pěšky 2 - kolo 3 - veřejná doprava (bus, tramvaj, apod.) 4 - auto 5 - jiné	1 - častěji 2 - méně často 3 - vůbec	1 - to to ale trvá! 2 - to to ale uteklo!

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 13: Seznam stanic s obytnou funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	byt	Blahoslavova, Olomouc	24.	byt	Pasteurova 8, Olomouc
2.	byt	Černá cesta 10, Olomouc	25.	byt	Pittsburská, Olomouc
3.	byt	Dobrovského 24, Olomouc	26.	byt	Přovice 233, Přovice
4.	byt	Horní nám. 23, Olomouc	27.	byt	Polit. vězňů 4, Olomouc
5.	byt	Charváty, Charváty	28.	byt	Rataje, Těšetice
6.	byt	Janov n. Nisou, Janov n. Nisou	29.	byt	Rooseveltova 78, Ol.
7.	byt	Jaroměřice 373, Jaroměřice	30.	byt	Rooseveltova 80, Ol
8.	byt	Jungmannova 18, Olomouc	31.	byt	Rožnovská 345, Fren. p.R.
9.	byt	Lidická 23, Nemilany	32.	byt	Štarnov, Štarnov
10.	byt	Loděnická 332, Bohuňovice	33.	byt	Štítného 1, Olomouc
11.	byt	Machátova 18, Slavonín	34.	byt	Tážaly, Kožušany-Tážaly
12.	byt	Malátova 8, Brno	35.	byt	Těšetice, Těšetice
13.	byt	Matochova 14, Olomouc	36.	byt	Trnkova, Olomouc
14.	byt	Měrotín 48, Měrotín	37.	byt	Vojnice, Těšetice
15.	byt	Mozartova, Olomouc	38.	byt	Vojnice 14, Těšetice
16.	byt	Na Ohradě 2, Praha	39.	byt	Vojnice, Těšetice
17.	byt	Na Trati 24, Olomouc	40.	byt	Vojnice 9, Těšetice
18.	byt	Nádražní 287, Červenka	41.	byt	Wanklova 14, Olomouc
19.	byt	Nám. Osvození 25, Horka n. Mor.	42.	byt	Werichova, Olomouc
20.	byt	Nerudova 35, Praha	43.	byt	Západní 23, Olomouc
21.	byt	Norská, Olomouc	44.	VŠ koleje	Purkyňova 93, Brno
22.	byt	Norská 51, Olomouc	45.	VŠ koleje	Šmeralova 8, Olomouc
23.	byt	Palackého 6, Olomouc	46.	VŠ koleje	Zikova 19, Praha

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 14: Seznam stanic se stravovací funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	hotel	Arnošta z Par. 676, Pardubice	14.	restaurace	Havelská 23, Praha
2.	jídlna	Gorazdovo nám. 1, Olomouc	15.	restaurace	Hynaisova 11, Olomouc
3.	rychlé ob.	Horní nám. 1, Olomouc	16.	restaurace	Masarykova 20, Šternberk
4.	menza	17. listopadu 54, Olomouc	17.	restaurace	Opletalova 1, Olomouc
5.	menza	Purkyňova 93, Brno	18.	restaurace	Smyčková 4, Litovel
6.	menza	Thákurova 1, Praha	19.	restaurace	Sokolská 28, Přerov
7.	menza	Tř. Míru 113, Olomouc	20.	restaurace	Tř. Svornosti 15, Olomouc
8.	pizzerie	Horní nám. 583, Olomouc	21.	restaurace	Velká dlážka 2, Přerov
9.	restaurace	1. máje 12, Olomouc	22.	restaurace	Vodární 6, Olomouc
10.	restaurace	Dolní nám. 38, Olomouc	23.	restaurace	Žerotínovo nám. 3, Ol.
11.	restaurace	Drahanovice 92, Drahanovice	24.	rychlé ob.	Nám. Hrdinů, Olomouc
12.	restaurace	Frýdlantská 16, Liberec	25.	jídlna	Těšetice 148, Těšetice
13.	restaurace	Gutova 17, Praha 19			

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 15: Seznam stanic se vzdělávací a pracovní funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	byt	Sušilova 14, Přerov	25.	knihovna	Biskupské nám. 1, Ol.
2.	byt	Wolkerova 44, Olomouc	26.	magistrát	Nám. Dr. E. Ben. 1, Lib.
3.	FF	Arna Nováka 1, Brno	27.	NPR	Špraněk, Javoříčko
4.	FF	Gorkého 7, Brno	28.	obec	Uhelná, Hrádek n. Nisou
5.	FF	Křížkovského 10, Olomouc	29.	pam. stromy	Třeština
6.	FF	Vodární 6, Olomouc	30.	pam. strom	Kobylník, Pňovice
7.	firma	Collo-louky 126, Frýd.-Míst.	31.	pam. strom	Nové Zámky, Mladeč
8.	firma	M. Alše 76, Val. Mez.	32.	PdF	Žižkovo nám. 5, Olomouc
9.	firma	Tržní 8, Přerov	33.	PF	17. listopadu 8, Olomouc
10.	firma	Pod Altánem 103, Praha 10	34.	PřF	17. listopadu 12, Olomouc
11.	firma	8. května 45, Rýmařov	35.	PřF	Šlechtitelů 11, Olomouc
12.	firma	Pod Letištěm 20, Olomouc	36.	PřF	Tř. Svobody 26, Olomouc
13.	firma	Teličkova 29, Přerov	37.	rektorát UP	Křížkovského 8, Olomouc
14.	firma	Tovačovská 17, Přerov	38.	skládka	Medlov 187, Medlov
15.	FTK	Tř. Míru 115, Olomouc	39.	jazyková š.	Palackého 6, Olomouc
16.	gymnázium	Tomkova 45, Olomouc	40.	správa CHKO	Husova 5, Litovel
17.	gymnázium	Dolní Hejčínská 8, Olomouc	41.	SŠ	Kosinova 4, Olomouc
18.	gymnázium	Čajkovského 9, Olomouc	42.	SŠ	U Hradiska 4, Olomouc
19.	gymnázium	Horní náměstí 5, Šternberk	43.	archiv	U Husova sboru 10, Ol.
20.	gymnázium	Jiřího z Poděbrad 13, Ol.	44.	VUT	Purkyňova 118, Brno
21.	gymnázium	Pasteurova 19, Olomouc	45.	knihovna	Bezručova 3, Olomouc
22.	kancelář	Dolní nám. 38, Olomouc	46.	ZŠ	Těšetice 148, Těšetice
23.	úřad	Jeremenkova 15, Olomouc	47.	ZŠ	Spojenců 8, Olomouc
24.	knihovna	Nám. Republiky 1, Olomouc			

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 16: Seznam stanic se sportovní funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	atl. stadion	17. listopadu 13, Ol.	12.	rybník	Babice
2.	hřiště	Vojnice, Těšetice	13.	sport centrum	Dolní Hejčínská 36, Ol.
3.	koupaliště	Horka nad Moravou	14.	sport centrum	Legionářská 19, Olomouc
4.	loděnice	17. listopadu 10, Ol.	15.	sport centrum	Jeremenkova 40B, Olomouc
5.	lyž. tratě	Vrbno p. Pradědem	16.	s. hala	Sportovní 850, Kostelec n. Hané
6.	lyž. areál	Petříkov 82, Petříkov	17.	s. hala	U Sportovní haly 2, Olomouc
7.	lyž. areál	Praděd	18.	s. hala	U Stadionu 6, Olomouc
8.	lyž. areál	Ramzová	19.	šterkovna	Hlučín
9.	MŠ	Těšetice 75, Těšetice	20.	tělocvična	Nám. 9. května 16, Mor. Beroun
10.	pískovna	Náklo	21.	tělocvična	Rooseveltova 79, Olomouc
11.	bazén	Legionářská 11, Ol.	22.	tělocvična	Kožušany 92, Kožušany-Tážaly

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 17: Seznam stanic se zábavní a kulturní funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	bar	Legionářská, Olomouc	34.	KD	Slovenská 5, Olomouc
2.	bar	17. listopadu 43, Olomouc	35.	kino*	Sokolská 25, Olomouc
3.	bazilika	Svatý kopeček, Olomouc	36.	klub	17. listopadu 43, Ol.
4.	park*	Bezručovy sady, Olomouc	37.	klub	Komenského 31, Ol.
5.	kino*	Pražská 39, Olomouc	38.	klub	Sokolská 48, Olomouc
6.	cukrárna	Hlavní tř. 24, Mar. lázně	39.	klub	U Rozárie 19, Olomouc
7.	cukrárna	Kosmonautů 21, Olomouc	40.	konvikt*	Univerzitní 3, Olomouc
8.	cvičiště	Blatec	41.	k. centrum	Masarykova 20, Šternb.
9.	cvičiště	Pavelkova, Olomouc	42.	KD	Těšetice 148, Těšetice
10.	park	Čechovy sady, Olomouc	43.	muzeum	Denisova 47, Olomouc
11.	DDM*	17. listopadu 47, Olomouc	44.	muzeum	Václav. nám. 68, Praha
12.	divadlo*	Horní nám. 22, Olomouc	45.	pavilon	Wolkerova 17, Olomouc
13.	galerie	Horní nám. 20, Olomouc	46.	penzion	Anglická 1, Mar. lázně
14.	galerie	Lafayetteva 9, Olomouc	47.	penzion	Selská náves 4, Plzeň
15.	galerie	Staroměstské nám. 13, Praha	48.	radnice	Rathausplatz 1, Sien
16.	hospoda*	1. máje 19, Olomouc	49.	restaurace	28. října 3, Olomouc
17.	hospoda	Mozartova 3, Olomouc	50.	restaurace	Komenského 9, Ol.
18.	hospoda*	Palackého 8, Olomouc	51.	restaurace	Mariánská 4, Olomouc
19.	hospoda	Palachovo nám. 1, Olomouc	52.	restaurace*	Mlýnská 4, Olomouc
20.	hospoda	Pňovice 86, Pňovice	53.	restaurace	Nešverova 2, Olomouc
21.	hospoda	Univerzitní 6, Olomouc	54.	restaurace	Rožnovská 705, Frenštát
22.	hospoda	Vídeňská 11, Olomouc	55.	restaurace	Svobody 30, Liberec
23.	hřbitov	Těšetice	56.	restaurace	Univerzitní 3, Olomouc
24.	hřbitov	Neředín, Olomouc	57.	restaurace	Wolkerova 17, Olomouc
25.	kavárna	28. října 9, Olomouc	58.	park*	Smetanovy sady, Ol.
26.	kavárna	Denisova 11, Olomouc	59.	taneční sál	Hynaisova 11 Olomouc
27.	kavárna*	Denisova 47, Olomouc	60.	vinárna*	Kosinova 2, Olomouc
28.	kavárna	Gorkého 12, Brno	61.	muzeum	Nám. Republiky 5, Ol.
29.	kavárna	Horní nám. 13, Olomouc	62.	ZOO	Praha – Trója
30.	kavárna*	Horní nám. 21, Olomouc	63.	ZOO	Sv. Kopeček, Olomouc
31.	kavárna	Masarykova 20, Olomouc	64.	ZŠ	Podomí 155, Podomí
32.	kavárna	Wurmova 5, Olomouc	65.	ZUŠ	Kavaléristů 6, Olomouc
33.	KD	Kosmonautů 29, Olomouc			

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 18: Seznam stanic s rekreační funkcí

	Název stanice	Lokalizace		Název stanice	Lokalizace
1.	chalupa	Kněhyně - Suchá, Prostřední Bečva	4.	chata	Nasobůrky, Litovel
2.	chalupa	Ostružná 122, Ostružná	5.	chata	Tvrdkov
3.	chalupa	Bartošky 1358, Frenštát pod Radhoštěm			

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 19: Seznam stanic s nákupní funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	byt. textil	Kateřinská 11, Ol.	52.	řeznictví	Těšetice 42, Těšetice
2.	galanterie	Horní nám. 5, Ol.	53.	řeznictví	Wolkerova 31, Ol.
3.	galanterie	Pavelčákova 15, Ol.	54.	supermarket	Foerstrova 19, Ol.
4.	květinářství	Janáčkova 1314, Frenštát	55.	supermarket	Janského 22, Ol.
5.	lékárna	Dobnerova 26, Ol.	56.	supermarket*	Tř. Svobody 31, Ol.
6.	lékárna	Kmochova 18, Ol.	57.	supermarket	Vítězná 1, Litovel
7.	lékárna	Palackého 3, Ol.	58.	supermarket	Záhuní 340, Frenštát
8.	lékárna	Tylova 6, Ol.	59.	supermarket	Zikova 1, Ol.
9.	obchod	Dolní nám. 18, Ol.	60.	supermarket*	8. května 24, Ol.
10.	obchod	Na Bystřičce 4, Ol.	61.	supermarket	Dobnerova 27, Ol.
11.	obchod	Wolkerova 42, Ol.	62.	supermarket*	Hynaisova 11, Ol.
12.	obchod	Wolkerova 44, Ol.	63.	supermarket	Příčná 4, Litovel
13.	papírnictví	Riegrova 17, Ol.	64.	supermarket	Srbská 51, Brno
14.	papírnictví	Ostružnická 7, Ol.	65.	supermarket*	Pražská 39, Ol.
15.	trafika	Palackého 1, Ol.	66.	supermarket	Lipnická 4, Přerov
16.	železářství	Kaštanová 25, Ol.	67.	supermarket*	Štursova 3, Ol.
17.	železářství	Riegrova 7, Ol.	68.	supermarket	Lazecká 33, Ol.
18.	drogerie	Kateřinská 2, Ol.	69.	supermarket	Dol. Hejčinská 27, Ol.
19.	drogerie	Riegrova 16, Ol.	70.	supermarket	Rooseveltova 100, Ol.
20.	drogerie	Slovenská 2, Ol.	71.	supermarket	Horní lán 9, Ol.
21.	elektro	Holická 32, Ol.	72.	supermarket	Kafkova 8, Ol.
22.	elektro	Horní nám. 15, Ol.	73.	supermarket	Šumperská 527, Uničiv
23.	elektro	Kafkova 45, Ol.	74.	n. centrum	Dolní nám., Ol.
24.	elektro	Lazecká 3, Ol.	75.	n. centrum*	Kafkova 8, Ol.
25.	elektro	Sladovní 3, Ol.	76.	n. centrum	Horní lán 2, Ol.
26.	knihkupectví	Horní nám. 25, Ol.	77.	n. centrum	U dálnice 777, Brno
27.	knihkupectví	Horní nám. 5, Ol.	78.	n. centrum*	Olomoucká 90, V. Týnec
28.	knihkupectví	Joštova 6, Brno	79.	n. centrum	8. května 24, Ol.
29.	knihkupectví	Ostružnická 3, Ol.	80.	n. centrum	Ve Bankovce 1, Brno
30.	knihkupectví	Ostružnická 8, Ol.	81.	n. centrum	Holická 26, Ol.
31.	textil	28. října 2, Ol.	82.	n. centrum	Rolsberská 10, Ol.
32.	textil	28. října 9, Ol.	83.	n. centrum	Skandinávská 4, Brno
33.	textil	Denisova 9, Ol.	84.	n. centrum	Nám. Rep. 1, Praha
34.	textil	Palackého 7, Ol.	85.	copy centrum	Masarykova 8, Ol.
35.	sport	Táboritská 5, Praha	86.	čerpací stanice	Holická 22, Ol.
36.	sport	8. května 16, Ol.	87.	DPMO	Legionářská 1, Ol.
37.	sport	Chválkovická 44, Ol.	88.	Oriflame	Nezvalova 2, Ol.
38.	sport	Kafkova 3, Ol.	89.	servis PC	Koželužská 31, Ol.
39.	sport	Kaštanová 4, Ol.	90.	autoservis	Přerovská 669, Ol.
40.	sport	Palackého 24, Ol.	91.	elektroservis	Hodolanská 41, Ol.
41.	sport	Lazecká 115, Ol.	92.	servis obuvi	Legionářská 1, Ol.
42.	potraviny	Francouzská 3, Praha	93.	stavebniny	D. Novosadská 84, Ol.
43.	potraviny	Mas. nám. 14, Brodek u Pě.	94.	švadlena	Těšetice
44.	potraviny	Pavelčákova 19, Ol.	95.	ZD	Těšetice 34, Těšetice
45.	potraviny	Skácelova 59, Brno	96.	kadeřnictví	Krakovská 10, Ol.
46.	potraviny	Tážaly 1, Kožušany-Tážaly	97.	kadeřnictví	Litovelská 15, Ol.
47.	potraviny	Těšetice 40, Těšetice	98.	kadeřnictví	Resslova 1, Ol.
48.	potraviny	Tř. Svobody 27, Ol.	99.	kadeřnictví	Riegrova 24, Ol.
49.	potraviny	Vojnice 32, Těšetice	100.	kadeřnictví	Skupova 11, Ol.
50.	pekařství	Pavelčákova 21, Ol.	101.	kadeřnictví	Těšetice 75, Těšetice
51.	řeznictví	Horní náměstí 3, Ol.	102.	kosmetika	Litovelská 15, Ol.

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 20: Seznam stanic se zdravotnickou funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	lázně	Anglická 21, Mar. lázně	8.	ordinace	Janáčkova 5, Ol.
2.	lék. středisko	Nám. Hrdinů 2, Ol.	9.	ordinace	Krapkova 5, Ol.
3.	nemocnice	Jívavská 20, Šternberk	10.	ordinace	Masarykova 3, Ol.
4.	nemocnice	I.P. Pavlova 6, Ol.	11.	ordinace	Na Vozovce 33, Ol.
5.	nemocnice	Sušilovo nám. 5, Ol.	12.	ordinace	Těšetice 52, Těšetice
6.	ordinace	Dvořákova 34, Ol.	13.	rehabilitace	Hlavní třída 36, Mar. lázně
7.	ordinace	Na Chmelnici 8, Ol.	14.	rehabilitace	Vídeňská 18, Ol.

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 21: Seznam stanic s dopravní funkcí

	Název stanice	Lokalizace		Název stanice	Lokalizace
1.	aut. zastávka	Charváty zastávka	15.	zast. MHD	Chomoutov, škola
2.	aut. zastávka	Kožušany-Tážaly	16.	zast. MHD	Jablonského, Ol.
3.	aut. zastávka	Těšetice, pošta	17.	zast. MHD	Hlavní nádraží, Ol.
4.	aut. zastávka	Tržnice – plocha, Ol.	18.	zast. MHD	Kosmonautů, Ol.
5.	aut. zastávka	U Zlaté koule, Tř. Míru, Ol.	19.	zast. MHD	Gymnázium Hejčín, Ol.
6.	aut. zastávka	Neředín – krematorium, Ol.	20.	zast. MHD	Šlechtitelů, Ol.
7.	aut. zastávka	Těšetice, Vojnice	21.	zast. MHD	Na Špici, Ol.
8.	aut. zastávka	Karlova Studánka, Hvězda	22.	zast. MHD	Pionýrská, Ol.
9.	aut. nádraží	Sladkovského 37, Ol.	23.	zast. MHD	Svatý Kopeček, bazilika
10.	hl. nádraží	Nádražní 1, Brno	24.	zast. MHD	Tržnice, Tř. Svobody, Ol.
11.	hl. nádraží	Jeremenkova 23, Ol.	25.	zast. MHD	Tř. 17. listopadu, Ol.
12.	hl. nádraží	Wilsonova 8, Praha	26.	zast. MHD	Žižkovo nám., Ol.
13.	parkoviště	Neředín – krematorium, Ol.	27.	žel. stanice	Kožušany
14.	zast. MHD	Aut. nádraží podchod, Ol.	28.	žel. stanice	Štarnov

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 22: Seznam stanic s úřední funkcí

	Název stanice	Adresa		Název stanice	Adresa
1.	banka	28. října 15, Ol.	9.	policie	Sokolská 52, Ol.
2.	banka	Tř. Svobody 14, Ol.	10.	pošta	Foerstrova 21, Ol.
3.	finanční úřad	Lazecká 22, Ol.	11.	pošta	Janského 8, Ol.
4.	katastrální úřad	Vejdovského 2, Ol.	12.	pošta	Jeremenkova 19, Ol.
5.	krajský úřad	Jeremenkova 40A, Ol.	13.	pošta	Ladova 6, Ol.
6.	obecní úřad	Těšetice 75, Těšetice	14.	pošta	Těšetice 108, Těšetice
7.	úřad práce	Vejdovského 4, Ol.	15.	spořitelna	Tř. Svobody 19, Ol.
8.	pojišťovna	Nábř. Přemyslovců 8, Ol.			

(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 23: Seznam činností a jejich kategorie

	Činnost	Kategorie		Činnost	Kategorie
1.	čekání	čekání	26.	vysávání	domácí činnosti
2.	brigáda	práce a studium	27.	zametání sněhu	domácí činnosti
3.	návštěva kurzu	práce a studium	28.	žehlení	domácí činnosti
4.	práce na PC	práce a studium	29.	čerpání p. hmot	nákupy a služby
5.	studium	práce a studium	30.	internetové nákupy	nákupy a služby
6.	účast na jednání	práce a studium	31.	kopírování	nákupy a služby
7.	účast na schůzi	práce a studium	32.	nákupy	nákupy a služby
8.	účast na školení	práce a studium	33.	návštěva banky	nákupy a služby
9.	účast na zasedání	práce a studium	34.	návštěva kadeřnice	nákupy a služby
10.	zaměstnání	práce a studium	35.	návštěva kosmetiky	nákupy a služby
11.	balení	domácí činnosti	36.	návštěva lékaře	nákupy a služby
12.	balení dárků	domácí činnosti	37.	návštěva pošty	nákupy a služby
13.	domácí práce	domácí činnosti	38.	návštěva úřadů	nákupy a služby
14.	mytí nádobí	domácí činnosti	39.	placení	nákupy a služby
15.	mytí oken	domácí činnosti	40.	rehabilitace	nákupy a služby
16.	nakládání auta	domácí činnosti	41.	výpověď na policii	nákupy a služby
17.	oprava elektra	domácí činnosti	42.	hygiena	fyziologické potř.
18.	péče o ostatní	domácí činnosti	43.	léčení se	fyziologické potř.
19.	pečení	domácí činnosti	44.	oběd	fyziologické potř.
20.	praní	domácí činnosti	45.	odpočinek	fyziologické potř.
21.	stavební činnosti	domácí činnosti	46.	snídaně	fyziologické potř.
22.	štípání dřeva	domácí činnosti	47.	spánek	fyziologické potř.
23.	úklid	domácí činnosti	48.	svačina	fyziologické potř.
24.	vaření	domácí činnosti	49.	večeře	fyziologické potř.
25.	vybalování	domácí činnosti			

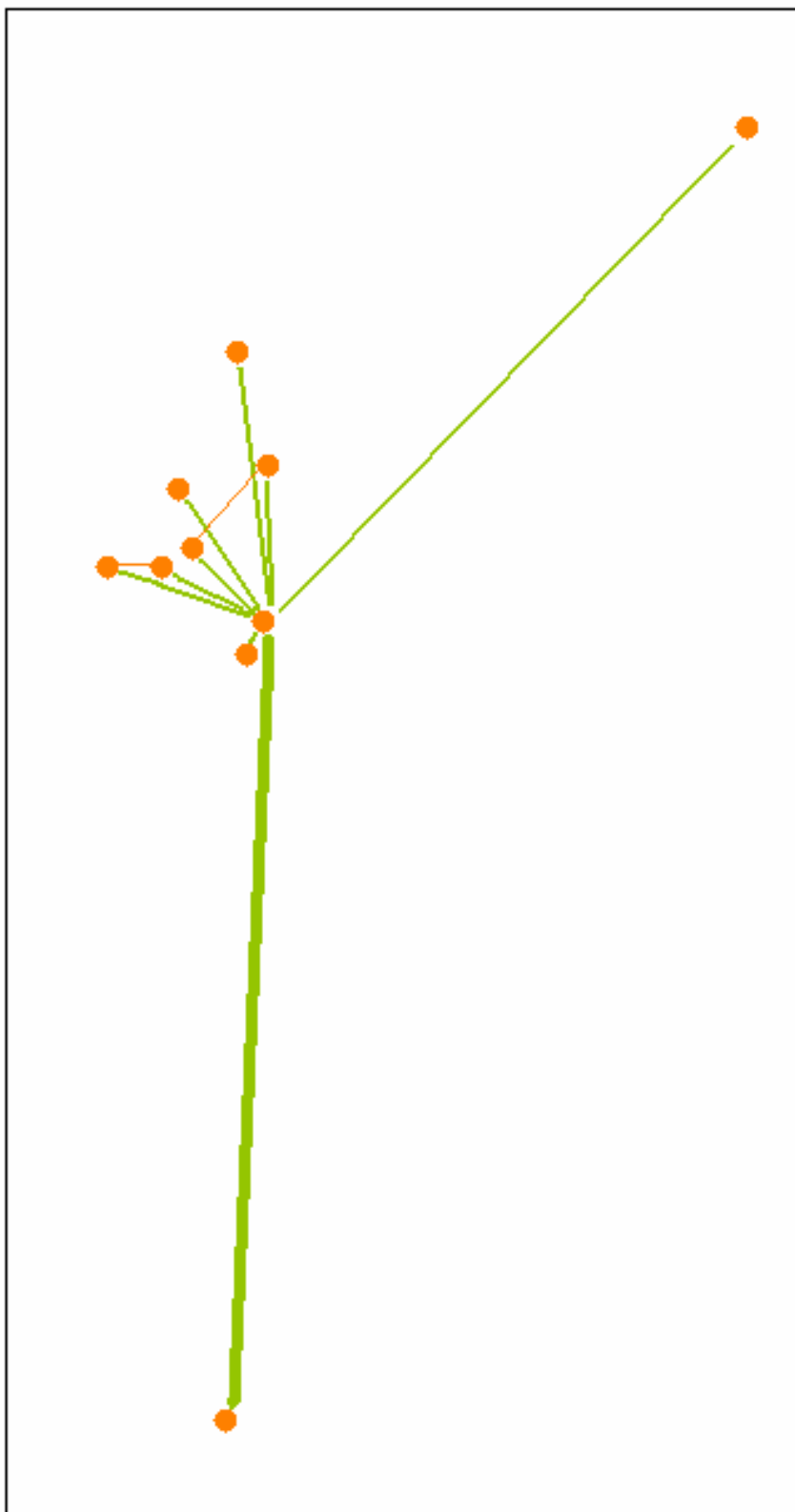
(Pramen: vlastní návrh)

Tab. 24: Seznam volnočasových činností a jejich kategorie

	Činnost	Kategorie		Činnost	Kategorie
1.	četba	pasivní indiv. čin.	34.	návštěva knihovny	k. akce, volnoč. zař.
2.	četba novin	pasivní indiv. čin.	35.	návštěva koncertu	k. akce, volnoč. zař.
3.	hraní na PC	pasivní indiv. čin.	36.	návštěva sboru	k. akce, volnoč. zař.
4.	krmení ptactva	pasivní indiv. čin.	37.	návštěva výstavy	k. akce, volnoč. zař.
5.	luštění křížovky	pasivní indiv. čin.	38.	návštěva z. kroužku	k. akce, volnoč. zař.
6.	luštění sudoku	pasivní indiv. čin.	39.	návštěva ZOO	k. akce, volnoč. zař.
7.	masáž	pasivní indiv. čin.	40.	prohlídka památky	k. akce, volnoč. zař.
8.	opalování se	pasivní indiv. čin.	41.	sledování zápasu	k. akce, volnoč. zař.
9.	péče o sebe	pasivní indiv. čin.	42.	účast na besedě	k. akce, volnoč. zař.
10.	poslech hudby	pasivní indiv. čin.	43.	účast na festivalu	k. akce, volnoč. zař.
11.	poslech radia	pasivní indiv. čin.	44.	účast na plese	k. akce, volnoč. zař.
12.	sled. filmu na PC	pasivní indiv. čin.	45.	účast na přednášce	k. akce, volnoč. zař.
13.	sled. seriálu na PC	pasivní indiv. čin.	46.	cvičení	pohybové činnosti
14.	sledování TV	pasivní indiv. čin.	47.	procházka	pohybové činnosti
15.	starost o psa	pasivní indiv. čin.	48.	sportování	pohybové činnosti
16.	telefonování	pasivní indiv. čin.	49.	trénink	pohybové činnosti
17.	zábava na PC	pasivní indiv. čin.	50.	výlet	pohybové činnosti
18.	fotografování	aktivní indiv. čin.	51.	zápas	pohybové činnosti
19.	hra na h. nástroj	aktivní indiv. čin.	52.	závody	pohybové činnosti
20.	kreslení	aktivní indiv. čin.	53.	grilování	čas s přáteli a znám.
21.	kutění	aktivní indiv. čin.	54.	hraní frees-bee	čas s přáteli a znám.
22.	oprava auta	aktivní indiv. čin.	55.	koupání	čas s přáteli a znám.
23.	práce v dílně	aktivní indiv. čin.	56.	návštěva	čas s přáteli a znám.
24.	psaní dopisu	aktivní indiv. čin.	57.	návštěva diskotéky	čas s přáteli a znám.
25.	rukodělné práce	aktivní indiv. čin.	58.	oslava	čas s přáteli a znám.
26.	šití	aktivní indiv. čin.	59.	posezení s přáteli	čas s přáteli a znám.
27.	výcvik psa	aktivní indiv. čin.	60.	posezení u kávy	čas s přáteli a znám.
28.	vyšívání	aktivní indiv. čin.	61.	přípravy oslavy	čas s přáteli a znám.
29.	zahradničení	aktivní indiv. čin.	62.	rozhovor	čas s přáteli a znám.
30.	autogramiáda	k. akce, volnoč. zař.	63.	sáňkování	čas s přáteli a znám.
31.	n. div. představení	k. akce, volnoč. zař.	64.	setkání u punče	čas s přáteli a znám.
32.	návštěva hřbitova	k. akce, volnoč. zař.	65.	společenská hra	čas s přáteli a znám.
33.	návštěva kina	k. akce, volnoč. zař.	66.	zábava	čas s přáteli a znám.

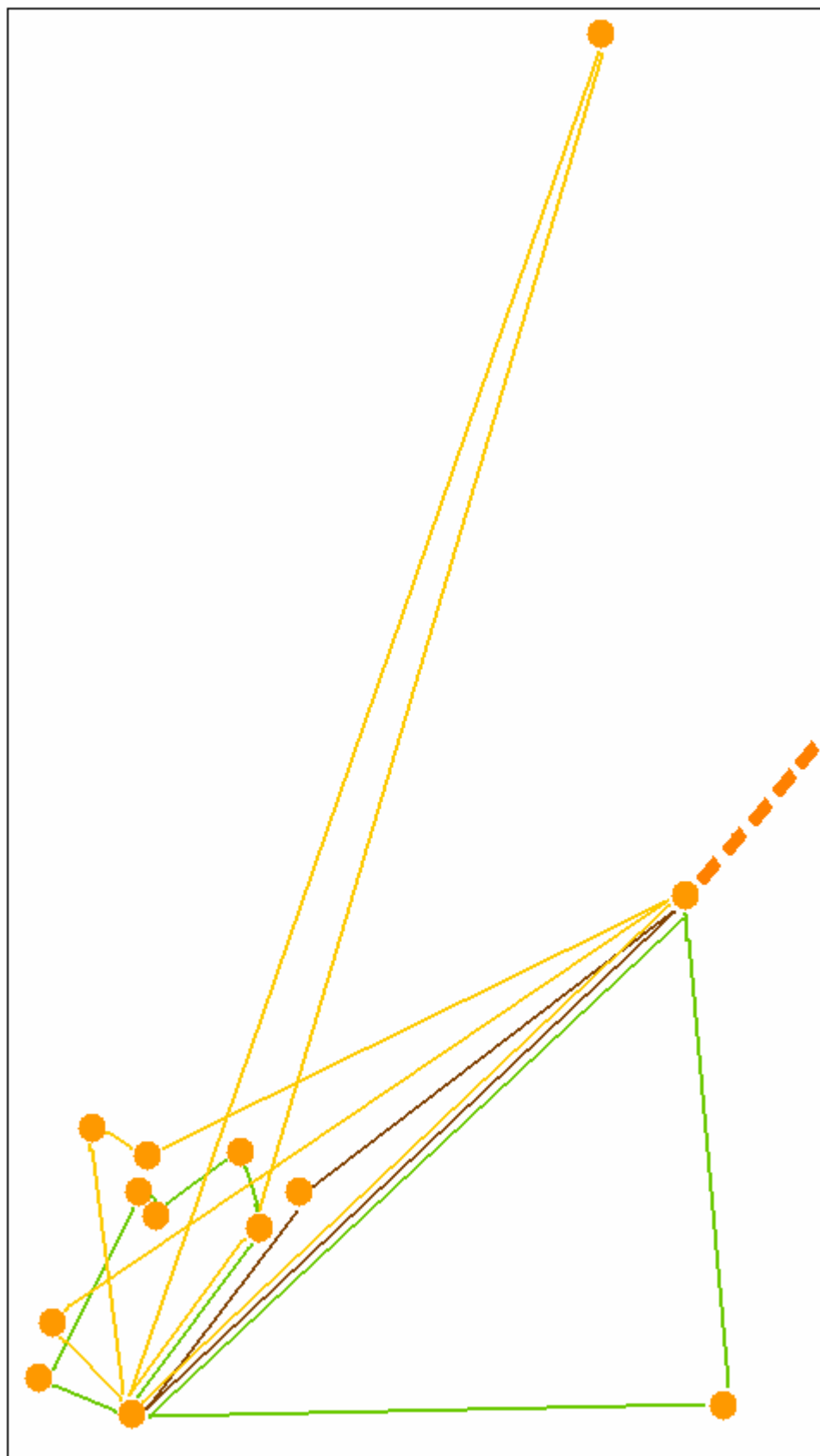
(Pramen: vlastní návrh)

Obr. 29: Schéma cest městského respondenta

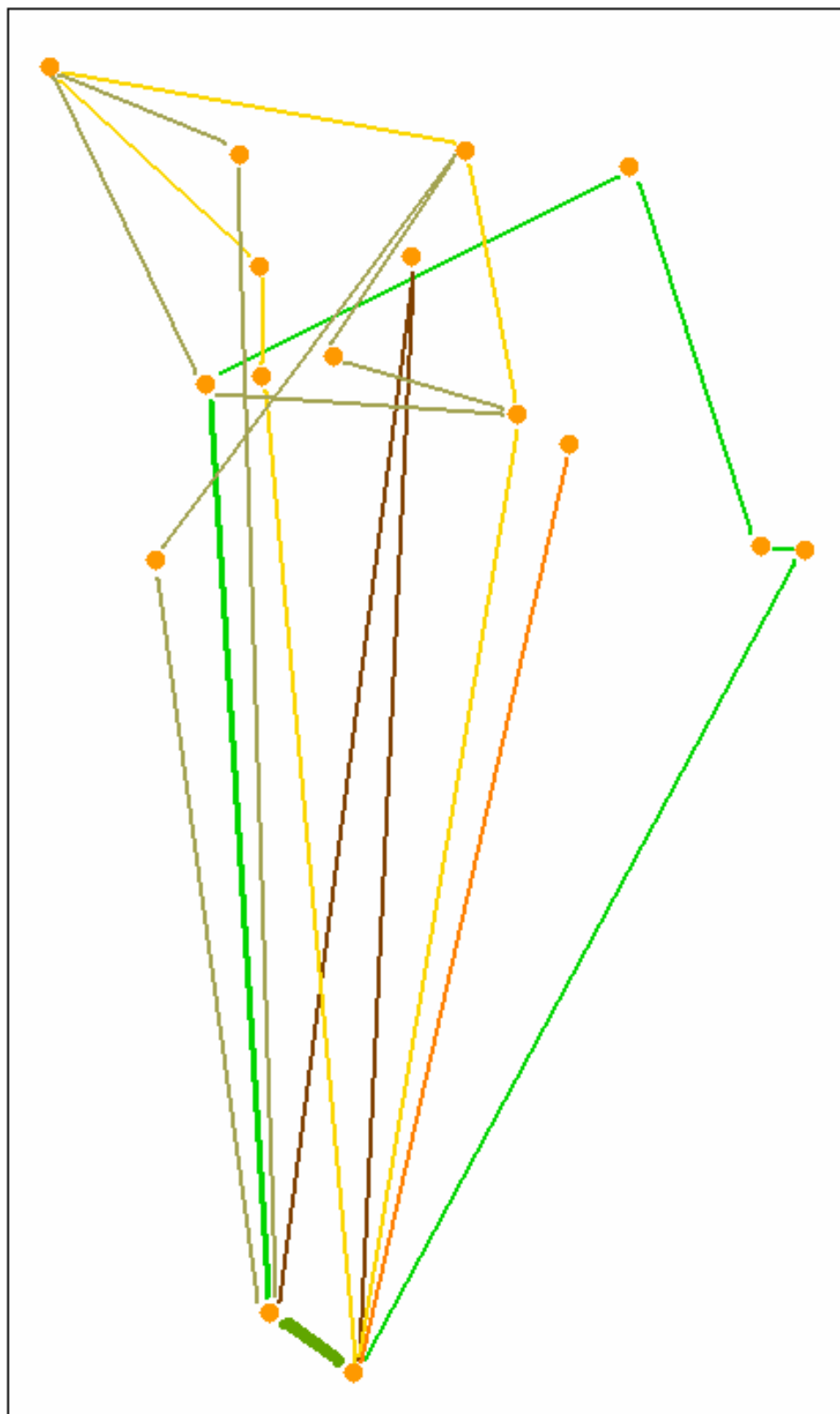
(Pramen: vlastní návrh)

Obr. 30: Schéma cest vesnického respondenta zaměstnaného ve městě

(Pramen: vlastní návrh)

Obr. 31: Schéma cest vesnického respondenta zaměstnaného na vesnici

(Pramen: vlastní návrh)